פירוש שלמה סיריליו על תלמוד ירושלמי חלה

רבי שלמה סירליאו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פירוש שלמה סיריליו על תלמוד ירושלמי חלה

רבי שלמה סירליאו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פירוש-שלמה-סיריליו-על-תלמוד-ירושלמי-חלה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 23
הלכה ג 26
הלכה ד 38
הלכה ה 43
הלכה ו 46
פרק ב 48
הלכה א 48
הלכה ב 55
הלכה ג 57
פרק ג 62
הלכה א 62
הלכה ב 68
הלכה ג 70
הלכה ד 71
הלכה ה 74
פרק ד 84
הלכה א 84
הלכה ב 87
הלכה ג 90
הלכה ד 92
הלכה ה 105

פרק א

הלכה א

חמשה דברים. בספר הפרפראות בפר' שלח לך תלה תגין על ה' לומר חמשה דברים חייבין בחלה ע"כ, ובירושלמי מפ' אמאי לא תנא חמשת המינין כי אורחיה דכוליה תלמודא דחמשה דברים הן ולא חמשה מינין דהא שעורים ושבולת שועל מין אחד וכוסמין ושפון מין אחד כדתנן בריש פ"ק דכלאים, והקשה החכם הר' משה פיזנטי ז"ל דהא תנינן לה חדא זימנא במנחות החטים והשעורים והכוסמין ושבולת שועל ושפון הרי אלו חייבין בחלה ומצטרפין זה עם זה וכו' ואם כן למה תנינן לה תרי זימני ותו איכא למידק דהכא תנא מנינא והתם לא תנא, ותו אפילו הכא למאי איצטריך למתני מניינא, ואיכא למימר דהתם אגב גררא נקטיה משום עומר וחדש דמישתעי ביה ומשו"ה תני הכא מניינא והתם לא תני מניינא, א"נ נקט מניינא לאשמעינן דאלו החמשה מצטרפין אידך לא כדמפ' ואזיל ומצטרפין וכו' ע"כ:

ומצטרפין זה עם זה. בירושלמי מפ' בבלול דאם ערב קמח חטים וקמח שעורים וקמח כוסמין וכו' ועשה מהן עיסה אחת שיש בה שיעור דחמשת רבעים חייבת בחלה, ודוקא חמשת מינין אלו חייבין בחלה משום דבאין לידי חמוץ אבל שאר כל המינין אינם באים לידי חמוץ אלא לידי סרחון, פי' הרגמ"ה ז"ל שם במנחות פ' ר' ישמעאל סרחון פי' שמתגדלין אבל אין מחמיצין ע"כ: בפי' ר"ע ומצטרפין זה עם זה להשלים שיעור העיסה החייבת בחלה וכו', כתב עליו הר' יהוסף ז"ל פי' זה נ"ל טעות גמור כי במשנה תנן שה' דברים אלו חייבין בחלה ומצטרפין כולם יחד ואם תקשה למה הוא צריך לומר במתני' שמצטרפין כיון שאפילו עיסת חטים ועיסת אורז שנתערבו חייבין בחלה כנז' לקמן בפ"ג העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה כ"ש שני מיני דגן גם מ"ש שמין בשאינו מינו אין מצטרפין אינו אמת, לכן נ"ל לפרש ששני מיני צרוף יש חד מצטרפין זה עם זה אפילו כשלא נילושו יחד אלא שנשכו זה בזה כדתנן לקמן החטים אינן מצטרפות עם הכל אלא עם הכוסמין ובכאן שאמר כולם מצטרפים יחד ר"ל משנבללו הקמחים ולא יש בזה כשיעור ולא בזה ובין שניהם יש אז מצטרפין וחייבין בחלה אבל מין אחר אינו מצטרף ופטורין מן החלה והא דתנן העושה עיסה מן החטים ומן האורז וכו' ר"ל דוקא כשיש בעיסת החטים לבד בלא האורז כשיעור חלה ועל כן גם האורז מצטרף עכ"ל ז"ל:

ואסורים בחדש מלפני העומר ומלקצור לפני הפסח. לפני הפסח דקתני מתני' היינו לפני קצירת העומר אבל כיון דפסח יום טוב הוא ולא קצרי משו"ה אמר לפני הפסח

הרגמ"ה ז"ל שם במנחות (דף ע:) וכן נראה דגריס ג"כ הר' שמשון ז"ל ואסורין בחדש מלפני העומר ומלקצור מלפני הפסח, אבל הרמב"ם ז"ל נראה דגריס ואסורין בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר וע"ש בגמ' מנחות פ' ר' ישמעאל (מנחות ע:) בתלמוד המוגה דגרסינן התם מאי קודם לעומר ר' יונה אמר קודם קצירת העומר ר' יוסי בר זבדא אמר קודם הבאת העומר ופרכינן עליה דר' יונה הכי לפי גירסת רש"י ז"ל תנן אסורין בחדש לפני העומר ולקצור לפני הפסח בשלמא למאן דאמר קודם הבאת העומר דעד הבאת העומר אכילה אסורה היינו דלא עריב תנא אכילה וקצירה כי הדדי משום דקצירה שריא ממוצאי יו"ט ואכילה לא שריא עד הקרבת העומר אלא לר' יונה דאמר אין אכילת חדש אסורה אלא עד קצה"ע ליערבינהו וליתנינהו אסורין בחדש ולקצור לפני העומר הואיל ותרווייהו אקודם קצירה קיימי א"א איתמר דלא תיקשי לחד מינייהו אסיפא איתמר אם השרישו קודם לעומר העומר מתירן מאי קודם לעומר ר' יוסי בר זבידא אומר קודם הבאת העומר ר' יונה אומר קודם קצירת העומר, אח"כ נזדמן לידי פי' הר"ש סיריליו ז"ל וז"ל ואסורין בחדש מלפני הפסח הא דכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד ששה עשר בניסן אסור לאכול ממנו למר עד שיאור היום ולמר עד הקרבת העומר ואשמעינן דלחם האמור היינו לחם דחמשת המינים דגמרינן לחם לחם ממצה ובירושלמי מפ' אמאי לא תני מלפני העומר כמו גבי קצירה, ור' יוחנן ס"ל דה"ק ואסורין בחדש מלפני הפסח פי' מלפני ביעור ושריפת הנותר מן הפסח דהיינו ביום ששה עשר דאפי' בליל ששה עשר קיי"ל דאין שורפין אותו דאין שורפין נותר אלא ביום כדאיתא בפ"ק דפסחים (דף ג.) ופסק כן הרמב"ם ז"ל פי"ט מהל' פסוה"מ, ואיכא התם מאן דתנא ואסורין בחדש מלפני העומר מלפני הקרבת העומר דאפילו ביום ששה עשר צריך להמתין עד שיקרב העומר אבל אה"נ דבזמן הזה משהאיר היום של ששה עשר הותר החדש מיד, ומלקצור מלפני העומר הכא כולהו מודו דפירושו מלפני קצירת העומר דהיינו עד אחר שעה אחת שעברה מליל ששה עשר ע"כ:

ואם השרישו קודם לעומר. בירושלמי וגם בבלי פ' ר' ישמעאל דמנחות (דף ע:) פליגי אמוראי אי קודם הבאת העומר קאמר דהיינו האיר יום ששה עשר אי קודם לקצירת העומר והיינו ליל ט"ז ויליף לה בפ' ר' ישמעאל (דף עא.) מדכתיב וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה משמע משעה שקרוי נזרע בשדה ונשרש יש היתר למעשיך דהיינו קצירה ומפ' התם מתי זמן השרשה ע"כ:

כתיב והיה באכלכם מלחם הארץ וכו' יכול כל הדברים חייבין בחלה. כ' מהר"ר שלמה סיריליאו ז"ל וז"ל יכול כל הדברים חייבין בחלה. דהא באכילה תליא רחמנא וכל הראוי

לאכילה במשמע ע"כ, משמע מדבריו דקס"ד דיכול הוא ממלת אכלכם שהיה במשמע שכל דבר הנאכל חייב בחלה ואתיא לחם דלאו כולהו אלא לחם דוקא, וצריך עיון דא"כ אמאי קאמר ת"ל מלחם ולא כל לחם לימא יכול כל הדברים הנאכלין חייבין בחלה ת"ל לחם ומה איכפת ליה מולא כל לחם, ונראה דה"ק יכול כל הדברים חייבין בחלה לאו אכל מידי דאכילה קאמר אלא מדחזינן דכתיב לחם וכתיב ראשית עריסותיכם שהוא כל דבר הנערס יכול כל הדברים הנערסין ונעשים לחם ת"ל מלחם במ"ם מקצתית לומר ולא כל לחם ומהו מלחם מחמשת המינין בלבד כדמפ' לקמן, ומקשה ליה כיון דדרשת למ"ם תפסת מועט תפסת וא"ל אלא חטים ושעורים דדרך העולם לעשות מהם לחם ועוד דהני תרי אשכחן דמצתן וחמצן הוי למזבח:

ומשני דראשית עריסותיכם חד ומלחם הוה דרשינן מלחם הנערס ולא כל לחם ולא הייתי תופס אלא הני תרי דאיקרו לחם לכו"ע אבל כתיב ראשית עריסותיכם אחר דתרי ראשית עריסותיכם כתיבי בפ' חלה בסדר שלח לך וא"כ אתי לרבות חמשת המינין:

ומקשה וריבה הכל. אימא דעריסותיכם תניינא לרבות כל דבר הנערס ואפי' אורז ודוחן:

ומשני דר' יוסי בשם ר"ל אמר דתני ר' ישמעאל כן. דלא מרבינן מראשית עריסותיכם אלא חמשת המינין בלבד ולקושית דריבה הכל לא חש לה דהוה משני אחר שריבה ומיעט מרבה אני את חמשת המינין שהוא מינו ומוציא אני את אלו שאינו מינו כדרך התלמוד:

ור' יונה ור' זעירא וריש לקיש בשם ר' ישמעאל עוקרין הדרשה מעיקרא מכח קושית וריבה הכל ואומרים דר' ישמעאל לא היה דריש מיעוט מלחם וריבוי מעריסותיכם אלא מתחלה מג"ש דלחם לחם קא מפיק לה:

דנאמר לחם בפסח. לחם עוני:

ונאמר בחלה. לחם הארץ גמרינן:

מה לחם דבר שבא לידי מצה וחמוץ. דכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות ומהנהו הוא דיוצא אדם חובתו בפסח:

אף לחם דחלה. כן ושאר כל הדברים בדקו ואינם באים לידי מצה וחמץ אלא לידי סרחון זהו פירוש הסוגיא בכללות. והר"ש ז"ל בפי' המשנה וז"ל אומרים בירושלמי אי כתיב באכלכם את לחם הארץ הייתי אומר כל הדברים חייבין בחלה ת"ל מלחם ולא כל לחם אי מלחם ולא כל לחם אין לי אלא חטים ושעורים בלבד ת"ל ראשית עריסותיכם ריבה הכל ע"כ. הנה מתבאר מדבריו דס"ד דיכול יהו כל הדברים חייבין בחלה אינו ממשמעות באכלכם אלא ממלת לחם אי הוה כתיב בלא מ"ם כמו שכתבנו, אמנם ממרוצת לשונו

שכתב ת"ל ראשית עריסותיכם ריבה הכל ע"כ ותו לא משמע שהוא מפ' וריבה הכל דהכא למסקנא ובניחותא בלי קושיא וצריך לדעת איך יפרש כן שאם ריבה הכל א"כ אפילו אורז ודוחן ומנא לן דחמשת המינין דוקא, ואפשר לומר דריבה הכל דקאמר אי מפרש ליה בניחותא ולמסקנא הכי קאמר ריבה הכל מה שהוא מחמשת המינין והיינו טעמא מן הסברא שכתבנו דכל שהוא מרבה וממעט מרבה אני את מינו וכו' ולכן מסיק וריבה הכל כלומר כל שהוא מינו, ולפי פירוש זה אתי שפיר הנמשך ממנו דר' יוסי בשם ריש לקיש אמר דהכי תני לה ר' ישמעאל כלומר דלא ריבה אלא חמשת המינין כדאמרן, ור' יונה אמר בשם ר' ישמעאל דלא תני לה הכי אלא מפיק לה מג"ש דלחם לחם וכו'. וא"ת למאן דמפיק לי' מג"ש דלחם לחם א"כ לישתוק קרא ממ"ם דלחם ולימא לחם בלבד ומג"ש גמרינן דלא כל לחם אלא הבא לידי מצה וחמוץ כלחם דפסח, וי"ל דאין ה"נ אי לא הוה כתיב ראשית עריסותיכם וריבה אבל אחר דכתיב רבויי דראשית עריסותיכם הוה אמינא דהך ג"ש לאו להכי אתיא דהא איכא תרי רבויי להכי כ' מלחם והשתא גמרינן ג"ש מפסח, ובספרי הירושלמי דחסר מלת דלחם לחם בר' יונה ור' זעירא וריש לקיש בשם ר' ישמעאל ט"ס הוא:

א"ר מנא אזלית לקסרין וכו'. כ' מהר"ש סיריליו ז"ל וז"ל ר' מנא פליג על בני דורו שאמרו דר' יונה היה אומר דר' זעירא אמר ליה בשם ריש לקיש ואינו כן דר' מנא הלך לקסרין ושמע לר' אחוה בר זעירא דהוה אמר דאביו דהיינו ר' זעירא היה אומר משום ר' ישמעאל עכ"ל. כלומר ולא משם ריש לקיש והיינו משום שהוא הולך לשיטתו דכמה שאומר כאן ר' יונה ר' זעירא ריש לקיש בשם ר' ישמעאל פי' הוא ז"ל דר' יונה הוה אמר לה בשם ריש לקיש ר' זעירא וריש לקיש בשם ר' ישמעאל ומשו"ה קאמר דהא דר' מנא בא לחלוק עליו שמעולם לא אמר הכי ר' זעירא בשם ריש לקיש אלא בשם ר' ישמעאל, ואינו מן המחוייב זה דכשאומר ר' יונה ר' זעירא ריש לקיש בשם ר' ישמעאל אינו מוכרח שזה בשם זה אמרו כן וכל הנפרטים פה הוא כל אחד בשם חבירו, אלא ה"פ דר' יונה ור' זעירא ור"ל כולם אמרו הלכה זו בשם ר' ישמעאל ויתכן שכל אחד אמר כן במקומו והצד השוה שבהן שכולם בשם ר' ישמעאל אמרו. ואחר שהדבר כן מה פליג ר' מנא שאמר דר' זעירא היה אומרו בשם ר' ישמעאל הלא הוא אמר כן נמי ומאי פליג, אלא נ"ל דר' מנא סייעתא הוא דקאמר כמה דאמרינן לעיל דא' מן הנפרטין היה ר' זעירא שהיה אומרו בשם ר' ישמעאל כן אמר ר' מנא שגם הוא אזל ושמע לר' אחוה בר' זעירא שהיה אומר כן נמי בשם ר' ישמעאל אלא לסיועי קא אתיא:

קרמית. בפ' כל שעה דבבלי (פסחים לה.) אימא מאי קרמית אמר אביי שיצינתא מאי שיצינתא אמר ר' פפא שיצינתא דמשכחתא ביני כלניתא. ופי' רש"י שיצינתא קצח שקורין כיילה בלע"ז עגול הוא כעין דוחן ושחור, ל"א שמעתי אשדרניל"א ונמצאת בשפון ע"כ. ובערוך כ' קרמית עכב כדאמרינן קרמי באגמא ע"כ. שוב ראיתי כתוב קרמית מין של הגרגרים הנמצאים בין החטין המלאים קוצים:

חייבת בחלה. שגם הוא בא לידי מצה וחמוץ ואתיא לחם לחם כדמפ' לקמן, ודע שהלשון הכתוב בספרי קרמית חייבת בחלה ותו לא וכן היא שנוי' ג"כ בפ' כל שעה (פסחים דף לה.) אבל בנוסחת מהר"ש סיריליאו כ' אורז וקרמית חייבין בחלה. ושמא מצא כן בתוספתא ויש מקום לגירסתו בלאו הכי מדתניא בפ' כל שעה בבלי (פסחים לה.) א"ר יוחנן בן נורי אורז מין דגן הוא וחייבין על חמוצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח וכן היה ר' יוחנן בן נורי אומר קרמית חייבת בחלה ע"כ. הרי שלר' יוחנן בן נורי החידוש הוא בקרמית וכ"ש באורז דגם הוא חייב בחלה:

ר' יוחנן בן נורי אומר בא לידי מצה וחמוץ ורבנין אמרין אינו בא לידי מצה וחמוץ. כך הוא הלשון הכתוב בספרים כאן ובפ' כל שעה דהכא, ויש מקום לפרשו כך דאתי למיהב טעמא לר' יוחנן בן נורי שאמר שחייבת בחלה לרבנן דמתני' דהכא שאמרו ה' דברים חייבין בחלה ותו לא יצאו קרמית וכולהו דאינן חייבין:

ואמר דר' יוחנן בן נורי דאמר דחייבת בחלה הוא דסבר דבאה לידי מצה וחמוץ ואתיא לחם לחם, ורבנן דהך מתני' דידן דאמרו ה' דברים לבד ולא קרמית היינו דסברי דאינה באה לידי מצה וחמוץ:

ומקשי ויבדקוה. ויראו אם באה לידי מצה וחמוץ אם לאו ומשני דבהא הוא המחלוקת:

ועל עיקר בדיקתה הם חולקין. דמר אמר בדקוה ומצאוה באה לידי מצה וחמוץ ומר סבר בדקוה ומצאוה שאינה באה לידי מצה וחמוץ, או ה"ק לרבנן בדקוה ולא מצאו אותה באה לידי חמוץ ומצה כלומר לא מצאו ברור כן אלא ספק הוא להם, וזה נכון דמייתי לה גבי הא מתני' דתפוח שריסקו ומדמי לה דכמו דהתם אין תבשילו ברור כך הכא אין חמוצו ברור, וזה הוא הפי' המתייחס לפי הנוסחא הכתובה בספרים, ובנוסחת מהרש"ס הנז' כתוב וז"ל תניא א"ר יוחנן בן נורי אורז וקרמית חייבת בחלה וחכמים פוטרים במאי פליגי ר' יוחנן בן נורי אמר באין הן לידי מצה וחמוץ ורבנין אמרין אינן באין לידי מצה וחמוץ, ועם שהפי' אחד הוא מ"מ מנוסחא זו למדנו דאיכא חכמים דפליגי אר' יוחנן בן נורי בברייתא עצמה ופטרי לקרמית מחלה, ועל זה אתי שפיר יותר כל הסוגיא וביאורה:

תמן תנינן. בפ' עשירי דמסכת תרומות:

תפוח של תרומה:
שריסקו. שכתשו מקצת כתישה:
ונתנו לתוך עיסה. של חולין:
אסורה. העיסה כולה שכבר הוא העיקר אצלנו דכל שהחמיצה התרומה לחולין שאותן חולין תרומה וטעמיה הוא דהרי הוא כנותן טעם ולא בטיל:
ותני ר' יוסי אומר מותר. עלה דהא מתני' תני בתוספתא דר' יוסי מתיר:
(**מה פליגין גי' הרש"ס ז"ל**) **מפליגין**. חסר ה"א ופתרונו מה פליגין כלומר במאי הא מפלגי ותלוי מחלקותם:
ואמר דבמחמץ במימיו פליגי. כלומר הא דפליגי ת"ק ור' יוסי שזה אוסר וזה מתיר הוא משום דמסכימים תרווייהו דהא דקאמרה מתני' החמיצה כלומר שנמעך התפוח ויצאו מימיו ובאותם המים נשארה העיסה חמוצה, ות"ק סבר חימוצה ברור והוי נותן טעם ולא בטיל ור' יוסי סבר אין חימוצה ברור ומתיר:
אבל. בדברירא לן שאינו מחמץ במימיו אלא בגופו:
דברי הכל מותר. דמסריח וחמץ נוקשה הוא:
ר' יוסי כדעתיה כמה דו אמר תמן. בפ' כירה (שבת לח:) על מתני' דאין נותנין ביצה בצד המחם בשבת בשביל שתתגלגל ולא יפקיענה בסודרין ור' יוסי מתיר משום דאין תבשילו ברור:
כן אמר הכא. בתפוח שריסקו שאע"ג דהוא מחמץ:
אין החימוץ ברור. ולהכי מייתי לה הכא לומר דמאן דפליג אר' יוחנן בן נורי בקרמית ואמר שאינה חייבת הוא משום דאין חימוצה ברור, ובתרומות פ' בצל ובשבת פ' כירה ובכל שעה דפסחים דהכא מייתי להך סוגיא:
כמה דאת אמר אין לך בא לידי מצה וחימוץ. מילתא באה"נ היא דאשמעינן תלמודא ולא ממימרא דר' אחא וכן בפ' כירה ובפ' בצל ובפ' כל שעה דמייתי להא דר' אחא לא תני להא גבה:
אין לך נגרר עם כולן אלא חטים ושעורין. בא לומר דלא תסברא דהא דפליגי רבנן עליה דר' יוחנן בן נורי ואומרים דקרמית אינה חייבת בחלה היינו בההיא לחודה אבל אם נערסה בחמשת המינים מצטרף וחייבת ונגרר הוא עם כולן הא ליתא אלא כמו שהכלל הוא דאין לך בא לידי מצה וחמוץ אלא חמשת המינים בלבד ה"נ כלל זה יהיה בידך דאין לך נגרר עם כולן אלא עם אלו והם החטים והשעורים:
ר' הילא בשם רשב"ל. פליג עליה בתרתי חדא דאין שום נגרר אלא אורז דמודו רבנן לר' יוחנן בן נורי בהא דעם חטים נגרר חמוצו ומחמיץ אבל קרמית לא ושנית פליג עליה

דאפילו אורז לא אמרן אלא עם החטים אבל עם השעורים וכ"ש עם מין אחר [לא], וגירסת מהר"ש סיריליאו ז"ל דגריס בברייתא אורז וקרמית כדאמרינן לעיל א"ש כהא דהכא, ואם שהגירסא האחרת דקרמית לבד יכולה נמי להתפרש כפי' זה הא מרווחא טפי:

על קלי. של אורז:

משום חדש. דנאסר עד העומר למר עד הקרבתו ולמר עד הבאתו דבשלמא דלחם ילפינן ממצה לחם לחם אבל גבי קלי כל קלי במשמע:

ומשני דאיתקש ללחם ומאי דאסור בלחם אסור בקלי: ערס ד' רובעין בפני עצמן וחמצן ד' רובעין בפ"ע וערבן. ה"ג ונוסחת הספרים משובשת, וזהו פירושה ערס ד' רובעין בפ"ע וחמצן ולא היה בהם שיעור לטבול לחלה דה' רובעין בעינן לחיוב החלה כדתנן ה' רובעין חייבין בחלה, וד' בפ"ע ולא חמצן אלא היו מצה וערבן והשיכן בענין שנטבלו לחלה ונשבע לאכול כזית מאותם ארבעה שהיו מצה או שצריך שיאכל מצד הד' שהיו חמץ כגון שנשבע לאכול אותן חמץ, ומבעיא לן מי אמרינן כיון דלא בעי דמחברי דהאי חמץ והאי מצה ה"נ לאו ערוס הוא ולא מצטרפי:

והשיב לו ר' זעירא הרי בשעת חיובן. בשעת נשיכתן:

ראויין לבא לידי חמץ ומצה. וכיון דכל חד מהני ד' רובעין הוי בר מצה וחמוץ מצטרפין דהא חלה ממצה וחמץ גמרי ואע"ג דלאו לחם אחד הוי מינו ראוי להיות לחם אחד:

אתיא דר' יוסי כר' ירמיה. ר' יוסי דדריש לעיל דטעמא דמתני' משום דיליף ממיעוט דלחם ורבויי דעריסותיכם דבתר הנערס ומתחבר הוא דאזלינן א"כ כעין פרטא בעינן ולחם אחד קאמר כולו קשור. אתיא כר' ירמיה. דמספקא ליה הך בעיא דקסבר דכיון דהאי חמץ והאי מצה ואי אתה יכול לומר דחמץ הוי מצה ומצה הוי חמץ א"כ אינן מצטרפין נמי לטבול לחלה דעד שיהא קרוי לחם אחד בעינן וליכא:

ודר' יונה כר' זעירא. דר' יונה דדריש לעיל מינו קרוי לחם דקאמר דבתר דאתי לידי מצה וחמוץ אזלינן דלאו משום חבור וערוס ילפינן אלא מטעם חמץ ומצה הוא דילפינן אתיא כר' זעירא דהכא שהשיב לר' ירמיה הרי בשעת חיובן ראוי לבא לידי מצה וחמוץ:

אתיא דר' יוסי. דאמר לעיל ודריש מעריסותיכם דבר הנערס וכו':

כר' הילא. דסבר לעיל דאורז נגרר ונערס ומתחבר עם החטים דהא אורז אין בו חימוץ אלא מטעם עריסותיכם הוא:

אע"ג דאיהו פליג עליה. דר' יוסי דהא ר' הילא (אמר) לקמן בפ' אוכלין עראי דלא מיחייבי לא לרבנן דתמן ולא לרבנן דהכא אלא כשיהא בה דגן כשיעור ורובה דגן וטעמא דגן ולר' יוסי כיון דנערס ונתחבר סגי אע"ג דלא רובה דגן דלשון עריסותיכם קמדא

בלע"ז מלשון ערשנו רעננה ערשו ערש ברזל, כך מצאתי פירוש סוגיא זו בנמוקי מהר"ש סיריליו הנז' והעתקתיהו כאן עיין עליו:

שמע כולהון מן אהן קרא. אמתני' דתני דחמשת המינין חייבין בחלה ומביא האי קרא לאסמכתא אשר הם השנויים במשנה, עשויה כשורה. כלומר ארוכה כדרך השורה שיש בה אורך. וכן שבולת עשוי כזנב השועל:

גבולו של לחם. דגבי לחם כתיב האי קרא וכתיב קמיה לחם יודק:

ולמדין מן הקבלה. בתמיה דהא דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן והאי קרא בקבלה כתיב:

ומשני דכיון דכתיב שם גבי האי קרא אלהיו יורנו משמע שהיא הוראת ה' והיינו דבר תורה:

מתני' דר' ישמעאל היא. צריך לדעת דלכו"ע שבולת שועל מין של שעורים הם כדתנן במס' כלאים (פ"א מ"א) השעורים ושבולת שועל אינן כלאים זה בזה והטעם שגם הם שעורים מדבריים, ובזה נבא לפי' ההלכה אמר דמתני' דתני סדר זה החטים והשעורים והכוסמין ושבולת שועל והשיפון שחיבר הכוסמין לשעורים ונתן באמצע השבולת שועל בין כוסמין ושיפון ולא חברם כמו שחברם בכלאים ואמר הכוסמין והשיפון אינן כלאים זה בזה הוא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה שגם הוא סידר סדר זה ואמר כוסמין ושבולת שועל והשיפון וכמו שיתבאר לקמן:

יכול יביא מן הכוסמין וכו'. למנחת העומר:

ודין הוא. אין זה ודין הוא סייעתא למה שאמר לעיל כמו שהוא ברוב הברייתות אלא בא לסתור היכול יביא מן הכוסמין:

שכשרו לשאר כל המנחות. שבכולהו כתיב סלת ובפ' תצוה כתיב סולת חטים ואמרו שהוא בנין אב לכל סולת האמור בכל המנחות שהם חטים:

לא כשרו למנחת העומר. דמנחה זו מן השעורים היא באה ולא מדבר אחר וזו היא הלכה למשה מסיני כדאיתא פ' ר' ישמעאל דמנחות (דף סח:) ובתורת כהנים יליף לה מגז"ש דאביב אביב נאמר כאן השעורה אביב ונאמר במנחת העומר אביב קלי באש מה התם שעורים אף כאן שעורים:

לא כשרו לשאר מנחות. דס"ל דכל הני מין שעורים הוו ואנן חטים בעינן:

שאין מנחת סוטה באה מהן. דכתיב כי מנחת קנאות הוא מיעט אפילו את אלו שהן שעורים דהוא כתיב:

יצאו חטים מן הכתוב. כדאמרן לעיל דלא כשרו למנחת העומר מדכתיב אביב:

וכוסמין ושבולת שועל מק"ו. דלא כשרו לשאר מנחות. וליכא למימר השתא שעורים יוכיחו שהרי הן לא כשרו למנחת סוטה כאמור, א"כ נקטינן השתא דאי לאו ק"ו הוה אמינא דכשרים מטעם דהא גם הם מיני שעורים הם, א"כ מתני' נמי דסידרה שבולת שועל בין כוסמין לשיפון ולא חיבר כוסמין לשיפון וכבר ידוע לנו דשבולת שועל הוא מין שעורים וחיבר ג"כ הכוסמין לשעורין היינו לומר דשלשתן מיני שעורים ופזרן בין שני מיני השעורים וא"כ אתיא כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה:

מי סבור ר' יהודה בן פזי וכו'. ר' יוסי בא לבאר זה בריוח ואמר דהרואה שיראה שאמר ר' יהודה בן פזי דמתני' אתיא כר' ישמעאל דאמר יכול יביא וכו' ופסל כל הני למנחת העומר יבין מזה דמכלל דאיכא מאן דפליג ומכשיר כל הני למנחת העומר, לזה אמר מי סבור וכו' וכי תעלה על דעתך דר"י בן פזי סבור שמנחת העומר באה מן הכוסמין וכו' ותבין זה מדקאמר אתיא וכו' לא תסברא האי סברא אלא מה שאמר ר"י בן פזי אתיא וכו' כלומר לענין דהוו מיני שעורים אבל לא שמכלל דאיכא מאן דמכשיר למנחת העומר וקא מפרש טעמי':

[**אילו מאן דאמר תאנים שחורות עלי וכו'**], דאטו מי שאומר תאנים שחורות עלי בקונם:

שמא אינו מותר בלבנות. ודאי מותר:

דאלא שחורות אמר לבנות לא אמר. הכא נמי שעורה אביב אמר רחמנא ולא שבולת שועל אע"ג דהוו מין שעורים וזו הדרשה מוסכמת מכו"ע ומודים לר' ישמעאל:

[**ברם כרבנין לא אתיא**]. ומה שאמר ר"י בן פזי אתיא כר' ישמעאל מכלל דלא אתיא כשנגדו לא לענין דין ההכשר קאמר אלא לומר דברם כרבנין דמס' כלאים לא אתיא שהם אמרו שם דשלשה אבות הם חטים ושעורים וכוסמין ושיפון מין כוסמין ושבולת שועל מין שעורים, ותנא דמתני' סובר דשיפון וכוסמין מין שעורים, א"כ לדבר הזה הוא דאמר ר"י בן פזי דאתיא כר' ישמעאל דס"ל נמי דשלשתן מין שעורים ולאו למימרא דאיכא מאן דאמר דכשרין לעומר:

רבנן דקיסרין בעיין. שואלים לענינו לומר דרבנן דקסרין סוברין דלא כר' יהודה בן פזי דאמר דמתני' לא אתיא כרבנין דכלאים והם סוברין דאתיא, ותדע זה שהם דייקו דיוק אחר במשנה דאמאי לא תני חמשה המינין כמו שהורגל בתלמוד כל שיש לו מחמשת המינין מברך וכו' וכן רבים וזה שיעורו:

מה תנינן חמשה מינין. כלומר וכי שנינן במשנה חמשת מינין:

לא. שנינו:

אלא חמשה דברים. ולמאי הלכתא שנו כך לומר לך:

שני דברים מין אחד. והם שיפון וכוסמין:
ושנים. מהן:
מין אחד. והם שעורים ושבולת שועל, וה"ק השלשה מהן הן אבות והיינו החטים והשעורים והכוסמין ויש להם תולדות שבולת שועל של שעורים ושיפון של כוסמין, א"כ מדקאמרי שנים ממין אחד משמע דסברי כרבנן דכלאים דאילו כר' ישמעאל ארבעתם מין אחד והם שעורים:
תמן תנינן. בפ' בתרא דמכילתין תנן דשני קבין שנגעו זה בזה אם הם של אשה אחת מין במינו חייב ושלא במינו פטור ועלה תנן:
איזהו מין במינו החטים אינן מצטרפים עם הכל אלא עם הכוסמין והשעורים מצטרפין עם הכל חוץ מן החטים, נראה דיש דברים שאין החטים ושעורים מצטרפין עמם:
והכא את אמר ומצטרפין. זה עם זה דמשמע דמצטרפין עם הכל ועל בבא דמתני' דמצטרפין עם הכל קאי:
ומשני דלא קשיא דהתם באיזהו מין במינו מיירי בנשוך. כלומר שלא ערב התבואה או הקמחים או הבצקות ועשאן עיסה אחת אלא עשה מכל אחד עיסה ואחר כך חברן והשיכן בענין שנוגעת זה בזה ולפיכך אמר דאינו מצטרף:
וכאן מיירי בבלול. שעירב התבואות או הבצקות או הקמחים מתחלה ולכך אמר דמצטרפין עם הכל, ופירוש נשוך כלומר כשמפרידן נתלש איזה דבר מזו לזו ומייתי ראיה מתוספתא דכולן שבללן וכו':
ר' יוסי אמר לה סתם. להאי שנויא ולא הזכיר בו שם אומרו כלל:
ור' יונה. אמר להאי שנויא בשם ר' יוחנן:
עירס ראשי עיסות. כלומר מהו והכי קא מיבעיא ליה אם עשה ה' עיסות כל אחת מין בפ"ע ואח"כ עירס שעשה ראשיהן דקין וחבר הראשין אחת אל אחת בענין דאינו ניכר מין לעצמו מי אמרינן דחשיב אותו ערוס כבלול או לא:
ודחי ליה וההן נשוך לאו כמעורס הוא. כלומר מאי קא מבעיא לך וכי נשוך זה אינו כמעורס דאע"ג דנשוך בנגיעה הוא ויכול להפרידן בנחת מ"מ כשיבא להפרידן ישאר מזה לזה מעט ודמי למעורס ואמרינן בנשוך דאינו מצטרף הכא נמי אינו מצטרף:
מהו שילקו על חלתן דבר תורה. אבלול דמתני' קאי והכי קא מבעיא ליה מהו שילקה זה שאכלו מן התורה מי אמרינן דמין בחברו מתבטל ואי אפשר להתרות בו ולומר אל תאכל חלה של קמח שעורים שהרי נתבטלה בתוך של חטים וכוסמין וליכא למימר ליה

נמי אל תאכל של חטים דכבר נתבטלה בתוך של שעורים א"כ אין כאן שם להתראה דומיא דפגול ונותר ששחקן דלקמן, או דילמא לא אליבא דריש לקיש:

ומשני דאין לוקין על חלתן. מידי דהוה אפיגול ואנותר ששחקן זה בזה דבטלו זה את זה ואין כאן שם להתראה דאמר ריש לקיש דאין לוקין וה"נ אזיל לשטתיה דאין לוקין ומתני' אתיא לאסור ולא למלקות:

ור' אלעזר. פליג עליה ואמר התם דלא בטלו וה"נ יאמר כן:

תמן. דפגול ונותר:

זה אסור וזה אסור. קודם חיבורן ומשו"ה יאמר ר' יוחנן דלא בטלו זה את זה:

ברם הכא שני דברים רבים. כלומר מתרבים וגוברים על אחד ומבטלין אותו קודם שיוטבל לחלה ויודה בזה ר' יוחנן א"כ לא דמו וליכא למימר האי כדעתיה והאי כדעתיה דיש הפרש ביניהם:

עשה חמש עיסות מחמשת מינין. מכל אחד מהמינין והוי בכל חדא שיעור טבל חלה ויש בה איסור טבל ואח"כ ערבן חתיכות קטנות ועשה מהן עיסה אחת והוה אמר ריש לקיש עלה אין לוקין על חלתן:

יאות. הוה קא מודינא לך דריש לקיש כדעתיה אבל אין הנידון כן ולא דמיין כדאמרן דמחלוקת הם:

הלל הזקן היה כורך שלשתן מצה ומרור כאחת. ובפ' ערבי פסחים (דף קטו.) קאמר טעמיה מדכתיב על מצות ומרורים יאכלוה כולם כאחד דאין מצוות מבטלות זו את זו:

חלוקין על הלל חבריו. וסוברים דאינן נאכלים כאחת דקא סברי מצוות מבטלות ומפ' טעמייהו בפ' ערבי פסחים (דף קטו.) מדכתיב יאכלוה כל חד וחד באפי נפשיה:

והא ר' יוחנן כרך מצה ומרור. כא' ואכלן ואם הוא אומר דחלוקין על הלל חבריו והם חכמים היכי עביד שלא כרצון חכמים ומקיים הלכה כהלל:

כאן בשעת המקדש כאן שלא בשעת המקדש. כתב מהר"ר שלמה סיריליאו ז"ל וז"ל כאן בשעת המקדש דכלהו דאורייתא ודאורייתא אדאורייתא מבטלי הוא דחולקין עליו חבריו על הלל הזקן שלא בשעת המקדש דמצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן ולא אתי מרור דרבנן ובמטל טעם מצה דאורייתא ומשו"ה כרך כאן וכאן בשעת המקדש ולא פליג ארבנן דלא כרך אלא מצה ומרור שהם שני דברים ואין כח בזה לבטל את זה אבל אם היו שני דברים רבין על אחד לעולם אימא לך דס"ל דמבטלין אותו דהיינו מצה ומרור על הבשר או בשר ומרור על המצה, ע"כ לשון מהר"ר שלמה סיריליאו ז"ל הנז' מלה במלה, ולי מה יקרו דבריו מפנינים חדא דנראה מדבריו דיותר ראוי הוא

לומר דכי הוו כלהו מדאורייתא דמבטלין זה את זה מכשהם דרבנן ודאורייתא דהתם אין סברא לומר דאתי מרור דרבנן ומבטל דאורייתא, וזה הפך הנמצא בתלמוד בבלי פ' ערבי פסחים (דף קטו.) דאיתמר התם ואפילו למ"ד דמצוות אין מבטלות זו את זו הני מילי בדאורייתא אדאורייתא או דרבנן אדרבנן אבל דאורייתא ודרבנן אתי דרבנן ומבטל דאורייתא. והשתא דס"ל דמצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן אתי מרור ומבטל למצה, הרי מבואר דיותר סברא לומר דכשהם דאורייתא ודרבנן אתי דרבנן ומבטל לדאורייתא מכשהם כולהו דאורייתא או כולהו דרבנן, ולפי פירושו כאן הוא בהפך, ותו נראה מדבריו דכשמתרץ כאן בשעת המקדש הוא למחלוקת שחלקו חבריו על הלל וכאן שלא בשעת המקדש הוא למה שכתב ר' יוחנן מצה ומרור דהוה שלא בשעת המקדש הוא למה שכתב ר' איך יתיישב מה שאמר אח"כ ואפילו תימר כאן וכאן בשעת המקדש שמוכרח הדבר לומר שהוא למה שכתב ר' יוחנן, ותו איך נאמר דזמנו היה בשעת המקדש ואילו הוה אמר בהפך כאן וכאן שלא בשעת המקדש שפיר דהוה אמרינן דמה שחלקו חבריו על הלל הוא לאחר המקדש ולאותו זמן חלקו על הדין ההוא, ואפשר לפ' דהכא דקאמר כאן בשעת המקדש כאן שלא בשעת המקדש אין הכונה משום דאורייתא אדאורייתא או דרבנן אדאורייתא אלא אתא לומר דכשחלקו חבריו על הלל הוא בשעת המקדש וזו היו ג' דברים והשנים רבים על האחד ומבטלים אותו ולפיכך חלקו עליו דאז היה פסח ג"כ אבל כאן שאכל ר' יוחנן מצה ומרור כרוכים היה שלא בשעת המקדש ופסח לא היה באותו זמן אלא שני דברים בלבד ולפיכך לא מבטלי זה את זה ומשום דתלה הדבר בשעת מקדש ושלא בשעת מקדש נרגש דלא נימא דמציאות המקדש והפוכו גורם לביטול זה את זה או העדר הביטול, לזה פירש דבריו ואמר ואפילו תימר כאן וכאן בשעת מקדש כלומר דמעשה דר' יוחנן שייך בשעת מקדש והיינו טעמא משום דשני דברים וכו' והוא פירוש מה שאמר למעלה:

כשם שאין האיסורין מבטלין זה את זה כך אין המצוות מבטלות זו את זו כך היא גירסת הספרים, ונראה דיש לסרסה שאין אנו למדים מצוות מאיסורים אלא איסורים ממצוות, והכי גריס לה בפ' כל הזבחים תניין (זבחים עח.) בשם ר' אלעזר עצמו כשם שאין המצות מבטלות זו את זו כך אין האיסורים מבטלין זה את זה מאן שמעת ליה דאמר מצוות אין מבטלות זו את זו הלל הזקן דתניא היה כורכן בבת אחת ואוכלן משום שנאמר על מצות ומרורים יאכלוה, הרי נראה שהמלמד הן מצוות והלמד הם האיסורים, ופירוש איסורין מבטלין זה את זה כהא דאמר התם רב פפא הפיגול והנותן והטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור אי אפשר שלא ירבה מין על חברו ויבטלנה, כלומר שבלל כזית מזה וכזית מזה

פטור ממלקות ואפילו התרו בו דאי אפשר דכשהוא לועס אותם בפיו נבלל מיעוטו של זה ברובו של זה ובטל המיעוט ברוב ולא ידעינן הי מינייהו בטיל וכשמתרין אותו לא ידעינן משום מאי מתרינן ביה ואנן בעינן התראה משום האיסור הלכך כי מתרינן ביה משום פיגול הוי התראת ספק דילמא אין האיסור בו וכן בנותר ואע"ג דלמסקנא ודאי חד מינייהו הוי איסור מ"מ בשעת התראה מיהא ספק הוא אם יעבור עליו אם לאו והתראת ספק לא שמה התראה ועלה קאמר התם ש"מ איסורין מבטלין זה את זה:

עשה עיסה מחמשת המינין. שעירב הקמחים והבצקות בענין שמצטרפין:

חמש עיסות ממין אחד. כל עיסה ממין אחד:

ועירבן. והשיך העיסה של חמשת המינין עמהם ואכל זר חלה דעיסה של חמשת המינין:

מהו שיבטלו חטים שכאן. הכרוכים של ה' עסיות לחטים הבלולים שכאן של עיסה מחמשת המינים. וכן שעורים שכאן של חמש עיסיות הכרוכים לשעורים שכאן הבלולים ולא ילקו על חלתן:

ודחי לה דלא כן א"ר יוסי שני דברים רבים על אחד. ובלא"ה פטור דבהא מודי ר' יוחנן לריש לקיש כדלעיל:

לא צורכא דא. פתרונו לא צורכה דא אלא ונפלה האלף', ופי' אין צורך לבעיא זו שהרי במה שאמר ר' יוסי היא מתורצת אלא הבעיא היא כן:

עשה חמש עיסיות. עיסה מכל מין מחמשת המינין ובכל עיסה כשיעור והויא טבל דבהא פליג ר' יוחנן וסבר דאפילו ערבן ועשאן עיסה אחת לוקין על חלתן דאיסור טבל של זו ואיסור טבל של זו חשיבא ואין איסורין מתבטלין:

וחזר ועשה חמש עיסיות מהן ולא ערבן. ואכל זר חלה של אחד מהם מי אמרינן כי חזר וחלקן ועשה חמש עיסיות אין החלקים שוים וחטים שבעיסה אחת שלא אכל חלתה רבו על חטים שבעיסה דאכל והוו חלק מועט ומוסף עליו מינים אחרים ומבטלים אותו וכחסר חשיב וכן שעורים שכאן של עיסה זו שלא אכל רבו על שעורים של עיסה שאכל חלתה ואין כאן שם להתראה ואין לוקין. משא"כ בפיגול ונותר דלעיל דכי שחקן וערבן לא חלקן ואיסורה מעיקרא התם קאי משא"כ הכא או דילמא שאני הכא דמעיקרא נמי הוו שמא דטבל בכל עיסה ולוקין ולא איפשיטא, ובפי' אשכנזי המודפס סביבות הירושלמי דפוס קרקה כ' חטים שכן צריך לגרוס חטים שבו מהו שיבטלו חטים שבו וכן כל שכן צ"ל שבו ע"כ, וטעות הוא שבכולם צריך לגרוס שכן ופי' שכאן חסר אל"ף ולא ידעתי למה רצה לעקש הישרה:

אית תנאי תני. וגורסין במתני' ואסורין בחדש מלפני הפסח:

ואית תניי דתנו. במקום מלפני הפסח מלפני העומר:
ומאן דגריס מלפני הפסח מסייע לר' יוחנן. דאמר דבין בזמן המקדש בין שלא בזמן המקדש היום מתיר ומשהאיר מזרח ביום ט"ז בניסן הותר החדש ואין צריך להמתין עד שעת הקרבת העומר כמו שיתבאר ומשו"ה תנו מלפני הפסח, והאי פסח אינו כל קרבן פסח או חג הפסח דהא פשיטא לן דעד י"ו בניסן אסור בחדש דכתיב ממחרת השבת והיינו יום י"ו בניסן אלא מה שאמר לפני הפסח כלומר לפני ביעור הפסח ושריפתו דכ"ז דאיכא פסח בעולם אסורים בחדש וכבר נודע דאינו נותר עד הבקר שהוא יו"ט ואין שורפין קדשים ביו"ט וליל ששה עשר נמי אין שורפין קדשים בלילה א"כ מוכרחים אנו לומר דהאי מלפני הפסח כלומר אסורין בחדש מלפני שריפת הפסח ועשיית דינו אבל משהגיע עת שריפתו הותר החדש והיינו כשהאיר דאז חל דין שריפתו ואם כן זהו כר' יוחנן דס"ל דהיום מתיר אבל למאן דפליג עליה וסבר דעד שיקרב העומר לא הותר לא אתיא גירסא דמלפני הפסח שהרי אין הדבר תלוי בהאיר מזרח לשיאמר לפני הפסח דהא לדידיה אפילו לאחר שריפת הפסח לא הותר עד הקרבתו:
ומאן דתני מלפני העומר מסייע לחזקיה. דסבר דלא הותר החדש עד שיקרב העומר כמו שיתבאר ולכך לא תנו אלא מלפני העומר ומפ' דהיכי גירסא זו סיוע לר' יוחנן וגירסא זו סיוע לחזקיה וקאמר תדע לך שהרי אמר ר' יונה בשם חזקיה וכו' ומבואר שם דר' יוחנן סבר דהיום מתיר וחזקיה סבר קרבן מתיר:
בשעת הקרבן, כלומר בזמן הבית דאיכא קרבן:
קרבן מתיר. דהיינו הקרבת העומר ולא קרבן הזבוח דהיינו כבש תמים בן שנתו וכדמפ' לה בת"כ עד הביאכם את קרבן אלהיכם זה העומר או אינו אלא זה הכבש צא וראה הבאה האמורה למעלה והבאתם את עומר מה הבאה האמורה שם עומר אף הבאה זו היא עומר ולא כבש:
שלא בשעת הקרבן, דהיינו אחר הבית:
היום מתיר. החדש דאיסור החדש נוהג בכל מקום ובכל זמן וטעמא דר' יוחנן הוא קרא דעצם היום הזה דכתיב שם משמע דהיום גורם ועד הביאכם דקאמר למצוה ולא ללאו וטעמא דחזקיה הוא מקרא דעד הביאכם וקרא דעצם היום הזה אתא לשלא בשעת קרבן כדאיתא במנחות פרק ר' ישמעאל (דף סח.) ובת"כ פ' אמור:
ר' יוסי בשם חזקיה וכו' מודה חזקיה וכו'. נראה דר' יונה ור' יוסי אמרו דבר א' בשם חזקיה אלא שהל' מתחלף ביניהם ולא מצאתי מקום לומר דפליגי באיזה דבר:

טעמא דר' יוחנן עד עצם היום הזה מלמד שהיום מתיר יכול אפילו בשעת הקרבן וכו'. כן כ' בספרי הירושלמי ולא יכולתי להלום האיך מיחסים טעם זה לדעת ר' יוחנן והא ר' יוחנן הוא דאמר דבין בשעת קרבן בין שלא בשעת קרבן היום מתיר, ואלו דברי ר' הילא אומרים דדוקא שלא בזמן המקדש אבל יכול אפילו בשעת קרבן ת"ל וכו' דמשמע דבשעת קרבן קרבן מתיר והוא דעת חזקיה. ומה גם דבפ' ר' ישמעאל דמנחות (דף סח.) מייתי מהאי קרא דעד הביאכם סייעתא לרב ושמואל דסברי כחזקיה ומקשו מיניה לר' יוחנן דאיתמר התם רב ושמואל דאמרי תרוייהו בזמן שבית המקדש קיים עומר מתיר בזמן שאין בית המקדש קיים האיר מזרח מתיר מ"ט תרי קראי כתיבי עד הביאכם את קרבן אלהיכם וכתיב עד עצם היום הזה הא כיצד הא בזמן שבית המקדש קיים הא בזמן שאין בית המקדש קיים ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו בין בזמן שבית המקדש קיים בין בזמן שאין בית המקדש קיים היום מתיר דכתיב עד עצם היום הזה והכתיב עד הביאכם ומשני למצוה ופריך והתנן משקרב העומר ומתרץ למצוה ומקשו והתנן העומר היה מתיר במדינה ומוקי למצוה וכו' יעי"ש, הא קמן דרב ושמואל דסברי כחזקיה דבזמן הקרבן קרבן מתיר ובזמן שאין קרבן היום מתיר אית להו סיועא מהני תרי קראי דעד הביאכם ועצם היום הזה ור' יוחנן דסבר דבין הכי ובין הכי היום מתיר אית ליה קושיא מפסוק דעד הביאכם וא"כ איך קאמר ר' הילא הכא דטעמיה דר' יוחנן הכי ומייתי תרי קראי. וכבר ראיתי מי שרצה לומר דהא דקאמר הכא טעמיה דר' יוחנן יכול אפילו בשעת הקרבן וכו' דמיירי למצוה ועושה עירוב פרשיות זה עם זה ואינו נכון: לכך אי לאו דמסתפינא הוה אמינא דבמקום ר' יוחנן גרסינן כאן חזקיה וביחוד דלקמן לר' ירמיה דאמר בין בשעת הקרבן בין שלא בשעת הקרבן היום מתיר והיינו סברא דר' יוחנן בעצמה, מקשי ליה מתני' דעד עצם היום הזה מלמד וכו' יכול וכו' שברייתא זו הפך דעת ר' יוחנן ואי אפשר דהא טעמיה דר' יוחנן כדכתיבנא, ומ"מ יתכן דטעמיה דר' יוחנן הוא וה"ק דר' יוחנן דריש פסוק דעצם היום הזה לשלא בשעת המקדש ופסוק דעד הביאכם לבשעת המקדש, והדר קאמר יכול עד זמן הבאה דהיינו אחר הנץ החמה דאינו חייב בלאו אע"פ שיש איסור א"כ נמצא דמשתנץ החמה ליכא לאו והיינו כר' יוחנן דאמר היום מתיר כלומר שלא יהיה חייב [מלקות] אבל לא שיהיה מותר לגמרי, ומה שהקשו במנחות (דף סח.) ולקמן לר' יוחנן מהך מתני' היינו מרישא ולא מסיפא דטול בנתים ודוק:

ומודה ר' יוחנן. אע"ג דאית ליה היום מתיר ומשהאיר המזרח הותר החדש לאו לגמרי קאמר אלא לאפוקי דלאו ליכא אבל איסור מיהא איכא:

ובעי איסורו מהו. האי איסור דמודה ר' יוחנן מהו מן התורה קאמר או אסור דרבנן:
ור' ירמיה אמר דאסור מן התורה. לר' יוחנן והיינו דקאמר במנחות (דף סח.) דמקשי לר' יוחנן מקרא דעד הביאכם ומשני ליה למצוה והיינו דאורייתא וזהו דאמר כאן ר' ירמיה איסורו דבר תורה:
ור' יונה ור' יוסי אומרים. דלר' יוחנן אסור מדבריהם והאי דקאמר למצוה כלומר מצוה מן המובחר אי לא עבר ואין עליו איסור מן התורה אבל מדרבנן איכא איסור וכי קאמר נמי טול זמן הבאה מדרבנן קאמר:
דתנינן תמן. במנחות פ' ר' ישמעאל (דף סח.):
מנחות, מנחת מרחשת ומחבת ומאפה תנור:
ובכורים. להניפן במקדש מנחת בהמה. מנחת נסכים ומנחת סוטה:
ואם הביא פסול. ומפ' טעמא התם שכן לא הותר מכללו אצל הדיוט יעו"ש:
ר' יהושע דרומיא. כלומר וא"ר יהושע בשם ר' יוחנן וכו' ועדיין סוף ההוכחה היא:
לא שנו. דאם הביא פסול:
הא ששה עשר. אם הביא כשר דלא מקרי אז קודם כיון דיומו הוא:
ואין תימר. דאסור דאמר ר' יוחנן הוא דבר תורה:
לא שניא היא י"ג י"ד וט"ו וי"ו. ואפילו בי"ו היה פסול דהא לא הותר מכללו אצל הדיוט אלא ודאי דמהכא משמע כסברא דילן דלר' יוחנן איסורו מדבריהם:
ועוד מן הדא דא"ר זעירא וכו' עד דעתיה דר' יוחנן. הוא הנוסחא הזאת מצאתיה בנמוקי מהרש"ס ז"ל. וכן כתבתיה והא לך פירושו שפי' הוא:
דרב ברבי מודעתון דבנוי דר' חייא רבא. הך מימרא דרב ברבי הוא רב סתם ומשום שהיה גדול בדורו קורין אותו ברבי. ומימרא דרב בגמ' איתא דאמר דבזמן המקדש אסור עד ההקרבה וקאמר עלה ר' זעירא דסבר רב כבנוי דר' חייא רבא ע"י שהיו קרוב להם וחזקיה סתם הוא בנו של ר' חייא רבא כדאמרינן ביבמות (דף סה:) והיינו חזקיה דאמר לעיל דהקרבן מתיר. ומודעתון קרוב שלהם כמו מודע לאיש ומודע לבינה וקאמר השתא אין תימר דמודה ר' יוחנן דאיסור עשה איכא עד ההקרבה:
רב ברבי דעתיה דר' יוחנן הוא, ואמר כוותיה ואיך אמר דכבנוי דר' חייא רבא סבר אלא ודאי דר' יוחנן לא סבר איסורו דבר תורה ומשו"ה אמר דסבר כחזקיה, ויש להסביר פירוש זה בנוסח שבספרים מעלה חטה ודוק:
והתנינן משחרב בית המקדש. גם זו משנה בפ' הנזכר (מנחות דף סח.) [שיהא יום הנף]. יום י"ו בניסן שהיו מניפין העומר:
כולו אסור. לאכול חדש:

אין תימר איסורו דבר תורה ניחא. דעבד ר' יוחנן תקנה על דין התורה דאיסור תורה מיהא איכא והיינו דגזר והתקין כל היום:

[**אין תימר איסורו מדבריהם**]. אלא אי אמרת איסורו מדבריהם:

יש תקנה אחר תקנה. היא גופא גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה:

מפני הרחוקים. בזמן המקדש אסורין בחדש עד חצי היום כדתנן התם הרחוקים מותרין מחצות היום ואילך וגזור כוליה יומא:

ומפני מה הרחוקין מותרין. סיפא דמתני' הוא התם:

והתנינן משחרב בית המקדש. אר' ירמיה בשם ר' חייא פריך דאמר דבין בשעת הקרבן היום מתיר ותחלה הקשה לו ממתני' דר' חזקיה ואחר כך הקשה לו מזאת המשנה ואמר והתנינן כלומר ותו קשיא לר' ירמיה דהא תנינן דגזור והתקין ריב"ז משחרב בית המקדש שיהא יום הניף כולו אסור ומשמע דבקרבן הדבר תלוי ומשו"ה השתא דליכא קרבן גזר כל היום ואי לדידך דאמרת דהיום מתיר ובהאיר היום תליא מילתא מאי שייך למטעי דגזר:

איתותבת קומי ר' ירמיה וכו'. זאת הקושיא הקשו אותה לפני ר' ירמיה ותרצו אותה באופן זה דהא דתני חזקיה שלא בשעת קרבן היום מתיר היינו כר' יהודה דאמר במתני' דפ' ר' ישמעאל (מנחות דף סח.) והלא מן התורה אסור כל היום די"ו אחר הקרבן דכתיב עד עצם היום הזה ועד ועד בכלל כלומר עד כלות היום כולו וא"כ ריב"ז שהתקין שיהא יום הנף כולו אסור לא מטעם גזרה התקין לשתקשה ותאמר היא גופא גזרה אלא דס"ל כר' יהודה דאמר מן התורה אחר החורבן כל היום והתקין דקאמר כלומר דרש, ובפ' ר' ישמעאל דמנחות (דף סח.) מקשה זאת הקושיא ומתרץ ריב"ז בשיטת ר' יהודה אמרה דאמר מן התורה אסור דכתיב בעצם היום עד עיצומו של יום ועד בכלל ופריך והא מיפלג פליג דקאמר והלא, ומשני ר' יהודה דקא טעי בריב"ז דמדרבנן קאמר ולא היא אלא מדאורייתא קאמר ריב"ז, ומקשה והא התקין קאמר ומפרקינן התקין ודרש:

תמן חשו לצומא רבא תרין יומין. איידי דתני אין ב"ד מתעצלין מייתי נמי הא דצומא רבה דמסיק נמי דאין ב"ד מתעצלין ואמר ששם בבבל חוששין ועושין יום כפור ב' ימים דשמא אלול מעובר הוה וכן עשה ר' יצחק ונפסקה מעי שלו ומת. ופי' כרובה הוא מעי מלופף ונכרך כדאמרינן בויקרא רבא מכריסא לכנתא ומכנתא מעיא לכרובא קטינא ומכרובא קטינא לכרובא עביא:

העומר מתירן להדיוט. להביא מהם מנחות דעד השתא לא היו קוצרין ולא היו מביאין מנחות:

ר' יונה אמר. האי קודם לעומר דמתני' כלומר קודם הבאתן קאמר:
ור' יוסי אמר קודם קצירתו הוא:
א"ר יונה הבאה מתרת הבאה וקצירה מתרת קצירה. כלומר הא דאמינא לך קודם הבאה כלומר הבאה מתרת וקצירה מתרת מיהא הבאת העומר מתרת הבאת המנחות ותהא קצירתו מתרת הקצירה להדיוט:
ור' יוסי. אמר לא אלא הקצירה תהא מתרת הבאת המנחות והקצירה:
לפום כן חזי ר' יוסי בה. בתמיה כלומר וכי לפי זה הנאמר דר' יוסי אמר קודם לקצירה אפשר דהוא מראה דין זה ומהו הדין שהוא מראה:
קצר לרבים ונטמא. כלומר העומר שהוא לרבים ונטמא מה שקצר ואין לו מה להביא לקרבן:
חזר היחיד לאיסורו. דהבא להדיוט תלויה בשעת הקרבן עד שיקריב הקרבן וכיון דנטמא נדחה זהו הדין שהראה ר' יוסי התם, והשתא קא מתמה היכי סלקא דעתך דר' יוסי הוא דאמר הכא קודם לקצירה והא כו"ע ידעי דר' יוסי חזי בה וכו' ולדעתך דאמרת דהוא סבר קודם לקצירה הא כי קצר בהיתר נקצר ואישתרי ואמאי חזר היחיד לאיסורו:
אלא איפוך ר' יונה הוא דאמר קודם לקצירה ור' יוסי הוא דאמר קודם הבאה. והכי איתא במנחות דבבלי לסלקא דעתיה בגמ' ר' יונה אמר קודם לקצירת העומר ור' יוסי בר זבדא אמר קודם להבאת העומר:
זו בכרה. זו שמקריבין בעינן דבכרה:
והאחרת. לא בעינן בכרה להבאת מנחות דאפילו עשבים ואפילו השרשה לחוד העומר בא ומתיר:
ולאו קודם לקצירה אנן קיימין. דהא לא בכרה דומיא דבכרה ובכרה שקוצרין אותה לעומר בשעת קצירה הוא דכתיב כרמל דהיינו כר מלא ובאותו זמן הוא דדרשינן דהאחרת לא בכרה אבל מ"מ השרישה אלמא בשעת קצירה בעינן השרשה:
המנכש בי"ג בניסן. עשבים מבין התבואה:
ונתלש הקלח בידו. השבולת עצמה נעקרה בידו מן הארץ ובא לחזור ולשותלה:
שותלה במקום הטינא. כלומר במקום הטיט הלח שתמהר לקלוט קודם העומר שאם לא תקלוט אסורה עד העומר הבא כדאמרן במתני':
אבל לא במקום הגריד. שהוא מקום היובש שאינו ממהר לקלוט:
והרי יש כאן י"ד וט"ו. כלומר ואי ס"ד דמתיר השרשה קודם הבאה אמאי קתני המנכש בי"ג לתני בי"ד דאי משום דבעינן קליטה לפני העומר מכדי שמעינן ליה לר' יהודה דאמר בפ"ק דר"ה ובפ"ב דשביעית כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים שוב אינה קולטת

וננקוט י"ד נמי דהא איכא י"ד וט"ו ומקצת י"ו עד הקרבת העומר דבי"ג פש ליה זימנא אלא מדנקט י"ג ש"מ דבהכנסת ליל י"ו בעינן שכבר יהא נשרש הילכך אין כאן שלשה ימים אלא כי מנכש בי"ג דהוו להו י"ג וי"ד וט"ו:

מילתיה דר' אבינא מסייע לי. דאמינא דסגי בהשרשה קודם הבאה:

תפתר וכו'. דהא ברייתא דהמנכש במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה כגון בגליל הילכך אין כאן מנכש בי"ד:

ופריך אבל במקום שנהגו לעשות מלאכה לאו בתלוש. דבתלוש הוא דנוהגין:

שמא במחובר. בתמיה ובכל מקום לא שייך למיתני מנכש בי"ד:

ומשני אשכח תני וכו'. ובפ' מקום שנהגו מוקי לה בשיטה אחרת, זהו פי' הלכה זו כפי מה שפירשה מהר"ש סיריליאו ז"ל וכתבתיהו כאן ועליו נסמכתי ודוק:

מהו שיביא העומר מהם. מאותם שלא השרישו קודם לעומר של אשתקד מי אמרינן כיון שהם מן השנה שעברה לאו חדש נינהו או דילמא כיון שיש כל כך איסור בזה כמו שיש בכל חדש שבעולם כחדש דמו:

ודחי להך בעיא אפשר לומר חדש וישן אין תורמין וכו' ואת אמרת הכין. כלומר היכי סלקא אדעתך להסתפק בה ולומר דשמא יש להביא מהם וכי אפשר דאין תורמין מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש כדתנן בפ"ק דתרומות דמשמע דמעולם חדש וישן לא יתחברו:

ואת אמרת הכין. דיש ספק בזה עד שתשאל עליו אין מקום לשאלה זו:

התיבון הרי שאר המינין. קושיא אחרת מקשה לקס"ד זה וה"ק התיבון וכו' כלומר אפילו תימא דלא דמי עומר לתרומה משום דגבי עומר מצינו דחדש מתיר את הישן כדתנן במתני' וא"כ דין הוא ג"כ שהישן יוצא את החדש לזה אמר הא לאו כלום הוא שהרי שאר המינין חוץ משעורים תלויין בעומר דהעומר מתירן והם מותרים משקרב העומר ועם כל זה אין העומר בא מהם וטעמא דמותרין אין מתירין לאו, ה"נ אע"ג דהישן מותר מפאת החדש עם כל זה אינו מן החיוב שהעומר בא מהם ויתירו את העומר הבא זהו הילוך אחד לפי המובן הראשון בפי' סוגיא זו, או אפשר שיפורש כן ר' אלעזר שאל מהו שיביא העומר מהם ודחי להך שאלה אפשר וכו' כלומר היכי ס"ד להסתפק בזה ולומר דשמא אינו מותר אפשר דאין תורמין מן החדש על הישן ואת אמרת הכי כלומר אפילו דלענין תרומות ומעשרות חדש וישן לא יתחברו עם כל זה ואת אמרת הכין דהעומר החדש מתיר את הישן א"כ מינה נשמע דגם הישן מתיר את החדש וקרב מהם ועל דבר זה הקשו ואמר התיבון וכו' הרי שאר וכו' כלומר אי משום הא דמותר רוצה אתה לומר

דמתיר לא איריא שהרי שאר המינים תלוים בעומר ומותרים ועכ"ז אין עומר בא מהם ואין מתירין:

ודחי ליה לא אם אמרת בשאר מינין. דמותרין ואין מתירין היינו טעמא:

דלא כשרו לעומר. דשעורים אביב ואין שאר מינין:

תאמר בשעורים דכשרו. וא"כ הדרן בעיין לדוכתה מהו שיביא העומר מהם:

חברייא. שינויא הוא:

ראשית קצירכם ולא סוף קצירכם. והני כיון דהם מאשתקד סוף קצירכם קרינן בהו:

בכורים. שינויא אחריתי היא אמר קרא בעומר ואם תקריב מנחת בכורים וזו אינה בכורים משנה זו אלא שיורין מאשתקד:

מה נפק מביניהון. דבכורים וראשית תרוייהו מילתא חדא נינהו:

ומשני דאיכא בינייהו עבר והביא. דלחברייא דמפיק ליה מראשית הא לאו ראשית הוא ואם עבר והביא פסול אבל לר' זעירא דמפיק ליה מבכורים עבר והביא כשר דבכורים דרשינן ליה לכתחילה שהרי אמרו ומנין שאם הביא מן העליה כשר ת"ל ואם תקריב מנחת בכורים הרי דבכורים לכתחלה בעינן אבל בדיעבד לא מעכב אע"ג דאינן בכורים כ"כ אף לר' זעירא דמפיק ליה מבכורים יש לומר שאם עבר והביא כשר וזהו מאי דנפק מביניהון:

דברי חכמים. אפשר לומר דהוא לשון בעיא ואמרו חכמי הישיבה כמאן הכריעו כחברייא ואם הביא פסול או כר' זעירא ואם הביא כשר, או אפשר דה"ק דברי חכמים ולאו לשון בעיא הוא אלא דברי חכמים כלומר הכרעת החכמים:

אמר ר' יוסי בר בון וכו'. דהכרעתם הוא כן דאם הביאו שליש לפני ר"ה ישן הוא ואין עומר בא מהם דבתבואה הכל הולך אחר השליש אבל אם לא הביאה שליש אלא אחר ר"ה ראשית קצירכם קרינן ביה ועומר בא מהם:

הלכה ב

האוכל מהם כזית מצה. פי' כזית מזה או כזית מזה:

כזית חמץ חייב בהכרת. אבל אורז ודוחן לא, וגרסינן בהכרת הה"א בחיר"ק והכ"ף בפת"ח מן הטעם שכ' בפ"ק דמגילה סי' ה':

ה"ז עובר בפסח. מפ' בפרק אלו עוברין (פסחים דף מד.) כגון דאיכא בתערובת כזית בכדי אכילת פרס ור' אליעזר מחייב עליה בלאו דכל מחמצת והוא דבלע ליה הכי בענין שלא שהה יותר מכדי אכילת פרס ואף על גב דלאו אורחייהו דאינשי למיכליה הכי בעיניה באנפי נפשיה אלא בטיבול היינו דאשמועינן רחמנא ורבנן פליגי עליה דר'

אליעזר והכא סתם לן תנא כר' אליעזר ורש"י ז"ל סובר דדעת ר' אליעזר דעבר גם בבל יראה ובל ימצא וכ"ש דאיכא לאו באכילתן וכדפרישית, ור"ת ז"ל סובר דלא מחייב ר' אליעזר אלא על אכילה לחוד:

הנודר מן הפת ומן התבואה. בירושלמי מפרש לה במקום שאוכלין כל פת:

הנודר מן הפת ומן התבואה אינו אסור אלא מהן. אבל הנודר מן הדגן אסור בכל:

דברי ר"מ וחכמים אומרים אף הנודר מן הדגן אינו אסור אלא מהן וכו'. כך שמעתי שהיא גירסת המשנה וכן נראה קצת שהיא גירסת ר"ע ז"ל אבל מתוך פי' הרמב"ם ז"ל משמע קצת דגריס כמו שכתוב בספרים שהרי הוא מפרש על המשנה הגירסא הנזכרת, ובפ"ז דמסכת נדרים שנויה פלוגתא זו התם כדכתבינן, וז"ל הר' שלמה סיריליאו ז"ל דברי ר' מאיר. כלומר דוקא כי אמר פת ותבואה אינו אסור אלא מהן אבל הנודר מן הדגן אסור בכל המינים חוץ מפירות האילן כדתנן בפרק הנודר מן הירק דקסבר ר' מאיר דדגן כל דמידגן משמע כדאיתא התם:

וחכמים אומרים הנודר מן הדגן. אף מן הדגן הדין כן אבל כולה עלמא מודו דהנודר מן התבואה דאינו אסור אלא בחמשת המינין בלבד והכי איתא בפרק הנודר מן הירק ע"כ. משמע דלא גריס במתני' רק כמו שכתוב בספרים וכן הובאה בירושלמי פרק הנודר מן הירק. והילך פי' הר' יהוסף ז"ל הנודר מן הדגן אינו אסור אלא מהן לפי לשון התלמוד דבירושלמי נראה דחכמים סוברים להיפך מדברי ר' מאיר דר' מאיר סובר דהנודר מן הדגן אסור בכל כדאיתא בנדרים פ"ז (דף נה.) וחכמים סוברים דאינו אסור אלא בחמשת מינים ור' מאיר סובר דהנודר מן הפת ומן התבואה אינו אסור אלא בחמשת המינים האלו בלבד וחכמים סוברים שאסור בכל, כן משמע לשון הירושלמי ובזה מיושב לשון המשנה, אך בתלמוד שלנו במס' נדרים (דף נה.) יש א"ר יוחנן הכל מודים בנודר מן התבואה שאינו אסור אלא בחמשת המינים וצריך עיון עד כאן לשונו ז"ל:

זאת אומרת לוקין על חלתן דבר תורה. משום דקס"ד דמתני' דתני באוכל מהם כזית בפסח כלומר כזית מכולהו בחדא מחתא ומשו"ה אמר דהדא אמרה דלוקין על חלתן ד"ת דאל"כ היכי מיחייב על כזית חמץ ויוצא בכזית מצה והלא כל מין מבטל לחבירו אלא ודאי דאין כל מין מבטל לחבירו וכיון שכן הא איכא שם להתראה ולוקין על חלתן דבר תורה, וכמדומה דבדרך קושיא אמר כן ומקשי לריש לקיש דאמר לעיל אין לוקין על חלתן ד"ת:

ומשני תפתר שאכל כזית מזה וכזית מזה. דהשתא ליכא למימר אתי מין ומבטל לחבירו ולא קשיא לריש לקיש והא קמ"ל הני הן אורז ודוחן לא:

שניא היא שכולהון לשם חמץ. וכיון דיש להם שם חמץ וכללם הוו כמין אחד דליכא למימר אתי כל מין ומבטל לחבריה:

מיחלפא שיטתיה דר' יוסי. קשיא דידיה אדידיה:

תמן. לעיל גבי פגול ונותר ששחקו זה בזה דר' יוחנן אמר לא בטלו זה את זה וריש לקיש אמר דבטלו וקאמר ר"י בר אחא דריש לקיש דאמר אין לוקין על חלתן דבר תורה כדעתיה דסבר דפגול ונותר מבטלין זה את זה אמר ר' יוסי דלא דמיין דפגול ונותר זה אסור וזה אסור ברם הכא שני דברים רבים על אחד ומבטלין אותו וכבר בטלו עד שלא נעשה איסור:

והכא אמר כן. שניא הוא שכולהון לשם חמץ ולוקין על חלתן ואמאי ליתו שני דברים ויתרבו על אחד וליבטלו יתיה כיון דאין זה ואין זה אסור. ומכח קושיא זו עוקר האוקימתא וחוזר למה שאמר לעיל דמתני' כזית מזה וכזית מזה קאמרה:

הא בנודר מן הפת ומן התבואה אסור בכל לרבנן. בתמיה כלומר מדאמרת אסור בהן כלומר בהן דוקא דברי ר"מ מכלל דלדברי חכמים אסור בכל וכ"ת ה"נ הא ליתא דתניא בפ' הנודר מן הירק שוין בנודר מן התבואה חכמים ור"מ שאין איסורן אלא מחמשת המינין בלבד וכן א"ר יוחנן התם דשוין ותקשו להו הא מתני':

ומשני כיני מתני' אף הנודר מן הדגן אינו אסור אלא מהן. כלומר אין הדיוק כמה דדייקת אסור בהן דברי ר"מ מכלל דחכמים אסור בכל קאמרי אלא הדיוק הכי הוי הנודר מן הפת ומן התבואה אסור מהם דברי ר' מאיר דהני אין אבל הנודר מן הדגן אסור בכל והשתא הוי דיוקא הא רבנן סברי דאף הדגן כשנדר ממנו אינו אסור אלא מהם והנודר מן הדגן דשנו חכמים בלשון המשנה הזאת אף הנודר קאמרי דר"מ לית ליה אלא דאסור בכל וכדתנן בהדיא בפ' הנודר מן הירק ר' מאיר אומר הנודר מן התבואה אינו אסור אלא בחמשת המינים בלבד אבל הנודר מן הדגן אסור, הרי מבואר הדיוקא לנודר מן הדגן הוא ולא דהנודר בתבואה אסור בכל לרבנן:

מה אנן קיימין. אמתני' קאי והכא קאמר האי הנודר מן הפת דתני במתני' היכי דמי. נדר בפת של תורה. והיינו לחם דכתיב בתורה לחם עוני ומשו"ה קאמר דאסור בהם דכולהו פת של תורה הוו דהא חזו למצה:

א"כ תבואה. נמי דתני במתני' דומיא דפת דגבה הוי דתבואה דתורה קאמר ובתורה הא כתיב ותבואת הכרם וא"כ אמאי אמרת דהנודר מן התבואה אינו אסור אלא מהן להוי אסור בתבואת הכרם נמי והיינו בכל. ואלא האי פת דמתני' הוא דנדר בפת סתם:

הרי אין קרוי פת סתם אלא חטין ושעורין בלבד. שכן דרכן של בני אדם לעשות פתם מלחם חטים ושעורים והכתוב אומר ארץ חטה ושעורה וסמיך ליה ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם משמע דחטה ושעורה קרוי לחם סתם, ועוד דבהני תרי אשכחן דחמצן ומצתן חזו למזבח וכתיב לחם חמץ ולחם מצות:

קיימתיה. על עצמו אומר ומדבר בעדו שקיים ותירץ משנה זו:

ומוקי לה במקום שאוכלין כל פת. כלומר פת מכל חמשת המינין, ובאותו מקום אין קרוי פת סתם אלא חמשת המינין בלבד, וזה הנודר סבר פת סתם ואף על גב דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם ופת סתם בלשון בני אדם הן חטים ושעורין דוקא כיון דבאותו מקום קרוי כל חמשת המינין פת היינו לשון בני אדם של אותו מקום ולכך אסור בכל חמשת המינין ולפי מסקנא זו אם הנודר משאר מקומות אינו אסור אלא בפת חטים ושעורין בלבד:

הלכה ג

אלו חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות. מפ' בירושלמי דאע"ג דכתיב בחלה כתרומת גרן כן תרימו אותה אפ"ה אשכחן דחלה חמירא דהא שבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה אלמא אע"ג דמן ההפקר זכו דאין שום אחד יכול לומר עדיין זו שדה שלי אפ"ה רחמנא רבי להו בחלה כדאמרינן בעלמא משונה ביאה זו מכל ביאות שנאמרו בתורה שבכולן כתיב כי תבא או כי תבואו כי יביאך וכאן גבי חלה כתיב בבואכם להודיענו דבכניסתן לארץ מיד חייבין להפריש חלה והני כולהו כעין הפקר נינהו:

ומעשר ראשון שניטלה תרומתו. מפ' בירושלמי שניטלה ממנו תרומת מעשר אבל לא תרומה גדולה וכגון שהקדימו בשבלין דפטור מתרומה גדולה וחייב בחלה דחיוב חלה תלי בגלגול דעיסה וגורן חדש הוא דהא המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד כהן כדתנן לקמן בפ"ב הילכך מיחייב, לשון הר"ס ז"ל מעשר ראשון וכו' כ' הר"ש ז"ל דבירושלמי מפ' שהקדימו בשבלים דפטור מתרומה גדולה וכן מעשר שני שהקדימו בשבלין פטור מתרומה גדולה ומן המעשרות בד"א שמרח ופדה אבל פדה ומרח חייב בכל וה"ה לענין הקדש ע"כ:

ומעשר שני שנפדה. בפ' חלק דף קי"ב אתיא ברייתא בפלוגתא דתניא עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים מחייבין אמר רב חסדא מחלוקת במ"ש בירושלם דר"מ סבר מ"ש ממון גבוה הוא ורבנן סברי ממון הדיוט הוא אבל בגבולין ד"ה פטור ופירש"י ז"ל אבל בגבולין שאין לה היתר אכילה אלא בפדייה ד"ה פטורה מן החלה דממון גבוה, ל"א אבל בגבולין דאין לה היתר אכילה בשעת חיוב חלה דהיינו

בשעת גלגול עיסה ולא קרינן ביה ראשית עריסותיכם אפילו פדאה לאחר מכאן פטורה מן החלה ע"כ. וסתמא דהכא דקתני ומ"ש שנפדה משמע שנפדה קודם גלגול וחייב בחלה לכו"ע והתם קאמר תנן התם אע"פ שאינה משנה וכן איכא טובא בתלמוד בס"פ הוציאו לו ובי"ט פ' המביא דף ל"ד ובפ' כיסוי הדם דף פ"ז ובפ' החולץ כדפ' שם תוס' ז"ל ובפ' העור והרוטב דף ק"ך ובפ' כל היד דף י"ז ובספ"ק דקידושין, ועיין במש"כ התוס' על ההיא דחלק בפ"ב דקידושין דף נ"ג, ואיתא להההיא ברייתא בפ' כל שעה דף ל"ח. ובפ' לולב הגזול דף ל"ה, ופי' הר"ש סיריליאו ז"ל ונראה דלפום גמ' דידן דמיירי שנתן את הקרן ולא נתן את החומש והוי פדוי דאין החומש מעכב ומשו"ה חייב בחלה והוא דנפדה מ"ש קודם שעשאו עיסה בענין דכי עשאו עיסה דהוי גורן לחלה חולין הוי ואע"ג דלא יהיב חומש פדוי הוא דבכולא תלמודא מוקמינן האי מתני' כה"ג אבל לפום הירוש' דליכא לאוקומה הכי דבירוש' פ' המוליך קאמר ר' יוחנן דאין המעשר פדוי מ"ט דאין לו תובעין וחיישינן לפשיעה נוכל לתרץ דאיידי דנקט הקדש נקט מעשר והקדש מודה ר' יוחנן התם דפדוי הוי דליכא פשיעה:

והקדש שנפדה. והוא שפדאה עד שלא עשאה עיסה והקדישו קודם מירוח דגורן דכי עביד ליה גורן פטור מן המעשרות דכתיב דגנך ולא של הקדש וגבי חלה דגורן דילה תליא בעריסה כדכתיב עריסותיכם כיון דעשאה עיסה אחר שפדאה עריסותיכם הוי ומיחייב אבל אם פדאה אחר שגלגלה פטורה כדתנן לקמן בפ' אוכלין עראי וקמ"ל אע"ג דלא יהיב חומש דפדוי מיקרי דאין החומש מעכב ע"כ, ורבינו שמשון ז"ל פי' ומ"ש והקדש שנפדו בעיסה של מ"ש בירושלם פלוגתא דר"מ ור' יהודה בפ' כל שעה דלר"מ פטורין משום דממון גבוה הוא וכתיב עריסותיכם ולר"י חייבין אבל בגבולין פטורין אפי' לר"י כדאמרינן בסוף חלק ומתני' דהכא בגבולין ואפי' כר"י ומפ' בירוש' מ"ש שהקדימו בשבלין פטור מתרומה גדולה ומן המעשרות בד"א שמירח ופדה אבל פדה ומירח חייב בכל וה"ה לענין הקדש ע"כ:

ומותר העומר פטור מן המעשרות. סתם מתני' דלא כר"ע דמחייב לי' למותר העומר בחלה ובמעשרות במתני' דפ' ר' ישמעאל דמנחות:

רא"א תבואה שלא הביאה שליש פטורה מן החלה. דכתיב כתרומת גורן כן תרימו אותה וקסבר נמי ר"א דאין אדם יוצא י"ח בפסח ואין חייבין עליה כרת, ונלע"ד דבזה יתיישב יתור לשון דקתני רא"א תבואה שלא הביאה שליש וכו' אע"ג דהוי סגי בדליתני ר"א פוטר בזו אף מן החלה וכדאשכחן בפ"ו דתרומות סימן ה' וחכמים מתירין באלו דקאי אתרתי בתרייתא דקתני התם וכדכתבינן התם. ור' אליעזר ביו"ד גרסינן ליה:

פרגין. אדמורידירא"ש בלע"ז וכל הני מין קטנית הן ומרבינן להו למעשר בירושלמי דריש מעשרות מקרא ופטורין הן מן החלה כדתני לעיל דגמר לחם לחם ממצה. והא דלא תני הקטנית ותו לא משום דתנן בפ"ב דמס' שביעית דבהני ד' אזלינן בתר השרשה משא"כ בשאר קטניות להכי תני להו באנפי נפשייהו:

ופחות מחמשת רבעים בתבואה. כ' הרא"ש ז"ל לכאורה היה נראה דחמשת רבעים יש למודדן בתבואה דכך היתה עיסת מדבר מלא העומר מן היו לוקחין ואח"כ היו טוחנין בריחיים וראיתי באשכנז שגודשין קצת הקמח לשיעור החלה ותליתי הדבר בזה בשביל שנפח הקמח הוא רב מנפח התבואה וקצת משמע כך לישנא דמתני' דתנן ופחות מחמשת רבעים בתבואה אלמא דבתבואה משערינן ומיהו אינה ראיה כל כך דלפי שהזכיר תחלה מיני קטנית דחייבין במעשר ופטורין מן החלה תני בתר הכי גם בתבואה נמצא דבר שחייב במעשר ופטור מן החלה כגון פחות מחמשת רבעים ולקמן בפ"ב תנן חמשת רבעים קמח חייבין בחלה הן ושאורן וסובן ומורסנן חמשת רבעים חייבים והתם משמע דבקמח משערינן מדהזכיר קמח ועוד אי בתבואה משערינן אמאי איצטריך לאשמועינן הן וסובן ומורסנן פשיטא דסובן ומורסנן בכלל כיון דבתבואה מודדין ועוד דקתני סיפא ניטל מורסנן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין ואי משערינן בתבואה אמאי פטורין הרי יש כאן חמשת רבעים תבואה בתחלה אלא ודאי בקמח משערינן ואשמועינן ברישא דאע"ג דחמשת רבעים קמח בעינן סובן ומורסנן מצטרף בהדיה בעוד שלא ניטל מתוכו אבל בניטל מתוכו קתני בסיפא דאין מצטרף ע"כ. ואני אומר דמנהג הגודש שגודשין הנשים משום דר' יוסי פליג בפ"ק דעדיות על רבנן דאמרי חמשת רבעים ואיהו אמר חמשת רבעים פטורין חמשת רבעים ועוד חייבין והתם מפ' טעמא וחזינן סתמא דמתני' לקמן פ"ב נקיט כוותיה וגרסינן בפ' כלל גדול ובפ' אלו עוברין והא אנן תנן חמשת רבעים קמח ועוד חייבין בחלה וכן הגירסא בהלכות וכן הגירסא בכל הספרים ורש"י ז"ל הוא שמחקו והתוס' ז"ל כתבו בפ' כלל גדול ובפ' אלו עוברין דבכל הספרים כתוב ועוד וא"כ סתם מתני' כר"י דעדיות ולכך נהגו לגדוש כדי שאחר נטילת החלה נשאר שיעור עיסה עדיין:

חמשת רבעים. חמשת רבעי קב דהיינו ה' לוגין צפוריים חייבין בחלה שהן שש ירושלמיות שהן שבע מדבריות וביצה וחומש ביצה כיצד כתיב עריסותיכם כדי עריסת מדבר דהיינו עומר לגלגלת והעומר עשירית האיפה והאיפה ג' סאין והסאה ששה קבין והקב ד' לוגין נמצא איפה ע"ב לוגין עישור של ע' לוגין ז' לוגין פשו להו ב' לוגין שהן י"ב ביצים עישור שלהם ביצה וחומש ביצה הרי עומר שבעה לוגין וביצה וחומש ביצה

הוסיפו בירושלים על המדות שתות והגדילו קבין ולוגין שתות מלבר שהוא חומש מלגו ונתנו שש הראשונות בחמש פשו להו לוג מדברי וביצה וחומש והן לוג ירושלמי כיצד לוג מדברי ששה ביצים תנהו בחמש ביצים גדולים הרי לוג ירושלמי חסר ביצה גדולה עשה מביצה וחומש ביצה מדברי שבידך ביצה ירושלמית שחומש ביצה הוא שתות מלבר להוסיף על ביצה מדברית להשלים ביצה ירושלמית הרי שש לוגין ירושלמיים והן חמש צפוריים שהצפורית עודפת על ירושלמית שתות כך מפורש בעירובין בפ' כיצד משתתפין (דף פג.) וכי הוי פחות מכאן משהו פטור מן החלה דעריסותיכם כתיב כדי עיסתכם וחייבין במעשר דלגבי מעשר ותרומה חטה אחת קדשה ויש בה תרומה ומעשר כדאיתא בפ"ב דקידושין (דף נח:):

הסופגנין. מפ' בגמ' טריקטא וטריקטא לשון קרעים קרע טרקאדוא בלע"ז וספוג כולו קרעים וסדקים ובערוך פי' להו נגולי העשויין בטיגן ובלשון ישמעאל קורין אותן ספגנים והיא עיסה רכה מאד ועושין אותה כמין ספוג וריש לקיש קסבר ואפילו בנעשה באור פטורין דטעמא דמתני' לדידיה היינו מעשה אילפס פטורין דאור מהלך תחתיהן ור' יוחנן פליג עליה דלאו באור מיירי דבאור טריקטא חייבת בחלה ותלמודא דהכא ובפ' כל שעה מפ' אליבא דר' יוחנן דהני פטורים דמיירי שאפאן בחמה או במשקה כדאיתא בגמ':

הדובשנין. מפ' בגמ' מלינאלא והוא לשון יון עיסה לושה בדבש וחלב והאי נמי אליבא דר' יוחנן שאפאן בחמה אבל אפאן באילפס ביבש חייבין והיינו משום דחלב ודבש מחברן:

והאסקריטין. מפ' בגמ' חליטין דשוק שהיו נוהגין לעשותן למכור בשוק ואומר לי לבי שהן אותן סנבושאש שעושין כמין כיסין וממלאין אותן ירקות ובצלים ונותנין בהן דבש ויש שעושין מגבינה ונותנין עליהם דבש ומטגנים אותן בשמן בעת אפייתן והאי נמי לר' יוחנן שאפאן בחמה א"נ דמילוי עיקר ולחם טפל ולא פרכינן עליה לקמן אלא מסופגנין ודובשנין ואפילו בתנור מודי דפטורין. ומנא אמינא לי' דאסקריטין לשון תיבות קטנות שיש בהן חלל דצפיחית בדבש מתרגמינן כאיסקריטין וצנתרות הזהב מתרגמינן כאיסקריטין וצפיחית כמו צפחת המים ובלשון לטין תיבה קטנה קורין איש קריטו:

וחלת המסורת. מפ' בגמ' חליטין דמוי שחולטין העיסה במים הבעלי בתים עשירים והכי איתא נמי בפ' כל שעה (פסחים לז.) זה חלוט של בעלי בתים שחולטין אותו במחבת דמחבת מתרגמינן מסריתא דכיון דע"י משקה נאפה אע"ג דאיכא אור תחתיו דכו"ע לא פליגי דפטור ובגמ' מפ' מ"ט דהני פטורין:

והמדומע. תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין בעודה תבואה או בעודה קמח דאילו בתר גלגול חייבת כדתנן בפ' אוכלין עראי והכהנים אוכלין אותו דהכהנים פטורין מן החלה כשאוכלין תרומה וטעמא משום דכתיב תרימו תרומה ולא שכבר היא תרומה כדאיתא בספרי. ובגמ' מפ' לה:

מנין שהם חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות. ולא פטר להו מחלה נמי:

א"ל. כהנא לר' הושעיא:

לא תימר לי תרימו כן תרימו. כלומר דבחלה כתיב חלה תרימו וכתיב נמי כתרומת גורן כן תרימו וזהו שאמר לו לא תימר לי וכי אין אתה מוכרח לומר לי שהכתוב אומר בחלה תרימו וכן תרימו א"כ רבויי תרומות הללו למה לומר לך דאע"ג דפטורה ממעשרות חייבת בחלה וזה שינויא חדא:

וחזר ואמר. שינויא אחריתא תדע למה חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות דגמרינן מי"ד שבע שכבשו ושבע שחלקו דהיו זוכים מן ההפקר והיו חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות, ורבינו שמשון ז"ל כתב זה הירושלמי בפירושו על המשנה ופירשו בזה הלשון פי' ר' אושעיא הי' תמיה מכל הני דתנן אמאי לא פטירי מחלה כמו מן המעשרות והשיב לו כהנא:

לא תימר לי. כלומר לא תקשי לי ממה דכתיב כתרומת גרן כן תרימו גם דיש ללמוד משבע שחלקו ושבע שכבשו שנתחייבו בחלה ונפטרו ממעשרות כדאיתא בפרק יוצא דופן עכ"ל, ביאור דבריו דכהנא הבין בדברי ר' הושעיא דמה שהיה תמיה למה חייבין בחלה הוא משום דכתיב בחלה כתרומת גרן כן תרימו וכשם שתרומת גרן פטורה גם החלה ראויה היה להפטר, ע"ז השיב לו כהנא דלא תקשי לי מזה דיש ללמוד משבע שכבשו ושבע שחלקו שהיו חייבין בחלה ופטורין ממעשרות, וזה הפירוש נכון הוא לולא דלשון חזר ואמר לא אתי שפיר דהיה לו לומר לא תימר לי תרימו וכן תרימו דגמרינן מי"ד שנה ומאי קאמר ומאי חזר ואמר:

זה אחד משלש מקריות מחוורין שבתורה. טעם להפקר הוא דפטור מן המעשרות וכיון דהפקר פטור היא פאה היא לקט היא שכחה דכולהו מטעם הפקר כדאמרן לעיל:

לאו כחולין הוא. בתמיה והוא דס"ד דניטלה תרומתו דמתני' בתרומה גדולה קא עסיק להכי בעי וכי לאו כחולין מתוקנין הן וכיון דחולין מתוקנין הן פשיטא דחייבין בחלה ופטורין מן המעשרות:

ומשני דניטלה תרומתו לאו תרומה גדולה אלא שניטלה ממנו תרומת מעשר המחוייב ללוים ומיירי שהקדים להוציא המעשר בעודו בשבלים קודם מירוח ומן הדין היה

להקדים למעשר תרומה גדולה ומן הנותר נותן מעשר ראשון ללוי ועכשיו הערים וקדם ללוי כדי שלא יחסרנו אחד מהחמשים והוציא ממנו תרומת מעשר כדינו אבל תרומה גדולה לא הוציא ולמדתנו המשנה דפטור כדר' אבהו דאמר דמעשר ראשון שהקדימו בשבלין פטור מתרומה גדולה:

א"ר יוסי. בא לתת טעם לדר' אבהו:

כתיב. בפרשת קרח בענין מעשר ראשון:

את כל חלבו וכו'. מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה' מכל חלבו את מקדשו ממנו, זהו לשון הכתוב ותרומה קרויה חלב וכיון דאמר חלבו וממנו כלומר חלבו המחוייב מעצמו שהוא תרומת מעשר המחוייבת ללויים:

ולא חלבו וחלב חברו. שהוא החלב המחוייב חברו להוציא והיינו הישראל דמן הדין הישראל נתחייב דקודם מעשר נתחייבה התרומה:

ור' יונה. מפיק ליה הא דר' אבהו מן הפסוק שבמעשר ראשון נמי:

דכתיב והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר. דבאומרו ממנו תרומת כלומר בתרומה המחוייבת ממנו שהיא מעשר מן המעשר ולא תרומה גדולה ומעשר מן המעשר:

כשמירח ואח"כ הפריש תרומת מעשר. כלומר הא דר' יוסי ור' יונה דאמרי ממנו תרומת מעשר וכו' ולא תרומה גדולה ולא חלבו וחלב חברו היינו כשמירח ואחר המירוח הוציא תרומת מעשר שבו דכי חל עליה חיובא דמעשר דהיינו בתר מירוח רחמנא פטריה מתרומה גדולה ומשום הכא שייך ביה ממנו תרומת מעשר ולא תרומה גדולה:

אבל אם הפריש תרומת מעשר קודם מירוח כי הדר מירחו דחייל עליה חיובא דמעשר כיון דתו לא מפריש ממנו תרומת מעשר דהא מופרשת כבר לא מצינא קרינא ביה ולא תרומת מעשר ותרומה גדולה ולא חלבו וכו' דהא אזלא מיניה תרומת מעשר ומשום הכא חייב בתרומה גדולה וה"נ מיירי כשהפריש התרומת מעשר ממנו עליו:

אבל הפריש עליו ממקום אחר. תו לא קרינן ביה ממנו וחלבו דהיינו מניה וביה וזהו שאמר:

לא בדא. כלומר לא כזאת:

כמ"ד אינו כנכסיו. והוא ר"מ בפרק האיש מקדש דסבר דמ"ש ממון גבוה הוא ודמי להקדש וקרינן ביה דגנך ולא דגן גבוה הילכך מתרומה גדולה פטור מה דהיו ראויים ליתן הבעלים מאותו חלק אילו לא קדמו והפרישו:

ברם כמ"ד כנכסיו. והוא ר' יהודה בפרק הנזכר דס"ל ממון הדיוט הוא חייב בתרומה גדולה דדגנך קרינן ביה:

מעשר עני הואיל וכל עמא מודי שהוא כנכסיו. אם הקדימו בשבלין חייב בתרומה גדולה והאי דלא פטרינן ליה מקרא דמעשר מן המעשר דההוא במעשר ראשון איירי:

הוי פליגא היא מ"ד חייב אפילו תרומה שבו חייבת ומ"ד פטור אפילו חולין שבו פטורין. הוי אומר מופלגין סברותיהם זו מזו דלר' יהודה דחשיב נכסיו אפילו חלק התרומה שבו חייבת בחלה דאף על גב דתרומה דעלמא פטורה מן החלה כדאיתא בספרי הכא חייבת דהא שם מעשר שני עלה:

ולמאן דאמר פטור אפילו חולין שבו. כגון כל השאר חוץ מחלק התרומה קרוי חולין דשרי לזרים בערך התרומה שיש בו פטורים מן החלה דחשיב כמו הקדש:

מאן דאמר חייב. בתרומה גדולה כשהקדימו בשבלים:

עשאו תרומת מעשר על מקום אחר. מהו בלא פדאו וכו' עשאו כיון דטבל חשיב דמיחייב בתרומה גדולה וחזר ועשאו תרומת מעשר על מקום אחר:

מהו. שתחול עליו הך תרומה גדולה שאנו אומרים מהו חיוביה:

כגדיש שנדמע או כעיסה שנדמעה. כדמפרש ואזיל:

גדיש שנדמע. היינו כשהעמרים עשויין כרי קרויין גדיש ונופלין גרגרי חטים מהם כשמתייבשים ונופלים בקרקע ונפל בגדיש חטים של תרומה:

את אמר חייב. דכיון דכשלא נדמע הגדיש אילו קראו תרומה בשבלים אחד ממאה מן הגדיש הויא תרומה מק"ו ומה מעשר אע"ג דהקדים אהני קריאת שם תרומה שאינו מקדים לא כ"ש וא"כ כשנדמע שנפל בו תרומה מצא מין את מינו וניעור ומצטרפין חלק תרומות שבמעשרות ובעינן מאה כנגד כולן:

עיסה שנדמעה. כגון שנתערב בקמח חולין קמח של תרומה לא מיצטרפא שיעור חלה של קמח דחולין עם התרומה משום דבקמח ליכא חלה כדמפרש ואזיל:

עיסה. קמח ראוי לעיסה ועומד לכך שהוא מנופה אפ"ה פטור. עיסה לשון עירוב כמו אלמנת עיסה והכא מיבעיא לן האי מעשר שני שהקדימו בשבלים דאמרינן דלמ"ד נכסיו הוי דמחייב בתרומה גדולה והוא עשאו תרומת מעשר על מקום אחר והשתא האי חיוב דמחייב בתרומה גדולה היכי מדמי ליה אם כמו הקמח דראוי להתחייב או כמו הגדיש דראוי שנוטלין ממנו תרומה דאין תימר דדמי לגדיש שנדמע אהני קריאת שם וכוליה הוי תרומה ולא פקע לה מעשר שני מיניה דנעור חלק תרומה ותרומת מעשר שבו ומגו

דחייל שם במקצתו חייל בכולו אבל אין תימר דמדמינן ליה לקמח שלא נתקן א"כ לא אהני קריאת שם לחול ולא חלה ולא משני לה:

דתנינן תמן. לקמן פ"ב: ודע דכל פי' זה שכתב מראש ועד סוף לקוח מנמוקי מהר"ר שלמה סיריליאו ז"ל כאשר הסכמתי בהקדמתי דכל הלכה שהיא רופפת בידי ומוצא אני בה איזה ביאור לא' מן הגדולים על שכמי אשאנו אענדנו עטרות לי ומפני זה בהלכה זו על הרב הנזכר נסמכתי בפירושו ובנוסחתו ואני אבוא אחריו ומלאתי את דבריו אות באות מלה במלה:

מתני'. דקאמרה דמותר העומר פטור מן המעשרות אתיא:

ולא כר"ע. מפני דר"ע אית ליה בפרק ר' ישמעאל דמנחות (דף סו.) על מה שאמר ת"ק וחייב בחלה ופטור מן המעשרות קאמר ור"ע מחייב בחלה ובמעשרות, וטעמא מפרש התם דלא נתנו מעות של הקדש בשלשה סאין של עומר אלא למה שהוא צורך בהן אבל למותר שאין צורך בהן לא ונמצא שהמותר מירוח הדיוט מיקרי. והא דתנן התם והשאר נפדה ונאכל לכל אדם וחייב בחלה ופטור מן המעשרות ור"ע מחייב בחלה ובמעשרות דמשמע לפום ריהטא דלא פליג ר"ע אלא אחיוב דמעשרות לבד אבל מודה הוא דהשאר נפדה ואי מירוח הדיוט הוי ואין צורך הקדש להן פדיה אמאי בעיא אפשר דר"ע אכולהו פליג וסבר נמי דלא צריך פדיון מעיקרא א"נ כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון מודה נמי שהשאר נפדה:

נאמר לחם בפסח. לחם עוני:

ונאמר לחם בחלה. מלחם הארץ:

כתרומת גורן כן תרימו. בפרשת חלה כתיב כן:

ולית ליה לר' אליעזר לחם לחם. לשון שאלה היא והכי קא בעי הא דר' אליעזר פוטר תבואה שלא הביאה שליש מחלה הוא דסבר דאע"ג דהיא באה לידי מצה וחימוץ פטור מקרא דכתרומת גורן ולית ליה ג"ש דלחם לחם דמצה וחלה או דילמא אית ליה ג"ש דלחם לחם אלא בהא פליג את"ק דת"ק סבר דתבואה שלא הביאה שליש בא לידי מצה וחמוץ ור' אליעזר סבר דאינה באה לידי מצה וחמוץ והמחלוקת היא במציאות המצה והחמוץ:

ומשני דאשכח תני בש"ר אליעזר אינה חייבת בחלה. התבואה שלא הביאה שליש:

ואינה מוציאו י"ח בפסח. ומזה נראה דאית ליה ג"ש דלחם לחם אלא דסבר דאין בה מצה וחמוץ לצאת י"ח פסח דכי תימא דלית ליה ג"ש דלחם לחם וסבר דלעניין חלה לא מעלה ולא מוריד ענין מצה וחימוץ מה ראה למתנינהו בהדי הדדי חלה ופסח ומאי עבידתיה

דהא גבי הא. אלא ודאי דאית ליה ג"ש כדאמרן. ובנימוקי מהרש"ס פי' וז"ל ולית ליה לר' אליעזר ג"ש דלחם לחם דמשמע דמודה ר' אליעזר דיוצא בה ידי חובתו בפסח וכיון דלחם חלה גמר מלחם מצה ללמד הי נינהו מינין חייבין והי נינהו מינין פטורין לימא דהאי מחוייב בחלה דקיי"ל אין ג"ש למחצה. ומשני קסבר ר' אליעזר דאינו יוצא ידי חובתו בפסח ואינו חייב כרת והיינו משום דכתיב כתרומת גורן הילכך אינה חייבת בחלה והדר גמר לחם לחם חמץ ומצה מחלה עכ"ד. וכמדומה מתוך לשונו שהוא מפרש ולית ליה לר"א לחם לחם בדרך קושיא ולא דרך שאלה ואצלי זה אינו מוכרח. ומיהו למה שפירשתי אפילו איכא לדיוקי דכיון שלמסקנא משני דר' אליעזר אית ליה ג"ש דלחם לחם אלא בהא פליג דתבואה שלא הביאה שליש אין בה מצה וחמוץ א"כ לדידיה למאי איצטריך קרא לפוטרה מן החלה הא מג"ש גמרינן דעיסת חלה בעינן דיהא בה מצה וחמוץ וכיון דליכא כן בתבואה שלא הביאה שליש פטורה ול"ל לתלמודא לחזור אחר טעמא ולהביא פסוק לסייע לר' אליעזר. לכן אני אומר דאפשר דאשכח תני דקאמר לא מפרשינן ליה לשם תירוץ אלא סוף הקושיא ולא איפשיטא. ובזה נבוא להתיר זה. מעיקרא מקשי לשון קושיא וכי לית ליה לר' אליעזר ג"ש דלחם לחם כלומר עד השתא דבמתני' לא אדכר טעמא לר' אליעזר סבור הייתי דר' אליעזר אית ליה ג"ש דלחם לחם אלא בהא פליג דתבואה שלא הביאה שליש ת"ק סבר דמחמיץ ואתי לידי מצה וחמוץ ור' אליעזר סבר דלא אתיא לידי מצה וחמוץ. ומפני זה פליג ארבנן ואמר דפטורה מן החלה כיון דבג"ש בעינן מצה וחמוץ והא ליכא אבל השתא דחזינן לתלמודא למיהדר אטעמא דר' אליעזר ומסיק דמקרא דכתרומת גורן אמר ר' אליעזר הכי א"כ מינה משמע דלית ליה לר' אליעזר ג"ש דלחם לחם דאי אית ליה אמאי איצטריך כדאמרן אלא ודאי דלית ליה קאמר ומשו"ה פריך וכי מדבריך נראה דלית ליה ג"ש ולית ליה בתמיה וכ"ת ה"נ דל"ל הא ליתא דאשכח תני בשם ר' אליעזר דאין אדם יוצא ידי חובתו בפסח ואינה חייבת בחלה בהדי הדדי ואי ל"ל מאי עבידתיה דזה אצל זה כדאמרן אלא ודאי דמהתם דאשכח תני משמע דאית ליה ואת אמרת לית ליה וזו היא הפירכא דפריך ולא איפשיטא:

מהו שחייבין. שיהיו חייבין:

על לחם שלו. של תבואה שלא הביאה שליש:

משום חדש. דעד העומר יש איסור חדש ואליבא דרבנן מיבעיא דאליבא דר' אליעזר בין נאמר דאית ליה ג"ש דלחם לחם אלא שאינה באה לידי מצה וחמוץ ובין נאמר דלית ליה לכל הפנים הא תבואה שאינה שליש אינה לחם אבל אליבא דרבנן קא בעי מי אמרינן כיון דאית להו ג"ש וקאמרי דתבואה שלא הביאה שליש לחם מיקריא מהו שיהא חייבין

על לחם שלה משום חדש מי אמרינן דכיון דכתיב לחם והאי לחם הוא שחייבין או דילמא גבי קלי כתיב ואיתקש ליה ומה קלי אין דרכו אלא אחר שליש אף לחם ה"נ:

ומשני דהכי הויא קושטא דמילתא וטעמא דאית גבייהו נמי כרמל ודרשינן כר מלא כלומר שיהיה הדגן מלא בשבולת ככר וכסת שהוא מלא נוצה כדפי' הערוך ז"ל והיינו שיהיה כבר נצמח ונתגדל וא"כ כיון דאיתקש לכרמל ולקלי וכרמלא הוא לאחר שהביא שליש ואין דרך לעשות הקלי קודם הבאת שליש לחם נמי הכי בעינן ליה:

א"ר זעירא כתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך. הרי הוא כנותן טעם למה תבואה שלא הביאה שליש פטורה מן המעשרות ובפירקא קמא דמעשרות תנן מאימתי חייבין במעשרות וכו' התבואה משהכניסה שליש ומייתי התם בתלמוד הא דר' זעירא:

פשיטא. דלרבנן דמתני':

בהן פחות משליש. כלומר בתבואה שלא הביאה שליש ודאי דסברי שאם הפריש שני חלקים מתבואה שהביאה שליש ואחד משלא הביאה שליש לענין מעשרות דאינו נגרר אותו החלק לומר דחייב במעשרות אגב אותה שהביאה שליש משום דאמרה תורה את כל חלבו ממנו וגם אין תורמין מן הפטור על החיוב ושאני חלה דכתיב עריסותיכם ובערוס תליא מילתא דהיינו חיבור וכ"ש לר' אליעזר דפטר מחלה נמי. אך מה שנסתפק ר' יוסי בר חייא הוא לר' אליעזר דמתני' דמהו שיהא נגרר לענין חלה כעיסת האורז דתנן לקמן דמצטרף אם יש נותן טעם והכא נמי נתערב קמח דשליש עם פחות משליש ובכולם חמשה רבעים מי אמרינן דמודי דנגרר מיהא כענין אורז והא דקאמר במתני' דפטור מן החלה היינו בדלא נגרר אבל בנגרר אימא דמודה או דילמא אין תורמין מן הפטור על החיוב וחלה תרומה הויא ולא איפשיטא:

איזהו חדש וישן שבחלה. דתנן לקמן בפ"ד קב ישן וקב חדש שנשכו זה בזה ר' ישמעאל אומר יטול מן האמצע וחכמים אוסרים:

אחת הביאה שליש. לפני ר"ה ואחת אחר ר"ה:

לחלה אחת. היא ונוטלין מזו על זו כרבנן:

ולמעשרות. לא דבתר שליש אזלינן:

אחת פחות משליש ואחת עשבים. שתים לחלה דפחות משליש ראוי לחלה כרבנן דמתני' ועשבים אינה ראויה לפיכך אין מצטרפין אבל למעשרות הוו אחת דתרוייהו חדש הוו ותורמין מזו על זו:

בין לחלה בין למעשרות שתים. והוו חדש וישן לחלה ולמעשרות:

בנתים מהו. כדמפ' ואזיל העושה עיסה מן הטבל כלומר מתני' לא קתני אלא חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות חייבין במעשרות ופטורין מן החלה ולא קתני כי חייבין בזה ובזה וכגון שהקמח עצמו יהא טבל בענין שהחלה יש בה חלק תרומה והתרומה יש בה חלק חלה והיינו בנתים כבראשונה בבבא קמייתא דחייבין בחלה ובמעשרות אי נמי תרוייהו איתנהו בה כבראשונה בנתים כבאחרונה ואית לה דין מדומע דמתני' דדרשינן תרימו תרומה ולא שכבר היא תרומה:

מנין שחלה חייבת בתרומה ותרומה חייבת בחלה. לר' יונה קאמר:

מחלה תרימו תרומה. דהו"ל למיכתב חלה תרימו:

מן קושוי פתרין הדין קרא. שם כפר קורין לו קושוי וחכמי אותו מקום היו פותרין הענין הזה מן המקרא דמראשית עריסותיכם דהיינו תרומה דקרויה ראשית תרימו חלה ואע"ג דמדומע פטור מן החלה שאני התם דהתרומה היה לה שעת הכושר דחזיא לכהנים אבל הכא לא הויא לה שעת הכושר דהא עודה בטבלה עשאה עיסה הילכך חייבת בחלה ונראה דקיי"ל כר' יונה דסתמא דתלמודא מפרש מילתיה וכן דעת הרמב"ם ז"ל:

כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה. בין הדביק ולבסוף הרתיח בין הרתיח ולבסוף הדביק כדאיתא בפרק כל שעה (פסחים לז.) והני תלתא אזלי בחדא שיטה דכתיב בהו לחם. ונראה לי דלגבי המוציא פליגי היינו דלא קבע סעודתיה עילויה דאילו קבע כולי עלמא לא פליגי דמברך המוציא ושלש ברכות והכי איתא בפרק כיצד מברכין:

אינו חייב בחלה. ומוקים למתני' דבמעשה אילפס הוא דפטר דאין לחם אלא האפוי בתנור כדכתיב לחמכם בתנור אחד:

ובלבד על ידי משקה. דכי איתא משקה בטגונו היינו חלת המסורת:

שהיה האור מהלך מן הצד. היינו הדביק מבפנים ואבוקה כנגדו דפרק כל שעה (דף לז:) ופירש ר"ח שהדביק בתנור ולא הסיקו אלא מתבשל מהיסק שכנגדו ובההיא יוצאין בפסח דהא דרך בני אדם לאפות בתנור כה"ג:

מיליהון דרבנן פליגא. דסברי דהא גריעא טפי מכשהאור מהלך תחתיו ונחלקו המפרשים במאי פליגי ר' יוחנן ור"ל אי בבלילתן רכה או עבה עיין בהלכות הרמב"ם ז"ל ובהל' פסחים לרי"ף ז"ל:

שרובה תרומה. והחולין בטלין אגבה הילכך פטור מן החלה כאילו רוב חולין תרומה בטלה ברוב מן התורה וחייב בחלה והכא סבר דחלה בזמן הזה דאורייתא:

סאה דתרומה שנפלה על צ"ט חולין. דאכתי מדומע הוי וקסבר חלה דרבנן וקל הוא דאתי דמוע דרבנן ומפקע דרבנן ובשלהי יוצא דופן (נדה דף מז.) מפרש נמי דקסבר האי

תנא דחלה בזמן הזה דרבנן ואתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן דתרומה מדאורייתא בטלה ברוב והא דדרשי מקדשו ממנו מה שאתה מרים ממנו מקדשו אסמכתא בעלמא היא דמדרבנן הוא דבעינן מאה דאי חלה בזמן הזה דאורייתא לא אתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דאורייתא והיינו אוקימתא דהכא:

הסאה פוטרת הכל. מחלה בשלמא לדידי מיירי כשרובו תרומה כשמואל:

עיגול בעיגולין דבר בריא שהתרומה עולה בידו. דס"ל לר"ל פרק הערל (דף פא:) דכל שדרכו למנות שנינו ותנן בפרק המפריש דעיגולין עולין וכשיפרישו אחד מפני גזל השבט מותרים ואמאי עולים כשמפרישים האחד שנפל לתוך מאה וכי דבר ברור הוא לו שהתרומה עלתה בידו:

ואת אמרת קל הוא. דתרומה בזמן הזה דרבנן והכי איתא התם:

אוף הכא קל הוא. דחלה בזה"ז דרבנן ואתי דמוע דרבנן ומפקע לה ושתק ריש לקיש וקבל תשובה זו:

ופריך תלמודא ויתביניה וכו'. היה לו לר"ל להשיבו:

שניא הוא עיגול בעיגולין שכבר בטלו. דהא אית מאה דצריכין לתרומה כנגדו ולקושיא דחשיבות דהא עיגול דרכו למנות מהני טעמא דרבנן היא משא"כ במשנתנו דליכא שיעורא:

אפילו חטים בחטים טוחן ומתיר. אפילו נדמע חטי תרומה בחטי חולין וידוע דכשטוחנין אותן מותירות והיה יודע דחטין דחולין יפות לא תימא לא יטחון בתחלה דקיי"ל אין מבטלין איסור לכתחילה קמ"ל דשרי מטעמא דתרומה בזמן הזה דרבנן ואפילו במקום דליכא כהנים נמי טוחן ומתיר כדמפ' התם וטעמא כדאמר בסוף פרק סאה תרומה דטוחן לכתחילה ומתיר כלומר והכא נמי איפשר דכי נדמע לא היה בו שיעור ואחר שטחן הוה ליה שיעורא ושרי:

בשהיו פחות מחמשת רבעים. וצריך להשלים השיעור בתרומה משו"ה פטור אבל אי איכא שיעור בלא תרומה ולא צריכא תרומה לאשלומי דבחולין לחודייהו איכא שיעורא חייב לאפרושי ואפילו אינו נאכל אלא לכהן:

ספק מדומע ונאכל משום דימוע. בפרק האוכל מזיד איתא ופירשנו שם דהיינו ההיא דתניא התם שתי קופות אחת של תרומה טמאה ואחת של חולין טהורים ונפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזה מהם נפלה אני אומר לתוך של תרומה נפלה והחולין יאכלו ניקודים ע"כ והני חולין ספק דמוע הן ואף על גב דנאכלין לזרים ואפילו הכא אין נאכלין אלא ניקודין משום דמע ואף על גב דלא חשיבי דמע אלא ספק דמע

וקאמר ר' יוחנן אע"ג דנאכלין כן כדין דמע לא תימר דפטורין מן החלה כדין מדומע דאפ"ה חייבין בחלה ועלה קאמר ר' אבינא דוקא כשהיו יותר מחמשת רבעים שכתסלק חלק התרומה נשארו ה' רבעים חולין בענין דמחייבי בחלה אבל אם לא לש אלא ה' רבעים מצומצמין אף על גב דהוי מדומע הנאכל ניקודים פטור דהא כי שקלינן חלק התרומה בצר ליה שיעורא ורבינו שמשון ז"ל כ' מימרא דר' יוסי בר בון ולא ידעתי למה הרמב"ם ז"ל לא כתבו לא במדומע שאינו נאכל ולא במדומע הנאכל והטעם גבי מדומע שאינו נאכל דהרב ז"ל סובר דסוגיית יוצא דופן (נדה דף מז.) שכתב למעלה דחלה דרבנן ודימוע דרבנן ומפקע דרבנן ואפילו יש בו שיעור קאמר:

הלכה ד

תחלתה סופגנין וסופה סופגנין. כגון עיסה שבלילתה רכה ואח"כ מטגנין אותה בשמן או מבשלין אותה במים ההיא לא מקריא לחם ופטורה מן החלה ואין מברכין עליה המוציא אלא בורא מיני מזונות ולאחריה מעין שלש:

תחלתה עיסה וסופה סופגנין. כגון שבלילתה עבה ואח"כ מטגנין אותה בשמן או מבשלה במים:

תחלתה סופגנין וסופה עיסה. כגון שבלילתה רכה ואח"כ אופין אותה בתנור ונחלקו בזה חכמי ישראל ר"ת והרמב"ם ז"ל ר"ת מפ' למתני' כמשמעה וכבר הקשו התוס' בפרק כיצד מברכין (דף לז: בד"ה לחם) על ר"ת מההיא דלחם העשוי ככותח דההיא עיסה הויא ואפילו הכי פטור מן החלה משום דעושין אותו בחמה אלמא דבתר סוף דעתו אזלינן ורבינו שמשון ז"ל והרא"ש ז"ל והרמב"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל מפ' לה בנמלך אבל אם מתחלה נתכוון לעשותה סופגנין אלא כדי לחמצה עשאה עיסה פטור גם ר"י מסיפונטי ז"ל פי' כדברי הרמב"ן ז"ל ונהוג עלמא כדברי הרמב"ן ז"ל:

קנובקאות. משמע בגמ' שהוא לחם שמחזירין אותו לסלתו דכ"כ משהין אותו באור דיכולין לשחקו ועושין אותו מאכל ליונקי שדים:

המעסה והחלטה. בגמ' מפ' לה. גבי המעסה גרסינן ב"ש מחייבין וב"ה פוטרין, ובגמ' מפ' דהמעיסה וטעמא דמחייבי ב"ש משום דבהך מלאכה וכו'. עושה בצק ושוב אפאה באילפס ביבש או בתנור וטעמא דהחלטה בגמ' מפ' לה:

עשאן לעצמו. לתודתו ולנזירתו פטור מן החלה, כדאמרינן במנחות פרק ר' ישמעאל (דף סז.) דגלגול הקדש פטור דכתיב עריסותיכם ולא של הקדש וכי גלגל להקדישן הוא לשחוט עליהן הזבח:

למכור בשוק. לצרכי תודה או לצרכי נזירות:

חייב. בגמ' מפ' טעמא:
אצוותי. עיסתי תרגום עריסותיכם אצוותכון:
אטרי. בלע"ז אלטרי' ולפי דעת הרמב"ן ז"ל הכי מבעיא שהיתה רגילה לקחת מקצת מאותה עיסה לאפותה שלא כדרך איטרי אם יכולה לאכלו בלא חלה משום דלית בה כשיעור ואסר לה משום שמא תמלך על כולה לעשות עיסה או על כדי חיוב חלה:
בוקליטא. פי' ר"י ז"ל כן מסתברא שעושין אותן מן הסלת ואופין אותן בשמש או בתנור ואחר כך כותש אותן ונעשין סלת אפאה חייבת בחלה ובלבד שיהא בקמח כשיעור. ובלשוננו קורין לו כן לככרות העשויין בטבעות בוקליטא ע"כ:
עיסת מברין. של נותנין הבראה היו רגילין לעשות לחם אפוי הרבה וחוזרין ומבשלין ממנו מין תבשיל אחר גמר אפייתה דהא חל עליה תורת לחם:
עיסת כותח חייבת בחלה. פירש"י ז"ל בפ' כיצד מברכין (דף לז:) לחם העשוי לכותח אין אופין אותו בתנור אלא בחמה וי"מ שמחמיצין אותו הרבה עד שאינו ראוי לאכול בעיניה ואופין אותו ומפררין אותו לכותח לטבל בו ומשום דאין ראוי לאכילה בעיניה הייתי פוטרו ואשמועינן רב דחייב שמא תמלך לעשות מאותה עיסה חררה לבנה קודם שיחמיץ כ"כ ובפ' כיצד מברכין (דף לז:) מפ' ודוקא דלבסוף עשאה כעכין רושקא"ש בלע"ז ובערבי כעכא"ש בהכי הוא דחייבת דמיחלפא בפת דעלמא ותמלך לעשותה חררה לבנה אבל כלמודין פטורה פי' כעין עמודין ארוכין שאינם בצורת פת דכיון דאינן בצורת פת העשוי לאכילה לא מיחלפא:
דעבדין עביצין. כמו חביצין כמו חביצא דגמ' דילן (ברכות דף לז:) שעושה העיסה בחלב וקמח וטוסני קישקי בלשון ערבי ודבר הלמד מענינו הוא ויש מי שפי' מין תבשיל מלחם כגון וירמיילי"ש או טארינ"ש וכיוצא בזה ואינו נכון דאפילו ר' יוחנן פטר בהו ופסק רבינו שמשון ז"ל ודוקא היכא דאפיה מצה קצת הוא דגזרינן משום ההוא פורתא שמא תמלך על כולה, ולענין הלכה כל היכא דנילוש במשקין ומטוגנת במשקין פטורה מדין חלה ומדין המוציא ואין יוצאין בה בפסח כדקאמר ר' יוחנן ובלבד ע"י משקה, וי"מ שאם נילושה במים וטגנוה אח"כ במשקה באילפס ובלילתה עבה חייבת בהמוציא ובחלה כדתניא במנחות (דף עה:) נטלן לאכלן מברך עליהן המוציא ואין נראה כן דהא תנן בהדיא חלת המסורת פטורה מן החלה ומפ' בגמ' דחלטו אותה במים וכ"ש בשאר משקין ומה שהביאו ראיה מההיא לקט מכולן כזית וכו' יש לדקדק בה דקדוקין רבים בסוגית חביצה. יש להקשות לר"ת רש"י ז"ל דכ' (במס' ברכות דף לז:) חביצה היינו כעין שליקוק שמבשלין בתוך האילפס לחם מאי קא בעי לאיתויי ראיה מברייתא דמנחות והתניא

לעיל טחנה ואפאה ובשלה בזמן שהפרוסות קיימות וכו' עוד הקשו עליו דמשמע דלקט מכולן אחמשת המינין קאי דאמנחות אין בהן חמץ וזו אינה קושיא דכולן אמנחות קאי והכי מוכחא שמעתא והיינו מנחת מחבת מנחת מרחשת מנחת מאפה כמו שפי' ר"ת ולקושית חמץ אינה קושיא דהא איכא תודה ושתי לחם והמנחות והן חמץ כמו שאמור בתודה עוד יש להקשות באותה שמועה לריש לקיש ולר' יוחנן דאמרי דע"י משקה פטור מן החלה ומן המוציא דהיינו חלת המסרת והא מנחת מחבת ומנחת מרחשת דע"י משקה נינהו ומברך עליהן המוציא שכן כ' רש"י ז"ל בפרשת ויקרא שאמר הרי עלי מנחת מחבת וכלי הוא שהיה במקדש שאופין בו מנחה על האור בשמן והכלי אינו עמוק אלא צף ומעשה מנחה שבתוכן קשין שמתוך שהיא צפה האור שורף השמן ע"כ, וגבי מרחשת כ' מרחשת כלי שהיה במקדש עמוק ומתוך שהיא עמוקה שמנה צבור לתוכה ואין האור שורפו לפיכך מעשה מנחה העשויין לתוכה רוחשין הן והן רכין וכל דבר רך ע"י משקה נראה כרוחש ומתנענע ע"כ וכיון דנעשין ע"י משקה אמאי מברך המוציא ואפילו לפי דברי הרמב"ם ז"ל שכ' בפי"ג במעשה הקרבנות דמנחת מחבת ומנחת מרחשת כשאופה אותן באותן כלים לא הי' בהן שמן שכן כ' מנחת מחבת ומרחשת כיצד נותן השמן בכלי ונותן עליו הסלת ונותן על הסולת שמן אחר ובולל הסולת ואח"כ לשה בפושרין ואופה אותה במחבת ובמרחשת כמו שנדר ופותת אותה פתים ונותנה בכלי שרת ויוצק עליה שאר השמן מה בין מחבת למרחשת מרחשת יש לה שפה והבצק שאופין אותו עליו רך שהרי יש לה שפה ואינו יוצא ומחבת אין לה שפה והבצק שאופין אותו בה קשה שלא יצא מכאן ומכאן ע"כ ולדעתי זה השמועה מתורצת מ"מ והתינח לר' יוחנן דאמר הסופגנין ודובשנין דפטרא מתני' ע"י משקה נינהו ואילו ביבש חייבין בחלה ובהמוציא שפיר אבל לריש לקיש דאמר דאפילו ביבש פטורין משום דהאור מהלך וכו' מאי איכא למימר והא מנחות דביבש ואור מהלך וכו' וחייבות לדעת רש"י ז"ל תקשי לר' יוחנן ולריש לקיש עוד קשה היכי מייתי ראיה ממנחות לחביצא דהנהו במרחשת ובמחבת קבלו צורת הלחם וחביצא לאו הכי דמעיקרא הוי פת ועשאה פרוסות ובשלם לאח"כ לדעת רש"י ז"ל, ונ"ל לדעת רש"י ז"ל דלא מייתי ראיה אלא דבעינן פרוסות כזית לענין המוציא אבל לא לענין דהבשול לא מבטל ליה מילתיה קמא דהא ודאי פשיטא לן דלא מבטל ליה דהא תניא לעיל אפאה בשלה בזמן שהפרוסות קיימות מברך עליה המוציא וג' ברכות ופירש"י ז"ל לאחר שאפאה בתנור ועשאה לחם עשאה פרוסות ובשלה במים אלא משום דלא ידעינן פרוסות כמה הויין שעורייהו ואהא הוא דמוכח דכזית נינהו ובציר מכזית לא ולגבי שיעורי כזית הוא דילפינן מנחות אבל מאי דהוי לחם במנחות

פשיטא דלא הוי לחם לגבי חלה ולגבי המוציא דתרווייהו אזלי בחדא שיטה דלא דמי לחם גבוה ללחם דהדיוט דהא חלת מחבת דהיינו מסרת תניא במנחות פשיטא דמברך המוציא ואילו מחבת דהדיוט תנן הכא דפטור מחלה ומפ' ר' יוחנן וריש לקיש אף לענין המוציא ופסח לא הוי לחם וטעמא דמילתא דשאני מנחות דכיון דמיחייב בהן לאכלן הכי כדכתיב מצות תאכל במקום קדוש וכתיב ואכלוה מצות אצל המזבח ואפילו לא קבע סעודתיה עלייהו כקבע דמי דומיא דשבת דאמרינן כיון דכתיב וקראת לשבת עונג אין באכילות דידהו עראי אלא כולהו קבע הויין ועוד דאכילת כהנים גבי מנחות ובשר קדשים כפרה חשיבא כדכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם ואלחם ואבשר קאי ודרשינן מלמד שבעלים אוכלין ובעלים וכו' ואפילו גבי אכילת תרומה אמרו שקרויה עבודה כדאיתא בפרק אלו דברים דפסחים (דף עב:) הילכך באכילות דידיה קרבן הוא דמקריב ומיחייב לברוכי המוציא דלחם אלהיו מקדשי הקדשים כתיב בהו אבל גבי אכילת הדיוט אדרבה רחמנא מיעטנהו דדרשינן באכלכם מלחם הארץ ולא כל לחם פרט לסופגנין וכו' הילכך גבי חולין לא מחייב לברוכי המוציא אלא בדאיכא צורת לחם או בקבע סעודתו ור' יוחנן וריש לקיש דפטרי ע"י משקה מהמוציא בלאו קבע הוא דמיירי ומאי דמחייבינן בחביצה בכזית אפילו בלאו קבע קמיירי דאילו בקבע אפילו בגיבלא בעלמא מחייב המוציא וגבי חלה טעמא הוא מלחם ולא כל לחם לא שנא בעי לקבועי עלה סעודתיה לא שנא לא בעי ואע"ג דקיי"ל כר' יוסי דבשול מבטל ליה לאפיה ואין אדם יוצא ברקיק המבושל היינו טעמא משום דבעינן טעם מצה וליכא אבל לחם מיקרי ודאי הילכך חביצה אע"ג דנתבשלה כיון דהפרוסות קיימות חייב לברוכי המוציא וזה ברור ונכון. והרא"ש ז"ל רצה לתרץ דבמנחות מאפה הוא דמיירי ורש"י ז"ל לא פירש כן ואני לתרץ דעת רש"י ז"ל רבינו הגדול באתי, והני גרמיזילים אע"ג דבלילתן עבה פטורין מחלה אלא היכא דהתחיל לאפות מאותה עיסה חררה ולחם כותח קיי"ל בגמ' דילן דבעינן שעשאה כעכין אבל בלמודין פטורה ולענין סופגנין דמתני' קיי"ל כר' יוחנן דאמר עשאן בחמה הוא דפטורין אבל באור וביבש טגנו ל"ש הדביק ולבסוף הרתיח ל"ש הרתיח ולבסוף הדביק חייב וכל זה שלא טגנו במחבת אלא יבש אבל ע"י משקה אפילו תחלתה עיסה וסופה עיסה פטורה מן החלה מטעם דחלת המסרת, וכן דעת רבינו שמשון ז"ל והרשב"א ז"ל דפטורין מן החלה:

ה"ג המעסה נותן חמין לתוך קמח החלטה קמח לתוך חמין. וטעמא דדרך לישת העיסה שנותנין לתוך הקמח מים משום הכי קרי ליה בכה"ג המעיסה וכשנותן הקמח לתוך המים קרי ליה חליטה:

זה וזה לפטור. בין המעיסה בין החלטה לפיטור:
איתא חמי נחלטה כל צרכה ב"ש מחייבין. נ"ל לפרש כיון דרבנן בסיפא דהך ברייתא דלקמן אמרי דדוקא היכא דחזר ואפאה בתנור חייב אבל אי נאפת באלפס פטור מכלל דת"ק בחזר ונאפה באילפס קא מחייב אבל בהמעסה לחוד או בהחלטה לחוד דכו"ע פטור והכא מתמה על דברי ב"ש דקא מחייבי בהחלטה משמע דבתר בתראה אזלינן שחוזר ואופה אותה לבסוף אף החלטה שהיא קמח לתוך חמין דנחלטה כל צרכה ברותחין דקיי"ל כמ"ד תתאה גבר ואפ"ה כשהוא חוזר ואופה אותה באילפס קרוי לחם ומיחייבי המעיסה שהיא חמין לתוך קמח שלא נחלטה כל צרכה כי הדר אפאה באילפס מיבעיא והיכי פטרי ב"ש, ויש להראב"ד ז"ל פי' אחר ובעדיות הארכתי:
ומתרץ שני תלמידים שנו אותה. מי שנה בבא דהמעיסה סבר דמקולי ב"ש וחומרי ב"ה היא ותנא המעיסה וכ"ש החלטה לב"ש וכחא דהיתירא עדיף ליה ותנא דפליג עליה סבר דהא נמי מקולי ב"ה וחומרי ב"ש ותנא החלטה דב"ש מחייבי וכ"ש בהמעסה, והקשו התוס' (פסחים דף לז: בד"ה ותנא) בשלמא ב"ש קשיין אהדדי אלא ב"ה נימא דסברי תתאה גבר הילכך בנחלטה כל צרכה פטרי ובלא נחלטה כל צרכה מחייבי דהקמח של מטה מקרי כח החום הילכך לא נחלטה ותירץ ר"י דקא פסיק ותני אע"ג דלית ביה אלא שיעור חלה מצומצם ולהכי קא מקשה אי אפשר שלא יתבשל מעט ממנו וחסר ליה משיעורא:
איזה חלוט ברור. דמודו ביה כו"ע דפטור דתנן חלת המסרת פטורה ומפרשינן עלה חליטין דמוי:
כל שהאור מהלך תחתיו. בשעת אפייתו והחלטה דלעיל למאן דמחייב היינו לכשסלקו אותו אלפס מן האור חלטו בו הקמח:
מכיון שהוא עתיד וכו'. כלומר אם ידוע לו בודאי שהוא עתיד לעשותו בצק אחר חליטה כלומר ולחזור ולאפותו אח"כ חייב שלא אכלו כההיא חליטה דלא הויא לה גמר מלאכה אלא שאפאן אבל אם אכלו כשהוא בצק מחמת חליטה ומחמת דהוי קמח קלי פטור דלאו לחם הוא כיון דהאור מהלך תחתיו וע"י משקה:
לא בדעתו הדבר תלוי. כלומר אין קניית הלקוחות תלוי בידו אלא בידן אם ירצו ליקח תליא מילתא וספק הוא אם ימצא אם לא ימצא ודמיא להא דאמרינן בפ' כל שעה (דף לה.) עשאן לעצמו אין יוצא בהן ידי חובתו בפסח למכור בשוק יוצא בהן דכל לשוק אימלוכי ממליך ואמר אי מזביננא ואי לא איפוק בהו אנא וה"ק שמא הוא אם ימצא

לקוחות או לא ימצא ונותן לבו אם לא אמכור יהיו לי ולא הקצה בדעתו להקדש הילכך נטבלו מיד:

הלכה ה

שעשה שאור. שעשה כל העיסה שאור:

לחלק. ויש בה כדי חיוב חלה אלא שדעתו לחלקה לכמה עיסות ואין בכל חלק וחלק כשיעור:

חייב בחלה. טעמא מפ' בגמ' וגבי נשים אם אין בכל אחת כשיעור ה' רבעים אע"פ שבצירוף כולן יש שיעור:

פטורה מן החלה. טעמא מפ' בגמ':

בזמן שהרועים אוכלין ממנה. בגמ' פליגי בה אמוראי:

חייבת בחלה. דלחם קרינן ביה:

ומערבין בה. עירובי חצרות להוציא מבתים לחצר שכל בית ובית רשות לכל אחד בפ"ע והחצר רשות לכולן וצריכין עירוב להוציא כ"א מביתו לחצר:

ומשתתפין בה. שתוף קרי דמבוי שחצירות הרבה פתוחות לו כל החצרות שבתלמוד לפני הבתים הן ויוצאין דרך החצר למבוי ומן המבוי לרה"ר והמבוי רשות לכולן ואסורין בני המבוי זה על זה לטלטל מן החצר למבוי עד שישתתפו:

ומברכין עליה. המוציא:

ומזמנין עליה. שלשה שאכלו כאחד:

ונאפת ביו"ט. משום חלק הרועים ובגמ' מפרש לה:

ויוצא בה ידי חובתו בפסח. לילה הראשון של פסח שהוא חובה לאכול מצה דכתיב בערב תאכלו מצות ושאר הימים אם רצה לאכול שאר דברים ולא לחם הרשות בידו:

ואינה נאפת ביו"ט. קסבר כר' יוסי הגלילי דאמר לכם ולא לכלבים:

מטמאה טומאת אוכלין. דטומאה קלה עד לכלב כדאיתא בפסחים פת שעיפשה ונפסלה מלאכול לאדם מטמאה טומאת אוכלין עד שתפסל מלאכול לכלב:

הממרח כיריו של חברו. מפ' בפ"ק דמעשרות שייפה והחליק פני הכרי ברחת:

נטבל. ואסור לאכול ממנו עראי דהא נגמרה מלאכתו:

ה"ג מתיב ריש לקיש לר' יוחנן והא תנינן נשים שנתנו לנחתום וכו'. וכן כ' רבינו שמשון ז"ל שנתנו לנחתום קמח כל אחת כדי ללוש כל אחת עיסתה בביתה ובא הנחתום וצירף הקמחים כולם ועשאם עיסה אחת של שאור שלא מדעתן:

אם אין בשל אחת מהן כשיעור פטורה מן החלה. דצירופו לא כלום הוא וטעמא משום דהקמח לאו דנחתום הוא והה"נ הכא גבי מירוח כרי וקשיא לר' יוחנן:

העושה עיסה ע"מ לחלקה בצק פטורה מן החלה. ואפילו בעל הבית גופיה לא טביל דהא סופו לסתור מה שעשה וכאן נמי סופן לסתור מה שעשה הנחתום ואף על גב דהשתא לאו מחולק הוא ואיכא שיעורא לאו כלום הוא דבתר סוף אזלינן וגבי מירוח כרי שאני דאדרבה בעל הבית גופיה סופו למרחו או להעמיד ערימה:

נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה. והא הכא דלסוף סתר ליה ומיחייב אלא טעמא הוא משום דהוי דידיה וכיון דחל עליה חיובא תו לא פקע וטעמא דנשים משום דלאו דידיה:

שמא ימצא לקוחות. ויטבול מיד דיאמרו שיעשה אותה העיסה פת ולא יחלקנה ומשום הכי חייב אבל אשה בביתה דליכא טעמא דלקוחות ומעיקרא כי גלגלה הוי אדעתא לחלקה פטורה:

והתנן חורי הנמלים. בפ' בתרא דמעשרות:

הערימה חייבת. שנתמרחה ונגמרה מלאכתה:

הרי אלו. החורין:

חייבין במעשר. והן טבל ואסור לאכול מהן עראי:

הא בצד ערימה פטורה פטורין. ואפילו מה שבחורין הוו חטין ממורחין כיון דנמלים גוררין ומבקר ליה אבל מן הערימה חייבת הא תנן בריש מס' פאה דאינו יכול להבקיר:

והוא שגררו ראשי שבלין. ר' שמואל מוקי מתני' אליבא דר' יוחנן דכי קתני דמן הערימה פטורה פטורין היינו בשנמצא בחורין ראשי שבלין דלא נגמרה מלאכתן אבל לעולם אי הוו חטין ממורחין טבילי ואפילו שלא לדעתו של בעה"ב:

והתנינן הקדישן עד שלא נגמרו. לקמן בפרק אוכלין עראי:

וגמרן הגזבר ואח"כ פדאן. והא גזבר ידע דודאי פרקי להו דהא הקדישו לבדק הבית הוא דאי למזבח אין לו פדיון עולמית דקדוש קדושת הגוף וא"כ מירוחו של גזבר שלא לדעתו של הפודה הוא ואמאי פטורין והא גזבר כאחר הוא ואפ"ה את אמר דמה שעשה עשוי וקשיא לריש לקיש:

גזבר כבעלים. וכ"ז שלא פדאום מתחת ידו כדידיה דמי ומירוח הקדש פוטר דדגנך כתיב:

ודלא כר' יוסי. בפ"ב דשקלים איתא לפלוגתא דר"מ ור' יוסי:

ואפי' יש בשל א' מהן כשיעור. אמאי מחייבי העיסות האחרות דהא ודאי מתני' הכי קאמר דאי יש בשל אחת כשיעור מחייב לאפרושי על הכל חלה דאי מאותה עיסה שיש בה שיעור פשיטא ואהא פריך דיעשה כדבר שלא נגמרה מלאכתן והא סופו לסתור צירוף זה:

דא"ר יוסי בשם ר' זעירא. בפ' הכובש איתא אליבא דרבנן דאמרי שותין על הגת וטעמא דסופו להחזיר את המותר לדבר שלא נגמרה מלאכתו וה"נ ניזל בתר סוף ולא משני ושמא לא חש דהתם לקח היין מדבר שלא נגמרה מלאכתו דגת לא טביל עד שירד לבור או ישלה בחביות לר' עקיבא אבל הכא הא נתחבר לדבר שנגמרה מלאכתו דחיוב חלה הוא בחטים משתגלגל כדתנן לקמן, ופסק הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ו דהל' בכורים כר' יוחנן דהעושה עיסה ע"מ לחלק בצק פטורה מן החלה והשיג עליו הראב"ד ז"ל מההיא דלעיל דאצוותי איטרי דחיישינן שמא תימלך וכו', ולאו ראיה היא כדפרשינן לעיל דהתם מיירי שלקחה קצת מן העיסה לאפות ולעשות לחם ומשו"ה חיישינן שמא תמלך הא לאו הכי לא דבנחתום נמי טעמא משום דאורחיה לזבוני לקוחות הוא דחיישינן שמא תמלך אבל בלאו טעמא לא. עוד הקשה עליו ממשנתנו דקתני חמש נשים דודאי סתרן הצירוף הא אשה אחת דומיא דחמש נשים כגון שבאה לחלק חייבת. ולאו ראיה היא דאדרבה הא קתני נחתום לגלויי דוקא דומיא דנחתום דאיכא המלכה אבל ליכא המלכה לא והדרינן לכללין דריש לקיש ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן בר מהני תלת דריש החולץ או היכא דאיתותב ר"י:

שערב בה מורסן. פעמים שמערבין בה כל כך מורסן שאינה ראויה לרועים:

מתניתא אמרה בזמן שהרועים אוכלין ממנה. לשון קושיא היא כלומר מלישנא דמתני' משמע דבלא ערב בה מורסן מיירי אלא שהקצוה לכלבים מדלא תני אם ראויה לרועים חייבת ושאינה ראויה פטורה:

כל שעשאה כעכין. דייחדה לאדם הוא ששנינו שהרועין אוכלין ממנה שכן עושין לחם מאכל האדם:

למודין. כמין עמודים ארוכים דאין מנהג לעשות כן לחם אדם:

אפילו עשאה קלוסקין. פטורה דאפילו שצורתן מוכחת דלאדם הוא כיון דייחדן לבהמה אינה חייבת בחלה כדדייק לישנא דמתני':

מתני' ר"ש היא. מתני' דשריא לאפות העיסה כשאוכלין הרועים ממנה דמשמע דגם חלק הכלבים אופין כיון דהרועים אוכלין ממנה מדלא תני בזמן שהרועים אוכלין אותה ר' שמעון בן אלעזר היא:

אין עושין מיו"ט למוצאי יו"ט. שום תבשיל ולא שום תיקון מיו"ט למוצאי יו"ט דאע"ג דהותרה הבערה שלא לצורך מ"מ בעינן בה צורך קצת:

ותני ממלאה וכו'. כלומר אע"ג דאסיר מיו"ט למוצאי יו"ט היינו כי טרח באנפי נפשיה אבל ממלאה אשה וכו' דבחד טירחא סגי:

וכן בנחתום. לגבי מילוי:
אבל לאפות אינו אופה וכו'. דכל ככר וככר צריכה אפייה ורדייה לעצמה:
בזמן שהתנור מלא. שתנורים קטנים היו ופיהם למעלה ומדבקין פת בדפנות ומתוך שהוא מלא מתמעט חללו ואין מקום לחמימותו להתפשט והפת נאפית יפה, ובפ"ב דיו"ט איפסיקא הילכתא כר' שמעון בן אלעזר ובפ' ההוא סבר ר' חסדא דעיסה חצייה של ישראל וחצייה של גוי אסור לאפותה ביו"ט ופרכינן עלה מהך מתני' ומוקים לה התם ר' חסדא כגון דאית ליה נבלה לפייסן ונמצאת כולה נאכלת לאדם ואיפשר דר' חסדא לא ס"ל הא דר' שמעון בן אלעזר ולא קיי"ל כוותיה:
הדא דתימר בתחלה. מדקאמר אסור לברך עליה היינו לכתחלה אבל אם עבר ובירך יצא דהא מכי אגבהה קם לה ברשותיה דאי איגנבא או מתובדא או נשרפה בעי לשלומי הילכך דמים הוא חייב לו ויצא:
אין עבירה מצוה. העבירה עצמה לא תחזור להיות מצוה כגון לולב הגזול דכשהוא בעיניה דהיינו עבירה בעין הוא דנפיק הילכך לא נפיק אבל כאן עבירה לחוד ומצוה לחוד:
ואין במצוה שום צד עבירה כדמפ' אם עשייתן כמצוותן הן מצוות ואם לאו אינן מצוות הילכך לא יצא אפילו דיעבד. וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו דהל' חמץ ומצה דלא יצא ויש חולקין ובריש הגוזל קמא איכא פלוגתא דאביי ורבא בדר' אליעזר בן יעקב דאמר גזל סאה של חטים טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ וקסבר אביי דלאו הילכתא היא דאתי כב"ש דאמרי שינוי במקומו עומד ורבא סבר דלעולם כב"ה ושאני הכא משום ברכה והויא לה מצוה הבאה בעבירה וקיי"ל כרבא דאפילו דשינוי קונה היכא דאיכא ברכה שאני ומש"כ מגיד משנה כי ניים ושכיב אמרה:

הלכה ו

מיתה זר האוכלה במזיד חייב מיתה בידי שמים דכתיב בתרומה ומתו בו כי יחללוהו.
וחלה מקריא תרומה דכתיב חלה תרימו תרומה:
וחומש. כשאכלה זר בשוגג קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה והחומש קדוש כתרומה והיינו דתני תנא ואסורין לזרים דחומש וקרן תרווייהו אסירי לזרים כדאיתא בפ' האוכל שוגג ובפ' שני דבכורים תני כה"ג ובגמ' מפ' מתני' מסייעא לר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה ומיהו לריש לקיש דלית ליה חצי שיעור אסור צ"ל כדפרישית:
והן נכסי כהן. כדאמרינן בפ' הזרוע גבי בכורים למה אמרו בכורים נכסי כהן ליקח בהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה ולקדש בהן את האשה:

ועולין בא' ומאה. כתרומה דנפקא לן מאת מקדשו ממנו כדאיתא פ' המפריש:
וטעונין רחיצת ידים. גבי חלה אגב גררא נסביה דהויא פת ואפילו בחולין בעיא נטילה אלא אגב תרומה נסבה דבתרומה אף לאכילת פירות בעי נטילה דידים שניות הן ופוסלות את התרומה:
ה"ג ואינן ניטלין מן הטהור על הטמא. [מן המוקף. וחדא היא דטעמא דאין תורמין מן הטהור על הטמא] אלא מן הטמא מיניה וביה משום דבעינן מוקף כדאיתא בפרק אין תורמין ור"א פליג עלה בפירקין דלקמן:
ומן הדבר הגמור. גמר מלאכה למעשרות בפרק קמא דמעשרות מפ' לה וגבי חלה משתגלגל בחטים כדתנן לקמן:
עד שישייר מקצת. בגמ' מפ' משום דגבי חלה כתיב מראשית עריסותיכם ודרשינן בגמ' ולא כל ראשית וטעמא דתרומה מפ' בפ' ראשית הגז בעינן ראשית ששיריה ניכרין והכא סבר דתרווייהו מקרי תרומה ושניהם שוים:
חלה חולין הוא. משום דקשיא ליה מהיכא תיסק אדעתין דשריא לזרים דאיצטריך למיתני והא בהדיא כתיבא ביה תרומה משו"ה קאמר סלקא דעתך אמינא כיון דכתיב חלה חולין הוא ומותר לגלגל עיסתו בה והאי דקרי לה תרומה משום דטבלא אבל מכי אפרשה היא גופה שריא דומיא דמעשר ראשון דמיקרי תרומה ומפ' בפ' יש מותרות דהיינו דטביל כתרומה ומכי אפרשיה שרי לזרים:
לגלגל בה. לעשות סעודתו בה לגלגל לעבור זמנו בו כמו עד דלא אדרתן גלגלנא בהדך בפ' המדיר:
כד אתי מיסב. כשבא לבצוע ולברך המוציא:
חלה על הכל. כדאיתא לקמן בפ' אוכלין עראי מה למדו הכהנות בה זו חלה על העיסה הזאת ועל שאור המתערב בה וזו תרומה על הכל כדתנן במס' מעשרות שהתורם בלבו על הקוטעין וכו':
לה' זה שם המיוחד. דכתיב תרימו תרומה לה' לשם ה' ומשום דקרא קדריש ואזיל מייתי לה א"נ דמהכא נפקא לן דבעינן דלימא תרומה וחלה על הכל כי היכי דליחול שם שמים על הכל דכתיב תרומה לה' לשם המיוחד משמע דמינה רבא קא יהיב בשביל כבודו והיינו דתני גבה מנין שלא עשה כלום עד שישייר וזה עיקר:
הדרן עלך חמשה דברים

פרק ב

הלכה א

פירות ח"ל. תבואה של ח"ל דחמשה מיני דגן הוא דמחייבי בחלה:

שנכנסו לארץ. ונגמרה חיובן בארץ לר' עקיבא דסבר לקמן בפ' אוכלין עראי דבתר קרמו פניה אזלינן והכי איתא בגמ' נכנסו לארץ היינו שיקרמו פניה בארץ מן החוט ולפנים. ולרבנן דסברי דבתר גלגול אזלינן היינו דגלגול העיסה בארץ ומשמע דהך רישא בין ר' אליעזר בין ר' עקיבא מודו בה וטעמא מפרש בגמרא:

יצאו מכאן לשם. מן הארץ לחוצה לארץ למר גלגלן בחוצה לארץ ולמר קרמו פניה בחוץ לארץ:

ר' אליעזר מחייב ור' עקיבא פוטר. בגמרא מפרש פלוגתייהו דהאי פיטור דקאמר ר' עקיבא דוקא מדאורייתא הוא אבל מדרבנן פשיטא דמחייב שתי חלות דומיא דסוריא ואמנה. וכן כתב הראב"ד ז"ל:

עפר חו"ל שבא בספינה לארץ. כגון שנכנסה בספינה בארץ מן החוט ולפנים וזרעו בספינה וצמח ופי' התוס' פ"ק דגיטין (דף ז:) בד"ה עציץ בספינה נקובה מיירי ודבר מוכרח בגמ' דמפ' טעמא מה בין עציץ נקוב לספינה דבעציץ נקוב מודו כו"ע דחשיב כארץ והכא פליגי ומשני ספינה עולה ויורדת היא וזה במקומו הוא והיינו טעמא גופה דמשני בפ"ק דגיטין ע"כ לא קאמר ר' יהודה התם אלא בספינה העשויה לברוח אבל עציץ שאינו עשוי לברוח לא ופירש"י ז"ל דעשויה לברוח כלומר מפני שהיא מהלכת כל שעה:

חייב במעשרות ובשביעית. ואפילו אין הספינה גוששת לרבנן דכיון דנכנסו ישראל לתוכה נתקדשה ומקדשת כל הנקלט לתוכה, ובגמ' מפ' דאפילו למ"ד כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש מודי בה לרבנן:

בזמן שהספינה גוששת. מגששת בקרקע שאין המים עמוקים ודמו כסמוכה לארץ וכמו עפר על עפר אבל אי לא מגששת לא ואע"ג דבכל דוכתי אמרינן דאימתי דר' יהודה במתני' לפרש בא ולא לחלוק דהא קיי"ל דאין למידין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ ובברייתא קאמר בהדיא דאע"ג דנקובה היא ר' יהודה מדמי לה לעציץ שאינו נקוב. ובפרק קמא דגיטין (דף ז:) נמי מפרש לה דפליגי:

עיסה שנילושה במי פירות. חוץ משבעה משקין מיירי:

חייבת בחלה. דס"ל דמחברין וחשיב לישה ואע"ג דילפינן לחם לחם מפסח ומי פירות אין מחמיצין תריץ הרשב"א ז"ל דלא למדו אלא לגבי מינין הבאין לידי חימוץ:

ונאכלת בידים מסואבות. דכיון דנילו' במי פירות חוץ מז' משקים לא הוכשרו ומעיקרא נמי לא הוכשרה הילכך לא בעי חלתה נטילת ידים:

וקוצה לה חלתה. קוצצת חלתה:

אע"פ שהיא ערומה. ומברכת להפריש תרומה ואע"פ שמזכרת שם שמים דכיון שהיא יושבת מתכסה ערותה בין ירכותיה שדוחקת אותם זו בזו:

אבל לא האיש. שהגיד והביצים בולטים ואסור מן התורה להזכיר שם שמים ערום דכתיב ולא יראה בך ערות דבר כדאיתא בפ' מי שמתו (ברכות דף כה:):

שמה אתם חייבים בין בפירות הארץ בין בפירות חוץ לארץ. דליכתוב קרא בבואכם אל הארץ ולשתוק מאי אני מביא אתכם שמה אלא לאשמועינן כלומר שאני מביא לכם שמה ואפילו מפירות חו"ל קלטה אותן קדושת הארץ וחייב בתרומה ומודו ביה כו"ע זו דברי ר"מ. דקסבר דכו"ע דרשי שמה כדפרישית:

אבל ר' יהודה. פליג עליה וסבר אף בזו פליגי דר' אליעזר דריש לחם הארץ לעולם ור' עקיבא דריש שמה לעולם כדמפרש ואזיל:

מה מקיים ר' אליעזר טעמיה דר' עקיבא. מה יתרץ ר' אליעזר אקרא דר' עקיבא דשמה דמשמע בין בפירות הארץ וכו' הא קשיא לר' יהודה דסבר דפליגי אבל לר"מ דלא פליגי א"ש ולא משני אהך קושיא מידי:

ומצאו קמחין ובצקות. כיון דאפאן ישראל שהם חייבין בחלה דגרסינן בפ"ב דכתובות תני דבי רבי ישמעאל משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכולן נאמר בהן כי תבואו והיה כי יביאך וכאן נאמר בבואכם מכיון שבאו נתחייבו ואע"ג דר' ישמעאל דריש לקמן דכל ביאות שבתורה אחר י"ד דהיינו שבע שכבשו ושבע שחלקו וטעמא דיליף בנין אב ממלך ובכורים אפ"ה גבי חלה מודו כו"ע דמיד בכניסתן לארץ נתחייבו והכי איתא בקידושין פ"ק (דף לז.) בהדיא גבי שמעתא דאף החדש, וכ' רבינו שמשון ז"ל וא"ת היאך מחייב ר' עקיבא בחלה בצקות שמצאו והרי גלגול גוי פוטר ואפילו לאחר שנכנסו, וי"ל דר"ע לטעמיה דאמר לקמן בפ"ג הכל הולך אחר הקרימה דאין גלגול גוי פוטר אלא קרימת גוי פוטרת ע"כ:

ולאו גידולי פיטור הן. דהא גדלו קודם ביאתן לארץ:

והוא מקבל מניה. קבל ר' אליעזר תשובתו והודה לו והיינו דקתני סתם מתני' חייבין בחלה אליבא דכו"ע:

למפרע ירשו. מכי נכנסו בה ירשוה משעה ראשונה משנתנה לאברהם אבינו דכ' לזרעך נתתי:

אתן אין כתיב כאן. לומר כשיבואו זרעך בה כבר נתתי מקודם לכן:
בספינה שנכנסה לארץ אם קרמו פניה מן החוט ולפנים חייבת. כגון מטורי אמנום ולפנים ארץ ישראל מטורי אמנום ולחוץ חו"ל כדאיתא לקמן פ' בתרא, ור' עקיבא דריש קרא דלחם הארץ לאשמועינן דאם קרמו פניה מן החוט ולחוץ פטורה דכי קרוי לחם דהיינו אפוי יהא תוך הארץ ומהכא יליף ר"ע דחלה בקרימת פנים אזלינן כדמפ' ואזיל:
היא ספינה היא עיסת גוי. דתנן לקמן גר שנתגייר והיתה לו עיסה אם נעשית עד שלא נתגייר פטור דדרשינן עריסותיכם ולא של גוי ר' עקיבא אומר הכל הולך אחר הקרימה בתנור:
ומודים חכמים וכו' בכניסתן וכו'. דאם מצאו ישראל בצק ואפאוה חייב בחלה שאנו רואין שקבל ר' אליעזר תשובת ר"ע מכניסתן לארץ בבצק ואפשר דטעמא דמודי ליה משום קרא דנתתי ולאו מטעמיה דר"ע אבל אם אפאו גוי אע"ג דירושה היא להם פטור שאני הכא דאין [*) כאן] שום פועל דישראל כלל, וסייג לזה מצאתי בפ"ק דר"ה (דף יג.) בתוס' בשמעתא דויאכלו מעבור הארץ:
בשעה שנכנסו לארץ ומצאו קמח לחה. דפריך ר' עקיבא לר' אליעזר ממה שמצאו בכניסתן לארץ מייתי, פי' קמח לחה חדשה ונראה בעיני דודאי ידע מתני' דקידושין (דף לו:) דפליגי תנאי אי מחייבי בחדש בי"ד שנה דר' ישמעאל סבר מושבותיכם בכ"מ שאתם יושבים משמע ולר' עקיבא מיבעיא ליה בכניסתן דהוי גידולי גוי ופשיט ליה דאסור ונקטינן דחדש אסור בשל גוי וכן כ' התוס' פ"ק דקידושין (דף לז. בסד"ה כל):
ואפילו יבשה. ישנה של אשתקד קסבר דכולהו תבואות חדש וישן אסורין קודם לעומר דהשתא. והקשה רבינו שמשון ז"ל ותימה גדול למה לא התירן העומר של אשתקד ושמא משום דלא חל איסור דחדש עד השתא וגם לא קרב העומר במדבר דביאה כתיב בה ואז נאסר הכל ואפילו ישן ואפילו יבשה ומחוברת:
ואפילו יבשה וקצורה. כלומר בין יבשה בין קצורה:
ופריך מעתה אפילו חטים בעלייה. שהביאום עמם והצניעום בעלייה:
וא"ל אני אומר דלא אכלו ישראל מצה בליל פסח. בשנה ההיא מתבואה:
תהית בי. נתחרטתי על שלא הקשיתי לו דהא עשה דוחה ל"ת אתי עשה דבערב תאכלו מצות ודחי לא תעשה דחדש:
אלא א"כ כתובה בצדה. דגמרינן מציצית דסמיך אלאו דשעטנז ור' יוסי פליג אכולה תלמודא דילן דקיי"ל דעשה דוחה ל"ת אע"פ שאינו כתוב בצדו כדאיתא פ"ק דיבמות. ומדברי התוס' פ"ק דקידושין (דף לח. בד"ה אקרוב) משמע דלא פליג אלא משום

דתאכלו מצות נאמר במצרים לפני הדבור ואיסור חדש נאמר בסיני דהיינו לאחר הדיבור ולא אתי לפני הדיבור לסתור לאחר הדיבור:

ממה שהיו תגרי גוים מוכרין להם. אליבא דר' יוסי משני דסבר כר' ישמעאל ואכלו ממה שתגרי גוים מוכרין להם:

כר' ישמעאל. דאמר לא נאסרו בחדש עד לאחר ירושה וישיבה:

כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד וכו'. וגבי חדש כתיב כי תבואו ואע"ג דכתיב מושבותיכם גמר מנסכים דהוי לאחר י"ד והכא נמי לאחר י"ד דלר' עקיבא דאסיקנא דסבר דחדש אסור מיד פשיטא דלא אכלו מצה וטעמא דר' ישמעאל מפ' לה בקידושין פ"ק הנ"ל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן לאחר ירושה וישיבה והיינו מלך ובכורים אף כולם לאחר ירושה וישיבה ולא הוו שני כתובים הבאים כאחד דהתם מצריכינן להו:

ולאו בי"ו. ר' בון פריך לתנא דר' ישמעאל דסבר דאכלו מצה מן החדש דהא כתיב ממחרת הפסח דהיינו מחרת אכילת הפסח דאכלוהו בליל ט"ו ומצות וקלוי אכלו בי"ו מדכתיב מצות וקלוי הא מעיקרא לא מצו אכלי ור' אליעזר בר' יוסי משני ליה דאשכחן דקרי לט"ו מחרת הפסח דהא כתיב ממחרת הפסח יצאו ובט"ו יצאו וע"כ מחרת שחיטת הפסח הוא ואדרבה מכאן ראיה לר' ישמעאל ובפ"ק דקידושין (דף לז:) פריך הך קושיא לר' ישמעאל ומשני דקרא לא קאמר דמעיקרא לא מצו אכלי אלא דלא הוו צריכי אלא בשחסר להם:

ר' אליעזר מן אתריה. דאיהו דריש לחם הארץ לעולם הילכך פירות שנכנסו לה פטורין דלאו לחם הארץ הן ויצאו חייבין דלחם הארץ הן:

ור' עקיבא. דריש שמה שמה אתם חייבין הילכך יצאו פטורין ונכנסו חייבין דשמה משמע כל מה שאני מביא שמה:

ה"ג רבנן דקסרין בשם ר' חנינא במחלוקת כל מקום אשר תדרוך וגו'. כלומר בהאי קרא קא מיפלגי ר' יהודה ורבנן דמתני' דר' יהודה סבר אין בכלל אלא מה שבפרט ופרט לקמיה נאמר מן המדבר וגו' ותו לא הילכך אי גוששת אין דבטלה אגב ארעא ואי אינה גוששת לא ורבנן סברי דאפילו אינה גוששת כדמפ' ואזיל, והפרט הוא דכתיב בפ' עקב בתר קרא דבכל מקום אשר תדרוך מהמדבר והלבנון מן הנהר נהר פרת ועד הים הגדול יהיה גבולכם וביהושע כתיב הני קראי גופייהו אלא דכתיב התם מן המדבר והלבנון הזה ועד הנהר הגדול נהר פרת כל ארץ החתים ועד הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם:

ספרי ארץ ישראל. תחומי ארץ ישראל ערים העומדות בסוף הגבול כדמתרגמינן לחוף ימים לספר יממיא:

תנהו ענין לספרי חו"ל שנכנסו לארץ. וספינה שנכנסה דריכת רגליכם הויא ומ"מ בעינן כניסה בתוכה ובספרי נפקא לן מג"ש דיהיה יהיה דכתיב בארץ יהיה גבולכם וכתיב אשר תדרוך כף רגליכם בו לכם יהיה:

מעתה מה שהיה דוד וכו'. ואילו לקמן פ' בתרא משמע דאין חייבת סוריא בחלה מן התורה וסוריא היינו ארם נהרים וארם צובה שכבשן דוד וקשיא לרבנן:

ומכבש ספרי חו"ל. והכי איתא בספרי אצל פלטרין שלך לא כבשת ואתה הולך לכבוש חו"ל והתם נפקא לן מקראי דבעי לכבוש ז' עממים ובתר חוץ לארץ:

מ"ד תמן חייב. דר' מאיר ור' יוסי פליגי בסוף פרק קמא דע"ז (דף כא.) גבי סוריא דר"מ סבר כיבוש יחיד שמיה כיבוש ור' יוסי סבר לא שמיה כיבוש והמצות הנוהגות בה מדרבנן בעלמא והוה ס"ד דר' יהודה דפטר באינה גוששת סבר כר' יוסי דכיבוש יחיד לא שמיה כיבוש דהכנסת העפר תוך הארץ על ידי הנהגת בעל הספינה הוא וכיבוש יחיד הוא דהוה ותנא קמא הוי כר' מאיר דסבר כיבוש יחיד שמיה כיבוש:

ומסיק דאפילו למאן דאמר תמן פטור הכא חייב. מאי טעמא דכיון דנכנסו לארץ ישראל נתחייבה. כלומר כבר נתחייבה הילכך קלטה לה הנכנס לתוכה והא דאקשו ליה מקראי היינו דכיון דנתקדשה הארץ כל מה שיכבשו הוי קדוש והכי נמי הא נתקדשה מה שנתקדשה:

נעשה כסוריא. דיני סוריא מפורשין בפרק קמא דגיטין (דף ח):

יצא משם לכאן. מסוריא לארץ בספינה:

דתנינן תמן ר' יהודה פוטר במים וכו'. משנה היא בפ' בתרא דביצה והכי תנן לה האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח הרי אלו כרגלי שתיהן ר' יהודה וכו' ופירש"י ז"ל האשה ששאלה מחברתה תבלין לקדירתה ומים ומלח לעיסתה הרי אלו הקדירה והעיסה כרגלי שתיהן ואין מוליכות הקדירה ולא העיסה אלא למקום ששתיהן יכולות לילך דביו"ט שאלה וקנו התבלין והמלח והמים שביתה אצל בעליהן שאין בהן ממש אין ניכרות בעיסה ע"כ. והכא צריך לומר דחשיבי אוירא ואפילו מים בכלי לשתות אע"ג דבעין הן נמי פטר וס"ד דר' חגי לפרש הכא דקתני אין בהן ממש ולא קתני לפי שאינן בעין ומשו"ה כי אינה גוששת פטורה מן המצוה דמפסיק אוירא:

מיחלפא שטתיה. אי חשיב אוירא כ"ש דמיחייב ואפילו דאורייתא ואפילו אינה גוששת דכך אינה גוששת כמו גוששת דאוירא הוא ועציץ נקוב המונח על גבי יתידות דמודו ביה כולי עלמא דחייב דאורייתא:

ותניא. אליבא דר' יהודה דכי לא היתה הספינה גוששת דמדרבנן הוא דמחייב במעשרות כדין עציץ שאינו נקוב וכיון דבנקובה עסקינן וכאוירא דא"י דמיא ומנחה מ"ט דר' יהודה אלא ליתא לדר' חגי וטעמא דר' יהודה היינו כפי' רש"י ז"ל ודוקא שנבלעו שאין ניכרין בעיסה אבל הכא דאיתנייהו בעין חשיבי:

מה בינו לבין הספינה. דלא אשכחן בכולא תלמודא דלפלוג גבי עציץ נקוב דבעינן גוושש ומ"ש גבי ספינה דפליג דהא אוקימנא דבנקובה עסקינן כדפרישנא במתני':

ר' אליעזר בן יהודה היא. ור' עקיבא פליג עליה וקיי"ל כר' עקיבא מחברו:

דתנינן תמן. מס' טבול יום פ"ג:

עיסה שהוכשרה במשקה. עד שלא נילושה:

ונילושה במי פירות ונגע בה טבול יום. והעיסה היתה של טבול יום:

פסל את כולה. דאע"ג דמי פירות אין מכשירין מ"מ מחברין:

משמו. דר' יהושע:

אלא מקום מגעו. דכי היכי דלא מכשרי לא מחברי:

שמי פירות מחברין להכשיר. כיון שכולה מוכנת לקבל טומאה והכשר קדם מי פירות מחברין לפסול את כולה:

אין מי פירות מחברין וכו'. ומתני דלא כר' אלעזר בן יהודה ודלא כר"ע:

אין מחברין לטומאה. דפיסול טבול יום מדרבנן הוא ומי"ח דבר הוא כדאיתא בפ"ק דשבת:

אין תימר לטומאה אין לחלה לא. כר' יוחנן:

ושמן א' משבעה משקין הוא. הילכך דוקא שמן ודמי ליה דהיינו כל שמכשיר אבל אינו מכשיר לא ור' עקיבא ס"ל כר"ש בן יוחאי וקיי"ל כריב"ל וכפשיטותא דר' יונה דתניא כוותיה ועוד דר' יוסי בן חנינא פליג עליה דר' יוחנן ועוד דפסק ר"ת ז"ל דבכל מקום הלכה כריב"ל לגבי ר' יוחנן כדמוכח במס' מגילה וכן פסק הרא"ש ז"ל וכן פסק הרמב"ם ז"ל וכ' עיסה שנילושה בשמן או יין או דבש חייבת בחלה:

ד' מילין. אדם המהלך בדרך ויש גבל העושה עיסתו בטהרה ברחוק ד' מילין, וכן דעת הערוך בערך גבל וה"מ דבעינן שיטרח עד ד' מילין לפניו במקום שעתידין להלוך דרך שם ואין כאן טורח אלא שרוצה ללון כאן ולאכול או ללוש ורבנן אטרחוהו שלא ילין עד ד' מילין אבל אם כבר עבר המקום והניחו לאחוריו לא אטרחוהו רבנן ובפ' אלו עוברין

מפ' דמיל הוא דאינו חוזר אבל פחות ממיל חוזר אבל מיל אין מטריחין אותו לחזור אלא עושה עיסתו כמו שיזדמן לו וגם אוכל בבלאי חמתות בלא נטילה כדס"ל לר' אמי ור' אסי בפ' כל הבשר כך פי' הערוך ז"ל:

שומרי גנות ופרדיסים. שיש להם מים אלא שהן במקום רחוק והן עוסקין בגנה במלאכה אחרת בעת האכילה מי אמרינן כלפניהם דמי והולכין אל המים דסוף סוף אל המים באו למיזל להשקות השדה או דילמא כיון דעסוקין במלאכה אחרת כלאחריהם דמי:

ומשני לה דהא אשה בתוך ביתה עומדת ערומה ובודאי דצריכה למלבש דהא אתי בעלה ואפילו הכא אין מטריחין לה כיון דעסוקה במלאכה אחרת והכי נמי כה"ג:

מים שלפני המזון רשות. שאם רצה שלא לאכול הרשות בידו:

שלאחר המזון חובה. מפ' טעמא בפ' כל הבשר שמלח סדומית יש שמסמא את העינים:

ראשונים נוטל ומפסיק מפ' לקמיה נוטל ושונה והיינו כדתנן במס' ידים שצריך ליתן על ידיו שתי פעמים הראשונים מטהרין את הידים והשניים מטהרין את המים הטופחים על ידיו שנטמאו בתחלה מחמת ידים ותני התם הידים מטמאות ומטהרות עד הפרק כלומר מן הפרק ולמטה גזרו עליהם להיות שניות ומיטהרות בנטילה עד הפרק ורש"י ז"ל פירשה בפרק קמא דסוטה:

על הראשונים נאכל בשר חזיר. שהיה ישראל חנוני מוכר בשר שחוטה לישראל ומבשלה ומאכילו וכשהגוי בא בחנותו מאכילו נבלות ובא יהודי אחד לאכול ולא נטל ידיו וסבר זה שגוי הוא והאכילו בשר חזיר:

יצתה אשה מבעלה. פירש"י ז"ל בפרק כל הבשר (חולין קו. בד"ה הוציאו) דהוא עובדא דכידור דאיתא בפרק בתרא דיומא (דף פג:) ואיכא מ"ד דאפקה ואיכא מ"ד דקטלה והיו לה שני בנים והרגן:

עגבות אין בהן משום ערוה. דהא במתני' ערומה היא ואע"פ שמגלות עגבותיה מותרות לברך. ובפ' מי שמתו דחי לה כגון שהיו פניה טוחות בקרקע דבוקות ומכוסות בקרקע טוחות משמע לשון שעיעות:

לברכה. תברך היא עצמה:

להביט. והיא אשת איש אסור ובאשתו ולענין ק"ש טפח בעינן:

קול באשה ערוה. איתא בפ' מי שמתו (ברכות כד.) ופי' התוס' לאו לענין ק"ש קאמר אלא שאסור לשמוע קול הנשים:

עומד הוא על הצואה. כגון שהצואה בגומא ואין רגלו נוגע:

ישב ולא קנח אסור. היינו צואה בפי טבעת דפרק אמר לו הממונה (יומא ל.) ומפרש התם היכי דמי אי דנראית פשיטא אי לא נראית לא נתנה תורה למלאכי השרת לא צריכא דיושב ונראית ועומד ולא נראית וקאמר דאסור לקרות קריאת שמע:

הרי בשרו נוגע בצואה. משמע הכא דבשרו נוגע בצואה אסור ובגמרא דילן (ברכות כה.) פלוגתא דאמוראי היא וגבי ישב ולא קנח בגמ' דילן (יומא ל.) אמרי' דבמקומה נפיש זוהמא שלא במקומה לא נפיש זוהמא. והרי"ף ז"ל פסק כן בפרק מי שמתו:

הלכה ב

מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבים. כגון דרחוק הגבל או המקוה יותר מארבעה מילין או ארבעה מילין כדמפרש בגמרא וקסבר תנא קמא דיעשנה קבים בספק ולא בטומאה ודאית דמוזהר הוא שלא לטמאות התרומה כדפרישית בפרק האשה אוכלת ור' עקיבא סבר דטוב שיפריש חלה בטומאה ואל יפטור עיסתו מחלה דקורא שם חלה בברכה לטמאה כמו לטהורה:

אבל קביים וכו'. אבל כשמחלקה לקב קב הוא מפקיעה מחלה ואין כאן ברכה וגוזל לכהן חלקו ומפסידו דחזיא לאור:

העושה עיסתו קבין. קב קב בפ"ע ושיעור חלה ה' רבעים כדתנן בפ"ק ונגעו אבל לא נשכו:

עד שישוכו. שדבוקות זו בזו שאם בא להפרידן נתלש קצת מעיסה זו בזו כדתניא בתוספתא דטהרות איזהו הנושך התולש ממנו משהו:

הרודה. הנוסח מן התנור לאחר אפייתו, רודה לשון תלישת דבוק וכן רדה הדבש:

ה"ג ר' אליעזר אומר הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה. והכי איתא בפ' אלו עוברין (פסחים מח:) ובגמ' דהכא דס"ל לר' אליעזר דבעינן תרתי שישוכו ויתנם לסל, והתם מיבעיא לן גבי טבלא שא"ל ליזויזין ולא איפשטא:

מה פחות מד' מילין. דאע"ג דאמרינן לעיל לחלה ד' מילין מספקא ליה היכי קאמר ד' מילין הוא דפטור לחזור אחר גבל אלא פחות מד' מילין [חייב] או דילמא ה"ק כלהו ד' מילין מחויב לאהדורי וצריך שיהיו יותר מד' מילין כדי שיהא פטור:

כגון קסרין. שהיא ד' מילין צריך להלוך כל העיר כדי לעשותה בטהרה:

בכפר שמאי. שם מקום:

עיסה גדולה. ולא לחלקה קביים:

מתני' כר"ע. כלומר נאמר דהפסקת הנהר חשיבא כד' מילין מכל מקום לפלגה לקביים ומדלא פלגה אלא עשה אותה בטומאה שמא שנה משנתו דר"ע דאמר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קביים:

ומשני עיסה גדולה היתה נוח היה לו להלך כמה ולא לעשותה קביים. כלומר לעולם כרבנן וכי אמרי רבנן יעשנה קביים היינו בשלא יטרח כשחולקה שיעור ללכת ד' מילין אבל כשהעיסה היא כל כך גדולה דאי אמרת יעשנה קבין ישהה יותר מהילוך ד' מילין מודו לר' עקיבא ומשום הכא אמרינן לעיל ר' אמי הורי לעשות עיסה גדולה:

תמן הוא אומר הנוטל מקב חלה הרי היא חלה. משנה היא בפ' בתרא וקסבר ר' עקיבא דהיא חלה בדיעבד והיכי אמר הכא דקבין אין בהן חלה לשם:

ומשני תמן בדיעבד ברם הכא לכתחילה:

תמן תנינן. פ"ק דעדיות:

מקב לחלה. עיסה שיש בה שיעור קב חייבת בחלה:

והלל אומר משיעור שני קבין. וטעמייהו מפ' בגמ':

קב ומחצה. ירושלמית:

הגדילו המדות וכו'. היינו שבעה רבעים קב דברייתא:

עישור מלבר. דסבר עשירית האיפה היינו עישורא מלבר כיצד אפה ג' סאין דהיינו י"ח קבין הוסיף עליהן שני קבין ויהיו עשרים נמצא שני קבין הוא עישורא מלבר והיינו ראשית עריסותיכם קביים מלבר ושמאי סבר דבחצי העומר משערינן לפי שהיה נחלק לשתי סעודות אחת שחרית ואחת ערבית:

שיהא הוא וחומשו. דדריש ויסף חמישיתו חומשא מלבר על ד' רבעים תוסיף חמישי מן החוץ דלעולם החלק הנוסף יהא קרוי חומש וא"כ חולקין הקרן לארבעה חלקים ובפרק הזהב פליג ר' יונתן אהך דרשה ופסק הרמב"ם ז"ל בסוף פרק י' דהלכות תרומות כמאן דאמר הוא וחומשו חמשה:

רבנן סברי עישורא מלגו. וי"ח קבין הן ע"ב לוגין דקב הוא ד' לוגין ועשירית של ע' לוגין הוא ז' לוגין דהיינו קב ומחצה כמו שפי' בפרק קמא:

כדי עיסתכם. שאתם לשין במדבר עומר לגולגולת איפה שלש סאין היא ובמנחות יליף לה בפרק התודה דכתיב האיפה והבת תוכן אחד להן וכתיב מעשר הבת מן הכור וכור שלשים סאין מעשר כמה הוי שלש סאין:

הרי זה בריא. שאכל כל צרכו:

והן שנשכו. היינו אוקימתא דריב"ל דפ' אלו עוברין (פסחים מח:) אליבא דר' אליעזר דלא מהני צירוף סל אלא שנושכות בתנור כגון ריפאתא דלקמן שהן עגולות בענין שבתנור

נדבקות זו בזו אבל לא בעינן נשיכה ג"כ ממש בתנור שיתלש קצת מזו בזו דא"כ מאי מצרפן דקתני תיפוק לי שנשכו בתנור אלא ראויות לישוך בתנור קאמר א"נ נשכו כשהיו עיסה קאמר:

הסל מצרף. דתוך כלי מצרף כדאשכחן גבי קדשים הכתוב עשה כל מה שבכף אחת:

התנור מצרף. דכשמדביקין זו אצל זו בתנור נושכות זו מזו:

נשכו כאן וכאן מצרף. וה"ק אם הן ככרות של בבל שנושכות זו מזו כאן וכאן מצרף ומ"ד הסל מצרף היינו דתוך הכלי גורם דאם לא באו לסל פטורין עדיין והיינו דקאמר ואין התנור מצרף דלא סגי בתנור לחודיה אבל מ"מ בעינן שיהו ראויין לידבק בתנור ומ"ד התנור מצרף ואין הסל מצרף ה"נ קאמר אם ראויין לישוך בתנור מצרף הסל. ואין סל לחודיה מצרף אבל כעכין דאין ראויין לידבק אין סל מצרף כיון דתנור אין מצרף והיינו דקאמר לא נשכו כאן וכאן אין מצרף:

כגון אילין ריפאתא דבבל. בפ' אלו עוברין (פסחים דף מח:) מייתי לה אריב"ל לא שנו אלא ככרות של בבל שנושכות זו מזו אבל כעכין לא ופירש"י ז"ל שנושכות זו את זו שהן רחבות ועגולות כעין שלנו וכשמדביקין זו אצל זו בתנור נושכות זו מזו הילכך חדא היא אבל כעכין קניילאש בלע"ז ארוכין וקצרין והן נושכין זה מזה ע"כ, והתם מסקינן דאפילו כעכין ונקטינן דסל מצרף אפילו דאין תנור מצרף כגון כעכין אבל בשל בבל לא בעינן סל וכן דעת הרמב"ם ז"ל:

הלכה ג

קמח אינה חלה. דראשית עריסותיכם כתיב ואע"ג דתרומה ומעשר קדשי בשבולין אע"ג דלא אתי לידי מירוח שאני התם דרבי קרא:

וגזל ביד כהן. ואי קדש בה אשה אינה מקודשת דישראל לא נתנה לו אלא על דעת שתהא עיסתו פטורה מן החלה והרי אינה פטורה:

והעיסה עצמה. כלומר שעשה הישראל עיסה מן הקמח הנשאר:

והקמח אם יש בו כשיעור. כלומר הקמח שבאת ליד כהן אסורה לזרים דאהני קריאת שם להכי דכי נתגלגלה אסורה לזרים בתרומה ובחלה ואפילו אחר תיקון:

וקפשה זקן זר. חטפה ואכלה דקסבר אינה חלה כלל:

קלקל לעצמו ותקן לאחרים. מפ' בגמ':

חמשת רבעים קמח ועוד. פי' בפ"ק:

הן ושאורן. בשאור שלהן:

וסובן ומורסנן. מורסן גרוע מסובין כמו שהוכח בפ' בתרא דתרומות והתערובות כאשר בא מן הרחיים הוא דמצטרפין לשיעור להתחייב בחלה ובסוף כלל גדול מפ' טעמא שכן עני אוכל פתו עיסה בלוסה:

ניטלו מתוכן וחזר לתוכן. מפ' טעמא בגמ' דאין זו דרך עיסה, וכ' הרשב"א ז"ל מיהו דוקא להצטרף הוא שאין מורסנן וסובן מצטרפין אחר שניטלו מהן אבל אם יש בלא הן חמשה רבעים חייבין ובלבד שיהא ראוי לאכילה כל שכיוצא בהן אוכלין ואפילו הרועים כדכתיבנא לעיל בסוף פ"ק:

שיעור החלה אחד מכ"ד. בגמ' מפ' טעמא:

נטמאת שוגגת או אנוסה אחד ממ"ח. כיון דלא חזיא לאכילה לא נפישו שיעורא ובגמרא מפרש לה:

החלה ניטלת מן הטהור על הטמא. לכאורה משמע דאתא לתקוני דמפרישין מן הטהור על הטמא ויהיה מוקף ולא בעינן כלי אבל רש"י ז"ל כ' בפ' כשם ר' אליעזר אומר היכא דנטמאת מזידה תליש אחרת בטהרה ותיטול מן הטהורה על הטמאה משום דמצוה לתרום מן המוקף כיצד תעשה שיהא מן המוקף וטהורה נוטלת כדי חלת הטמאה מעיסה הטהורה עד שלא הורמה חלתה דאי הורמה חלתה דטהורה תו לא מצי לאפרושי מן הפיטור על החיוב ולא חייל עליה תו שם חלה ונותנת פחות מכביצה באמצע כדי לתרום מן המוקף, מוקף לשון מחובר ומקורב כמו אין מקיפין שתי חביות במס' ביצה ומקרא נפקא לן דכתיב והרמותם ממנו מן המוקף לו בספרי הילכך צריכה להקיף תחלה אצל העיסה קודם שתקרא לה שם והכי מקיפה נותנה בעריבה לצד אחד ונותנת מן העיסה הטהורה פחות מכביצה בין החלה הטהורה ובין העיסה הטמאה והאמצעית נוגעת בשתיהן ומצרפתן וקורא שם על החלה ומסלקתה עם קריאת השם ופחות מכביצה אינו מטמא את החלה ואע"פ שהוא עצמו מקבל טומאה כדאיתא בת"כ מכל האוכל אשר יאכל מלמד שהוא מיטמא בכל שהוא יכול יטמא לאחרים בכל שהוא ת"ל אשר יאכל ודרשינן ליה בפ' בתרא דיומא אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת ע"כ, ואע"ג דאית לי' לר' אליעזר לעיל דהכלי מצרף והיינו לצרף שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור אבל לענין לתרום מן המוקף לא בעינן כלי ואפילו נגיעה נמי לא בעינן דאויר הבית מצרף לענין חלה אע"ג דאין קרקע הבית מצרף לענין חמץ כדאיתא בפ' אלו עוברין בירושלמי וה"נ אמרינן גבי ד' שקין בגורן דאם היו כולן בהקפה אחת תורמין מזה על זה והכא בעינן כלי ונגיעה בגמ' מפ' טעמא דטהורה וטמאה נינהו דהוא דבר שמקפיד על תערובתו:

וחכמים אוסרין. בגמ' מפ' טעמא:
דאינון אכלי ותליי ביה. דסברי הא אכלה לחלה אבל לעולם מודי ר' יהושע דאינה חלה וקיי"ל כרבנן:
קב טברני חייב בחלה. מדה של טבריא מחזקת ה' רבעים: ובגמרא דילן אמרו קבא מלוגנאה לפיסחא בפרק אלו עוברין:
חד חליטר שאל לר' יוחנן. שהיה עושה לביבות ורצה שלא לעשות עיסה וא"ל עשה כל עיסה ד' רבעים ועוד חלק כל עיסה מעיסה שלא ישוכו ויצטרפו ואין כאן שיעור ופטור אתה:
ופריך ונימא ליה תלתא ופלגא. שיעשה כל עיסה לשלש רבעים ועוד יחלק עיסה מן עיסה כיון דחייש לנשיכה:
ומשני דקב ברובעין הוה ידוע להן שכך היו זורעין. תו פריך דימדוד ה' רבעים חסר פורתא דתנן לעיל דפחות מחמשת רבעים פטור מן החלה ואפילו כל שהוא תרגום מעט מזעיר זעיר ציבחר:
ומשני שלא יבא לידי ספק חיוב חלה. דאולי ימדדם בצמצום וסבר דהחמישי חסר ואינו חסר וכדי להרחיק אדם מן העבירה צוה לנו לחסר הרובע הה' ונר' בעיני שאמ' לו כן דלא רצה לעשות מעשה כדבריו דכשהאור מהלך תחתיו וע"י משקה שאין חייב בחלה ולכך להסתלק מן הספק אמר שיפחות מן המדה רובע וכן היה דרכו דאשכחן בגיטין פ"ב שאמר וכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה:
דרך עיסה שנו. כלומר טעמא דמתני' משום דבעינן דרך עיסה ורישא דרך עני לאכול עיסה בלוסה וכדלעיל וסיפא אין זה דרך עיסה ואפילו לעני ומתני' דברי הכל שאפילו העני אין דרכן לערב בה מורסן כדמפ' ואזיל וריש לקיש פליג עליה ואמר דמתני' רשב"ג היא דס"ל לקמן פ' אוכלין עראי גבי העושה עיסה מן החטים ומן האורז דתנן במתני' אם יש בה טעם דגן חייבת ופליג רשב"ג עליה בתוספתא דבעינן מדגן כשיעור ה' רבעים והכא נמי כיון דניטל מורסן מתוכן למין אחר חשיבי ואע"ג דחזר לתוכן תו לא מצטרף הילכך בעינן חמשת רבעים מקמח ברור ומינה דרבנן דפליגי התם פליגי נמי הכא דכיון דמורסן מחמיץ כדתנן בפרק כל שעה וכ"ש סובין מצטרף ואפילו נטל והחזיר דומיא דאורז דמצטרף כיון דמחמיץ:
אין זה דרך עיסה דבתר עיסה אזלינן ולאו משום חימוץ ומכאן למד הרשב"א ז"ל דכיון דריש לקיש מודי דאי איכא שיעורא בלאו מורסן דרשב"ג נמי מחייב ממילא משמע דלר' יוחנן נמי דסבר דמתני' כו"ע היא מסתברא נמי דמודי בהכי וכמו שכתבתי למעלה:

עינו רעה בעיסתו. דעינו בדמים שיש שם בנטילה זו שיעור לחם למכור ולכך אקילו עליה א' ממ"ח:

לא מן השם הוא זה. לא מן הטעם הזה:

עשה שינתנו לכהן בכהונתו. בפ' אין תורמין דריש ליה להאי קרא הכי שתתננו לו בטהרה שיהנה ממנו וא"כ כדי מתנה בעינן דהיינו שיעור נתינה, ושמעתי טעם לכ"ד לבעה"ב משום דח' תיבות יש ביחזקאל וראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך וי"ו תיבות יש ראשית עריסותיכם מראשית עריסותיכם וגו' וטעם למ"ח שבאותה פרשה יש מ"ב תיבות ו' תיבות עד ברכה ביחזקאל:

והעושה למשתה בנו. והא הכא דעיסתו מרובה וקתני אחד מכ"ד:

והתנינן וכן. דודאי טעמא דמתני' משום עין יפה ועין רעה דתנן אשה העושה למכור בשוק אחד ממ"ח הא לביתה דומיא דלשוק א' מכ"ד אלא טעמא דכשהיא עושה לביתה עינה יפה בעיסתה ובשעה שהיא עושה למכור בשוק עינה רעה בעיסתה ומתני' כר' יהודה:

בלמודה להיות מפרשת אחת מכ"ד. דכיון דרגילה לעבור על דברי חכמים לא הקילו עליה בנטמאת באונס ומתני' דתנן דנטמאת במזיד מפרשת א' מכ"ד מפרשת עתה ג"כ א' מכ"ד:

ואין הבית מצרף. בתמיה כלומר מדמקפיד ר' אליעזר כי היכי דנגעי העיסות מכלל דכו"ע סברי דאין הבית מצרף לחלה ונהוי תיובתיה דר' ירמיה דמסיק פ' אלו עוברין דאויר הבית מצרף לענין חלה:

אין הכלי מצרף. שאפילו כלי אין מצרף ואינו מועיל בדבר שהוא מקפיד על תערובתו:

בעיסה שהיא תחלה. אבל בעיסה שנייה אין לשני מגע אצל הטבל. כלומר כשנטמאה העיסה בשרץ שהיא ראשונה הוא מקפיד ר' אליעזר דלא תגע בטהורה אלא פחות מכביצה אבל אי טומאת העיסה הויא שנייה לא בעינן פחות מכביצה באמצע ואפילו נגעה עיסה בעיסה ליכא קפידא דאין שני עושה שלישי בחולין וחולין הטבולין לחלה לאו כחלה דמו, ורבנן סברי דלא מצייא דנגעה עיסה בעיסה אע"ג דהויא שנייה דנטמאת העיסה וס"ל לרבנן בפ"ק דנדה דחולין הטבולין לחלה כחלה דמו ובפ' כשם מוקמינן לה בגווני אחריני:

תורמין מן הטהור על הטמא בלח. אפילו בלח דקיי"ל שני עושה שני ע"י משקה דמשקין הוו תחלה לעולם וכמוקף כדמפ' ואזיל:

משפך שאין בפיו כביצה. נותן לשם אוכל פחות מכביצה לסתום פיו:

וממלא זיתים טהורים. ונותן המשפך תוך החבית דהוי תוך חלל החבית ואויר כלי מצרף, א"נ שנוגע אוכל פחות מכביצה בכבש ונטמא ואין מטמא הזיתים שעל פניו דאין פחות מכביצה מטמא אוכל כדאיתא במתני' ותורם מזיתי המשפך שהן טהורין על כל הזיתים:

ופריך למה לי פחות מכביצה ואפילו כביצה נמי שיהא טמא אין מטמא לזיתים שעל גבו אלא השורה שעליו ולא השורה השלישית כדפרישנא:

ומשני ולאו פירורין אינון. דפחות מכביצה הן וישמטו וירבו הזיתים ויטמאו זיתים הרבה הילכך בעינן פחות מכביצה בפי המשפך וסותמו בזית גדול, א"נ בשני זיתים תכופין שלא ישמטו ולא יטמאו הזיתים:

אמרו לו. רבנן:

אינו קרוי לח. דחשיב מוקף אלא מה שאמרו גבי יין ושמן גמור אבל מי כבש מוהל בעלמא הוא ולאו משקה הוא הילכך לאו מוקף הוא:

היך עבידא. היכי דמי מה שאמרו גבי יין ושמן:

ומשני קורה אחת לשתי בורות. דהקורה מצרפן ובור אחד טמא ובור אחד טהור ותורמין מן הטהור על הטמא והוי מוקף וכדפרישית:

ושתי קורות לבור אחד. כלומר גם בזה שייך מוקף ומשום דשניהן שנויין כן בתוספתא דתרומות גבי שמן וגבי יין נקט לישנא ריש מלין ובפ' אין תורמין כתבתיה:

ופריך היכי דמי שתי קורות לבור אחד שיהא מקצתו טהור והא מכיון שנטמא מקצתו כלו טמא שנופל למקום אחד:

ומשני ר' הילא שהיה בלבו לעשותן תפיסה אחת. שתכנס שמן של קורה זו ושל קורה זו בבור אחד:

ונמלך ועשהו שתי תפיסות. ונטמא זה ולא נטמא זה ואהניא מחשבה דמעיקרא דלהוי מוקף הילכך תורם מן הטהור על הטמא:

הדא דתימר דתורמין מן הטהור ומן המוקף. כדאמרן:

כשנטמא משישלה ומשקיפה. פלוגתא דתנאי היא פ' הפועלים גבי יין מר סבר משישלה בחביות הוי גמר מלאכה ומר סבר משקיפה בבור ולאחר שנגמרה מלאכתו למר בשילה ולמר בקיפה הוא דתורמין מן הטהור:

שכבר נראו לחברן ולתורמן בטהרה. ואהניא מחשבתו ותורם מן הטהור דוקא:

אבל אם נטמא. קודם שנגמרה:

לא בדא. בהא לא קפדי רבנן, וכן כ' רבינו שמשון ז"ל במס' תרומות דמהא משמע דמן הטהור דוקא קאמר ר' אליעזר ובפ' אין תורמין פירשתי עיי"ש:

הדרן עלך פירות חו"ל

פרק ג

הלכה א

אוכלין עראי. מן העיסה אפילו שנתנה מים תוך הקמח דדמי לקצת מירוח מותר לאכול עראי ואסור באכילת קבע:

עד שתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. פי' בערוך ללושן יפה ולגלגל העיסה שמתדבקין כל חלקיה יפה שהחלב של החטים שמן ומתדבק אבל השעורים כשילוש אותן העיסה מתפרדת ואינו יכול לגלגלה יפה על כן מטמטמן ביד ועוזבן ע"כ:

גלגלה וכו' חייב מיתה. דבהם הוי טבל גמור והאוכל מן הטבל כזית חייב מיתה כדאיתא בשלהי הנשרפין ודמיא למירוח וראה פני הבית למר ולמר בראה פני החצר כדאיתא במס' מעשרות:

ה"ג כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח, וכן היא הגירסא בספרים ישנים והכי משמע בגמ' דכשאינו נילוש כיון דאין בו שיעור במקום שנפל בו המים ועשוי פירורין פירורין דמי לקמח ודמי לעיסה דראוי להפריש ממנה חלה ודמי לקמח דמצטרף שאר הקמח בהדיה ויכול להגביה מן הנילוש על שאין נילוש אבל אי בנילוש איכא שיעור אינו יכול להגביה חלתה על שאין נילוש דחשיב באפי נפשיה ולא מצטרף, וראיה דאית לן למיגרס הכי דבגמ' פליגי בה אמוראי דאיכא מ"ד ר' עקיבא היא דתנן לקמן פ' בתרא הנוטל חלה מן הקב ר' עקיבא אומר חלה והכא נמי כשנתן מים בקמח כיון שלא גלגל ולא טמטם פשיטא דאין כאן אלא מעט קמח נילוש כדקתני ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים והיכי הוי חיוב חלה והא אין בנילוש כשיעור אלא ר' עקיבא היא ור' יוחנן מוקי לה ככו"ע דכתיב ראשית עריסותיכם כלומר בראש עריסותיכם דהיינו משתטיל לה מים וכ' הראב"ד ז"ל והרשב"א ז"ל לא שיהיה עיקר הרמתה משתתן את המים דא"כ יהא אסור באכילת עראי מן העיסה משתטיל לה מים ותנן אוכלין עראי מן העיסה עד שתגלגל בחטים וכו' גלגלה בחטים וכו' האוכל ממנה חייב מיתה אלא נראה דמדאורייתא משנתנה מים ראויה לחלה שאם לא כן מה בינה לקמח כאן וכאן אינה עיסה ומ"מ הוקבעה לחלה ובאכילת קבע אסור אבל לאכול עראי שרי ולא אסיר באכילת עראי עד שעת גלגול או הטמטום האי כדיניה והאי כדיניה שהיא ערס גמורה וכענין שאמרו בגרן שאינו קובע לתרומה ולמעשרות ליאסר באכילת עראי עד שימרח ע"כ:

מפני שהוא מערים לפוטרה מן החלה. כ' הרשב"א ז"ל ואני תמה למה הוצרך לטענה זו תיפוק לי דכל שהגיע לעונה שיכול להפריש ואם הפריש הויא חלתו חלה דאסור לאכול ממנה קבע כענין שאמרו בתבואה לענין תרומה ומעשרות דאפילו קודם גמר מלאכה דהיינו מירוח מותר באכילת עראי ואסור באכילת קבע, וי"ל דשאני עיסה דקילא שאילו עשאה קבין פטורה לגמרי ואפילו בגמר מלאכה וכיון שתלויה בשיעור הייתי סבור לומר דכל שחלקה קודם גמר מלאכה מותר ואפילו באכילת קבע ואשמועינן דאסור מההוא טעמא דהערמה אבל בתבואה לענין תרומה ומעשר שאין תלויין בשיעורין אלא כל שנגמרה מלאכתן אפילו כל שהוא חייב בתרומה ומעשר דין הוא שלא יאכל ממנה קבע וכו' ע"כ. ותמהני עליו דמה צריך לו הטעמים דהא בגמ' מקשי דלית שמעת מינה כלום. כלומר דאין טעם זו כלום ולא תני אוכלין עראי לאשמועינן הא קבע לא דלעולם דאפילו קבע נמי שרי אלא לאשמועינן כי גלגלה אפילו עראי נמי אסור תני ליה אבל קמי הכי אפילו קבע נמי שרי דכל היכא דיכול להחזירו למקומו לא חשיב קבע כדאיתא גבי ההיא דשותין על הגת דאם נוטל לגין אחר לגין מותר כיון דיכול להחזיר אלא דמוכח לה מההיא דתנן פ' פירות חו"ל מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין כלומר קב קב ודייק טעמא מפני שאינו יכול הא אם היה יכול לא בדא הדא אמרה שאסור לעשות עיסתו קבין אפילו שיכול להחזיר אם ירצה. ואחר ראיתי בחלק ב' של שער שני שהיה חסר בספרו הקושיא הזו אבל היא כתובה בכל הספרים שלנו, וממאי דר' יוסי מודי דטעמא דמתני' דפ"ב דדייקינן מינה דאסור לעשות עיסתו קבין הוא מטעמו דר' חגי צריכין אנו לדברי הרשב"א ז"ל:

שאר כל הדברים. את מהלך בהן:

אחר הטמטום. בעיסת כוסמין או עיסת שיפון או שבולת שועל בתר טמטום אזלינן בהו ואין אוכלין עראי מהם משתטמטם:

עשה עיסה מן החטים ומן האורז. דס"ל לרבנן לקמן דמצטרף אורז עם החטים לכשיעור אלמא דאית לאורז שייכות עם החטים גבי גלגול מיבעיא לן [אי] אית ליה דינא דחטים ושרי לאכול עראי עד דאיכא גלגול או דילמא לא מתגלגל יפה ובטמטום סגי ולא איפשטא, ונראה דהעושה עיסה מן החטים ומן השיפון ורובה שיפון דבטמטום סגי ולא תימא דגלגול בעינן בה דחטים חשיבי ובתרייהו גרירי דעד כאן לא איבעיא ליה אלא באורז דחרש הוא ואינו עונה לחמץ אלא בהדי חטים דלאו מחמשת המינין הוא הא מחמשת המינין ודאי דבתר טמטום אזלינן בה:

כמין גבלול. ר' אלעזר מפ' לי' לקמיה:

משתעשה גבלולין. אסור לאכול עראי מדרבנן כדמסיק:
גבלולין. לשו חתיכות קטנות פילוריקאש בלע"ז:
מה ופליגא. בתמיה וכי חולק על משנתנו דתנן דליכא חיוב מיתה עד דאיכא גלגול:
ומשני כאן להלכה כאן לדבר תורה. דבר תורה ליכא חיוב עד גלגול ומדרבנן משנעשית גבלולין אין אוכלין עראי ממנה:
מקרצות מקרצות. שעורכין הלחם ועשו אותו עוגות עוגות ועל שחותכין העיסה גדולה לחתיכות קרויות מקרצות כדכתיב מחומר קורצתי ולדברי ר' יהודה בן בתירה משתעשה מקרצות הוא דאסור לאכול עראי אבל מקמי הכי שרי ואפילו איכא גלגול:
מן הגמור. אחר מירוח דליכא שום מלאכה אחרי כן למלאכות דשייכי לגורן כן הכא עד שיהא קרוי עירוס גמור דהיינו מקרצות דכשעורכין מקטפין אותו ובועטין בו ומשפשפין אותו הרבה ואז נשלם מלאכת העירוס:
לא הוקשה לתרומת הגורן אלא למלאכת העירוס. דהא כתיב בפרשה עריסותיכם דבתר עירוס אזלינן ולא בתר אפייה דלא כתיב לחמכם. עירוס לשון הצעה ערס קמארא בלע"ז:
ירד לה בשיטת ר"ע. לא שר"ע אומר כן דהא ר"ע לא קאמר אלא בדיעבד אבל לכתחלה לא קאמר אבל תנא דמתני' שונה משנה זו ירד בשיטת ר"ע ויותר מר' עקיבא דאפילו לכתחלה:
דברי הכל היא וכו'. פי' במשנתנו:
מעשר טבל. שהוא טבול לתרומת מעשר ונתערבה בחולין מתוקנין ובמינו וטבל הוי דבר שיש לו מתירין ואפילו באלפא לא בטיל כדאיתא בפ' בתרא דע"ז ולא יכול להפריש ממנו מפני חולין המעורבין בו ואתי לאפרושי מן הפיטור על החיוב וקסבר אין בילה אלא ליין ושמן בלבד כדאיתא בפ"ק דר"ה הילכך אוסר בכל שהוא:
ואם יש לו פרנסה ממקום אחר. שיש לו טבל אחר מוציא ממנו מלבד המעשרות דשייכי ביה מוציא ממנו ג"כ על זה הטבל המעורב וישער כמה היה הטבל לחודיה מקמי שיפלו בו חולין וכפי אותו החשבון יש לו להוציא המעשרות:
יקרא שם לתרומת מעשר שבו. וחל השם ושרי לכהנים אם אין בו כדי להעלות ואם יש בו כדי להעלות עולה במאה וא' ומותר לזרים כדין תרומת מעשר שנתערבה בחולין דעולה בק"א דנפקא לן מקרא דאת מקדשו ממנו כדאיתא בפרק המפריש ורבנן פליגי עליה דר' אלעזר בן ערך וסברי דטבל שנתערב אינו עולה בק"א אלא אדרבה הכל חוזר טבל ומפריש הכל ואיתא נמי להך סברא דרבנן פרק בתרא דמס' דמאי:

לימדו את הכהנות. דרכן היה שהכהנות היו מפרישות חלה לפי שהיו מגבלין עיסותיהן בטהרה מתוך שרגילות בתרומה:

ה"ז חלה. ומפרישה וקורא לה שם עד שלא תיעשה גוש אחד ואע"ג דלאו מוקף גמור הוא הקילו דדילמא יש בה קמח טמא וזה הגבלול שקרא עליו שם איפשר לומר שאין בו חלק הקמח הטמא ואומר מעכשיו תהא חלה לכשתעשה גוש אחד תקדש זו שבידי והיינו דאמרינן לקמן דבלמוד הכהנות הקילו שתהא ניטלת שלא מן המוקף:

ועל השאור המתערב בה. דהשאור שנתן טבל הוא וחוץ מחמשת רבעים קמח הוא:

ועל הטבל שנתערב. אם בעל העיסה אמר נתערב לי כאן קצת מתבואה שלא נתקנה והריני מחוייב בה בתרומה ומ"ר ות"מ וס"ל כרבנן דצריך אני לתקן כאילו כולה הוי טבל. ולקמיה מפ' דהא הוי מן הפטור על החיוב והיכי הקלו גם בזה:

ועל הקמח שנשתייר. לבעלת הבית לשעת עריכה שכן דרך הנשים כשהעיסה רכה מערבין בה קמח בשעת עריכה ונשתייר בה דקאמר נשתייר לצורכה הוא. וכן כ' רבינו שמשון ז"ל. ולפי זה צריך ללמד לנשים שלנו המפרישות חלה אחר גלגול קודם עריכת הלחם להתנות תנאי זה מפני שמערבות קמח עם המקרצות בשעה שעורכות אותו ועושות מהם ככרות שאותו קמח נעשה עיסה ואע"פ שאין מערבין בכל אחת חמשת רבעים קמח כיון דבין כולן איכא חמשת רבעים התנור או הסל מצרפן ואפילו אם התנור אינו מועיל אם הושלכה חלתה לאור ושמא כיון דנתבטל ברוב קודם שיחול עליו שם טבל שוב אין תנור מצרף ומיהו בתוספתא משמע דמצרף מ"מ דתניא התם כהן ששייר קמח לעיסתו וכן האשה ששיירה קמח לעיסתה והקרן והשאור מצטרפין לחמשת רבעים לאסור את העיסה וע"כ אותו קמח מיירי כשעורך בו את הככרות ונעשה עיסה דקמח לאו בר חיוב חלה ואע"פ שכבר נתבטל מצטרף לחמשת רבעים עם הקרץ והשאור שלא הופרש מהן חלה ואוסרין את העיסה. וקצת תימה היאך מתנה על קמח המתגבל בשעת עריכה אח"כ הא לא הוי מוקף ושמא לא חיישינן כיון דעיקר העיסה היתה מן המוקף משום ביטול מלאכה דכהנות הקילו ואע"פ שבשעה שחלה הקדושה לא הוי מוקף:

ועל הקרץ שניתן תחתיה. לגלגל העיסה מדבקים החלקים למטה בשולי העריבה כמין עוגה ואח"כ מקבצין הכל ומשפשפין עד שנדבקין ומגלגלין אותה:

חוץ מן הטמא. דאם נתערב בה תבואה טמאה והחלה שלה היא טמאה ואסורה לכהן הריני קורא שם חלה על הטהור ואיני קורא שם על חלק הטמא אם לקחתי בענין שאני תורם מן הטהור אף כנגד הטמאה והיינו דאמרינן לקמן שתהא ניטלת מן הטהור על הטמא:

ותימר היא והטבל שבה יעלה בא' ומאה. כלומר אילו הוי הלכתא כר"א בן ערך למה חששו שמזכירין הכהנות בשעת קריאת השם לחלה לומר ועל הטבל שבה שנראה שדקדקו שעד שלא תתקן העיסה מן החלה [*) דהויא טבל באו לתקן המעורב אם יש בה דאם לא עכשיו אימתי דאם תתקן העיסה מן החלה] אין מקום לתקנה מן הטבל המעורב אם יש בה אחרי כן דהוו טבל וחולין מתוקנין וחוזר הכל טבל לרבנן ומשום הכי הוצרכו להזכיר תיקון הטבל בשעת הפרשת החלה דהויא העיסה טבל עדין שאז אין צריך להפריש אלא מה שהוא מחויב לטבל בלבד ואילו לר' אלעזר בן ערך אין כאן חשש שבכל זמן תוכל לומר בעלת הבית והטבל שבה אם יש בה הריני קורא שם להפרשותיו בכל מקום שהם ויעלה בא' ומאה אלמא דאין הלכה כר' אלעזר בן ערך:

ה"ג חד אמר כאן שיש לו להעלות וכאן בשאין לו להעלות וחד אמר מכיון שהוא זקוק להעלות כמי שיש לו פרנסה ממקום אחר דמי. וה"פ לעולם כר' אלעזר בן ערך ומהכא לא תידוק דשאני הכא דכשלשין העיסה חוזרת טבל לענין חיוב חלה אע"פ שנתקנה מתרומה ומעשר קודם לכן וכיון דיש לו להעלות חלה מן העיסה דגזירת מלך היא אע"ג דהוו חולין מתוקנין מתני נמי על הטבל המעורב בה ומוציא לפי חשבון ולא שייך הכא לומר יעלה בק"א וליבטיל כיון דזקוק להעלות מן החולין בלאו עירוב דטבל שבה כמי שיש לו פרנסה ממקום אחר דמי וכי פליג ר' אלעזר עלייהו דרבנן היינו כי אין לו להעלות אלא שנתערב טבל בחולין מתוקנין שאין לו להעלות מן החולין שום דבר ותרוייהו אמוראי חד טעמא אמרי אלא בלישנא בעלמא פליגי ור' יוחנן סבר לה כר' יוסי דאמר בסמוך דטבל חלה פנים חדשות הוי ולא מטעם דיני תבואה אלא משום שעת הדחק הקילו שאם לא עכשיו אימתי:

נראין הדברים בערבי שבתות. קשיא ליה לר' יוסי היכי תרים מן הפיטור על החיוב דהא הקמח הזה אין בו איסור תרומה ומעשר אלא איסור חלה ומה שנתערב בו מטבל אית ביה איסור תרומה ומעשר והיכי מתנה שתועיל חלה זו על הטבל ומפ' דמיירי בערבי שבתות דזו מביאה לכהנת וזו ג"כ מביאה דהכל אופות בע"ש אי אפשר דליכא חדא שכל קמחה תהא טבל ומשיכן הכל ביחד בשעת הפרשה ויוציא הפרשות הצריכין לטבל זה וטבל זה והוי מן החיוב על החיוב:

אבל בחול. לא איפשר דאם מצינו שהקילו שתהא ניטלת מן הטהור על הטמא וכו' שמא מן הפיטור על החיוב בתמיה ואע"ג דתלתא הני אסירי בתרומה ובחלה דשוין נינהו דתרוייהו איקרו תרומה לא דמו דגבי מוקף או מן הטהור על הטמא תנן בהו דאם תרמו בדיעבד תרומתן תרומה אבל גבי פיטור על החיוב או חיוב על הפיטור תנן בהדיא ואם

תרמו אין תרומתן תרומה כדתנן בפ"ק דתרומות ופ' אין תורמין ואע"ג דעיסה זו הויא טבולה לענין חלה היינו מטעם דפנים חדשות באו לכאן דמכי הויא עיסה הוא דמחייבא אבל דינין דשייכי גבי תבואה אין בה שום דבר משא"כ בטבל המעורב דבשעה שהיה תבואה נתחייב ופיטור על החיוב הוי׳:

לא מסתברא דא אלא בחול. זה הלשון שלימדו לכהנות לא מסתברא תקנה זו אלא בחול דאין כל כך עיסות מצויות ולהכי תקינו דתימר חוץ מן הטמא וכו׳:

אבל בע"ש. כיון דעיסות טובא איכא ואיפשר דמתקנין מטבל על טבל היכי לימא חוץ מן הטמא וכו׳ אדרבה צריכה לומר היא והטמא שבה דהא עד שלא תיעשה גוש אחד היא ניטלת מכשנותנין המים דאין כל חלקיה מדובקין זה בזה ואיפשר לומר בההיא שעתא דחלק הטבל טמא נשתייר בקמח שלא נתקבל ואיפשר לומר שיש מקצתו בחלה:

וכשתעשה גוש אחד היא קדושה בשם חלה. כלומר ואם אתה אומר חוץ מן הטמא שבה ותפ׳ דמוציא מן הטהור עליו כי הדר נעשית גוש אחד הרי שנתערב הטבל טמא בכולה ונחית הקדושה בחלה ואיפשר דאית בחלה נמי טבל טמא כי היכי דאיכא בעיסה וטבל אפילו לכהנים במיתה וכ"ש טמא כדאיתא בפ׳ בכל מערבין וכ"ש לישראל אלא ע"כ צ"ל היא והטמא שבה:

ומתוך שאתה אומר וכו׳ וחולין טמאין נינהו. כלומר דאותו חלק טמא המעורב בחלה אע"ג דאינו קורא בו שם חלה בהדיא שלא לאוסרה לכהן אבל מ"מ בדעתו להפריש על הטבל מתכוין מיד מתוקנין הן דהא מפריש על הטבל שבה מטבל:

ולא מוטב וכו׳. כלומר וכ"ת אי הכי קושיין דמן הפיטור על החיוב מאי נעביד לה לאו קושיא היא דבחול מוטב מה שתיקנו להפריש מן הפיטור על החיוב דהיינו שתאמר ועל טבל שבה בין טהור בין טמא שלא יהא טבל וכו׳ דאינו כ"כ רע כיון שהפיטור גופיה חוזר טבל אצל חלה [*) אע"ג דזה טבל קל וזה טבל חמור] וכדמפ׳ ר׳ שמואל בר אבדומא דלמפרע קדושה משנעשית גוש אחד והשתא מן החיוב הוא דהוי׳:

למה לי ובלבד וכו׳. קושיא היא לתיקון דתקינו דלמדו כהנות דמשמע מתקנתא דילהו דאהניא הפרשת חלה גם על הקמח המתערב אח"כ ומשמע דאהניא בין במקום שנפלו המים יש שיעור או אין שיעור כיון דאמרינן דמשתעשה גוש אחד וכו׳ ואפילו יש בקמח המתערב שיעור וכ"ש אי ליכא שיעור וא"כ תקשי למתני׳ דתנן ובלבד שלא יהא וכו׳:

ומשני עד שלא למדו הכהנות וכו׳. כשהיו מפרישין חלה בתחלת הלישה קודם שתגמר הלישה ואם היה נשאר מן הקמח כשיעור שלא נגע במים לא הוה מיפטר בחלה אבל השתא דילמדו אותם שיתנו על הקמח שנשתייר כדאמרינן לעיל ולכשתעשה גוש אחד

תקדש אפילו שישתייר או שיערב ה' רבעים קמח בלא נגיעת מים נמשך ומצטרף ולית לן בה:

הלכה ב

נדמעה עיסתה. באשת כהן מיירי דמדומע ותרומה מותרין לו:
נדמעה. שנתערבה עמה עיסה של תרומה ותרומה פטורה מן החלה כדאיתא בספרי:
עד שלא גלגלה. אפילו שנפלה משנתנה המים מ"מ לא חשיב חיוב גמור הילכך פטורה:
שהמדומע פטור. כדתנן בפ"ק והיינו כדפרישית התם דקסבר דחלה בזמן הזה דרבנן ואתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן:
ומשגלגלה חייבת. דכיון דנתחייבה תו לא פקע ועוד דלא לידמעה לכתחלה לאפקועה:
נולד לה ספק טומאה. נולד לה ספק הנוהג אף בחולין כגון ההוא דשבילין אם קודם גלגול נולד יוכל לגרום לה טומאה ודאית ואין לאסור משום מטמא התרומה דקודם גלגול אכתי לא פתיכא בה חלה כמו המפריש חלתו קמח דלא עשה ולא כלום והפסד כהן נמי ליכא כיון דנולד לה ספק טומאה כבר כן כתבו התוס' פ"ק דנדה ואינו כן דמשנתנה מים פתכא בה חיוב חלה כדלעיל אלא כדמפ' טעמא בגמ' דכאן הואיל ואי אתה יכול ליתנה לכהן בכהונתו אתה רשאי לטמותה כלומר דלא חשיב חלה דידה כל כך ושרי לטמאה טומאה ודאית כשאירעה ספק טומאה קודם גלגול דספק טומאה שאירע בה ספק הנוהג אף בחולין הוי ובודאי דלא מצי אכיל לה כהן שהרי נולד בה ספק טומאה אבל אם לא נולד בה ספק טומאה תיעשה בטהרה אתיא כי ההיא דתנן פ' ר' ישמעאל בע"ז דאין בוצרין עם ישראל העושה פירותיו בטומאה משום דמסייע ידי עוברי עבירה אע"פ שעדיין לא נגמרה מלאכתו וטעמא דראוי לתרומה הוי דמצינו דחל שם תרומה קודם גמר מלאכה כדאשכחן מעשר שהקדימו בשבלין דאסירי באכילת קבע ה"נ הכא אכילת קבע אסורה וכן דעת רש"י ז"ל בפ"ק דנדה במקצת נוסחאות. ורבינו שמשון ז"ל לא כ' כן:
משגלגלתה תעשה בטהרה. בתוספתא תני עלה ומייתי לה לקמן וחלתה תלויה ולא אוכלין ולא שורפין באיזה ספק אמרו בספק חלה והכי פי' אם לאחר גלגול נולד לה ספק טומאה דלא אהני בחולין אלא בחלה תעשה בטהרה בכלים טהורים ואל יטמאנה ביד מיד ואע"ג דחלתה תלויה משום ספק הנולד לה דקסבר האי תנא דחולין הטבולין לחלה כחלה דמו ומפ' בפ"ק דנדה (דף ז.) מאי ספק חלה אביי ורבא דאמרי תרווייהו שלא תאמר בהוכחות שנינו כמו שני שבילין דהתם חולין גרידי נמי מיטמו אלא בנשען דתנן זב וטהור שהיו פורקין מן החמור או טוענין בזמן שמשאן כבד טמא דקיי"ל גבי

זב בין משא בין נישא טמא משאן קל טהור וכולן טהורין לבני הכנסת וטמאים לתרומה ע"כ והוכיחות היינו ההיא דתניא בתוספתא דטהרות שני שבילין אחד טמא ואחד טהור והלך באחד מהן ועשה טהרות אלו ואלו מוכיחין כלומר מוכיחין לטומאה דאחד מהן נטמא והא טומאה אפילו לחולין גרידי נמי מהני ואשמועינן ברייתא דתני ספק שאמרו ספק חלה דאפילו בנשען שהוא ספק אם נשען טהור על הזב במשא קל דתנן דטהורין לבני הכנסת דהיינו אוכלי חוליהן בטהרה וטמאין לתרומה מדרבנן ואם אדם הספק הזה נגע בעיסה דמתני' דהיינו אחר גלגול חלתה תלויה דקסבר דחולין הטבולין לחלה כחלה דמו דמהני בהו ספק נשען בחלה גמורה לתלות. ונ"ל לפ' דה"ק דסיפא אפילו בנשען אין אוכלין ושבילין נמי כיון דגלגל אין שורפין ולא תיעשה בטומאה:

טבל מנינו כחולין. דכי היכי דגבי חולין אין שני עושה שלישי בחולין כדאיתא בפ' השוחט טבל נמי אע"ג דטבול לתרומה אין נגיעת שני בטבל פוסל תרומה שבו:

וכל הספק הפוסל את התרומה. כגון נשען במשא קל:

פוסל את החולין מלעשותן תרומה. דמשמע דמנינן כתרומה והוו תרי מילי דסתרן אהדדי:

דתנינן תמן. פ' בתרא דטבול יום:

אוכל מעשר. מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר:

ונגע בו טבו"י. דהוי שני דטהור לחולין ואפילו למעשר שני כדתנן טבל ועלה אוכל במעשר, ומפרישין ממנו תרומת מעשר והתרומה טהורה אלמא שהטבל מנינו כחולין דתנן מפני שהטבול יום מגעו שלישי והשלישי טהור בחולין:

משגלגלה תעשה בטהרה. ותני עלה בתוספתא באיזה ספק אמרו בספק חלה אלמא דאפילו בספק דאהני לחלה מהני גבי טבל ולא משני להו הכא, ובפ"ק דנדה (דף ז.) מתרץ להו כל שודאו מטמא חולין גזרו על ספיקו משום חולין הטבולין לחלה והאי טבול יום כיון דלא מטמא ודאו חולין לא גזרו משום חולין הטבולין לחלה נשען דודאו מטמא חולין פוסל את התרומה:

דר' עקיבא היא. הך מתני' סתמא כר"ע היא דתנן דכי נולד ספק טומאה עד שלא גלגלה דתיעשה בטומאה והיינו דיעשנה כולה ביחד ואף בדאיכא שיעור תיעשה בטומאה ואינו מוזהר מלעשותה בכלים טמאים ולא תני יעשנה קבין אלמא דחייש להפקעה דחלה ואית ליה דר' עקיבא דר' עקיבא אמר דיעשנה בטומאה:

[*]**כך הובא בשדה יהושע בשם רש"ס ז"ל] יעשנה קבין בספקן**. כי תנן הכא יעשה בטומאה] נפרש לה אליבא דת"ק דלאו שיעור עיסה אמרינן אלא יעשנה קבין בספקן

ובטומאה דקתני ספק טומאה קאמר כי היכי דתנן התם יעשנה קבין דהיינו ע"כ בספק טומאה וה"נ הך דהכא:

והתני אף בשאר המינין כן. דתניא בתוספתא גבה דמתני' וכל שאר פירות שנולד להן ספק טומאה עד שלא נגמרה מלאכתן יעשו בטומאה משנגמרה יעשו בטהרה ותרומתן תלויה באיזה ספק טומאה אמרו בדבר הספק לתרומה וע"כ כי תני גבי פירות דיעשו בטומאה ליכא צד לאפקעינהו מן המעשרות דאפילו חטה אחת קדשה כדאיתא בקידושין (דף נא.) אלא דאינו מוזהר בשמירתן כדלקמן וה"נ רישא לענין דאינו מוזהר בשמירתה הוא דקאמר ותיעשה דקתני שיעור עיסה הוי וכר"ע היא:

אנא בעיתא. אני שאלתי טעם למשנתנו אמאי אינו מוזהר:

עשה שינתן לאהרן וכו' בטהרתו. וס"ל לר' יוסי בריש פ"ב דתרומות דאי יש לו מקום אחד טהור אין נותן לו מן הטמא על הטמא אלא מן הטהור:

ואי אתה יכול ליתנה לכהן בכהונתו. דהא איטמיא קמי גלגול:

הלכה ג

עד שלא גילגלה ופדאתה חייבת. דהא נגמרה ברשות הדיוט וכ"ש אם הקדישתה אחר שגלגלה דחייבת דאפילו עירב בה תרומה חייבת כדלעיל:

וגלגלה הגזבר ואח"כ פדאתה פטורה. דעריסותיכם כתיב ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש:

שלא באו לעונת המעשרות ובגמ' מפ' דמתני' דהכא היינו במירוח שהקדישן קודם מירוח וקודם שנגמרה מלאכתן למעשר הוא דקאמר:

משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין. אם הקדישן אחר שנגמרה מלאכתן ופדאן חייבין דהא חל עליהן החיוב קודם הקדש:

ולמה תניתה תרין זימנין. דהך מתני' דכיוצא בו היא שנויה כאן ובמס' פאה פ' הפאה ניתנת:

בחלה למירוח. מתני' דחלה דקתני בה משבאו לעונת המעשרות נגמרה מלאכתן במירוח הוא דמיירי ודמס' פאה היינו עונת דמעשרו' כמשמעה דהיינו הבאת שליש. ונ"ל דמתני' דהכא פרשינן לה גבי מרוח דומיא דחלה עיסה דבתר גלגול הוא דמחייבא:

ומתני' דר"ע היא. מתני' דקתני משבאו לעונת המעשרות הקדישן חייבין במעשרות ומשמע ואפילו הוסיפו טובא ביד הקדש חייבין ואין לחוש לגידולי הקדש דבתר שליש קמא אזלינן:

דאיתפלגון. פ' בתרא דמעשרות:

התוספת פטור. אפילו התוספת פטור דבתר שליש קמא אזלינן וגמר פירא מיקרי כיון דגדל שליש ביד גוי:

התוספת חייב. דע"כ לא פליגי רבנן עליה דר' במתני' דמעשרות אלא בסוריא אבל בארץ מודו ליה:

מאי כדון. מאי הוי עלה מתני' מאן קתני לה:

כר"ע ובמירוח. דאפילו שגדל שני שלישין אחר שהוקדש ופדאן חייב כיון דגדל שליש מקמי דאקדיש אלא דבעי שהמירוח יהא ביד הדיוט ובכה"ג מיחייבי כלהו גידולין דאילו מירוח הקדש פוטר ואפי' כלהו גידולין ביד הדיוט כדאיתא בפ' ר' ישמעאל דמנחות ולרבנן חיישי לגידולין בתראי וכיון דגדלי ברשות הקדש, ובפ' הפאה ניתנת הארכתי:

הלכה ד

נכרי שנתן לישראל לעשות עיסה. שנתן לו קמח לעשות לגוי עיסה:

פטורה מן החלה. דשל גוי הויא אלא שהישראל מגלגל לגוי:

עד שלא גלגל חייב. גלגול עיסה כמירוח בתבואה הילכך אם נתנה גוי במתנה קודם גלגול וגלגלה ישראל חייב בחלה שלא בא לה שעת חיוב ביד הגוי אבל אם משגלגלה נתנה לו פטורה שהרי בשעה שהיתה ראויה לחול עליה חיוב חלה היתה ביד גוי ופטורה:

העושה עיסה עם הנכרי. בשותפות, ומפ' טעמא בפ' ראשית הגז עריסותיכם ולא של שותפות הגוי:

עד שלא נתגייר פטור. אם גלגלה עד שלא נתגייר פטור מן החלה דעריסותיכם כתיב:

אם משנתגייר. גלגלה חייב:

ואם ספק. חייב גרסינן, ובגמ' מפ' לה:

אין חייבין עליה חומש. זר האוכלה בשוגג דהא ספק הוא והעמד ממון על חזקתו:

אחר הקרימה בתנור. דקסבר דגילגול הגוי אינו פוטר דלחם כתיב ומפ' בגמ' דלחומרא היא דסבר ר' עקיבא דבתר קרימה אזלינן ולא לקולא:

ומה בינה לעיסת ארנונא. כלומר שהיא חייבת אע"פ שהיא של גוי וגבלה ישראל משלו דתניא בתוספתא עיסת ארנונא חייבת ועיסת ארנונא היינו מס שמטיל המלך על העם לתת לחם לשלטון העובר ממקום למקום נותנין לו כל עיר שעובר בה ארוחה והכי איתא בפסיקתא והלך זו ארנונא ופי' בערוך מלשון ויבא הלך. וכן דעת הרשב"א ז"ל:

שמא אינה חייבת בחלה. כלומר דידיה היא אלא אונסא הא עביד ליה הגוי דהיינו השלטון ואיכא למימר דידיה אינה חייבת בחלה בתמיה:

ומשני תמן ברשות ישראל. היא נתונה:

שמא ימלך הגוי. דהיינו השלטון שלא ליטלה ויקבל פיוס מישראל ויפטרנו:

ברם הכא בדעתו היא תלויה. בדעתו של גוי ולא חיישינן שמא ימלך הגוי שלא ליטול את שלו:

מלאי של ישראל. סחורה של החנות דישראל:

חייב בחלה. הקמח בתוכו אע"פ שגבלוהו פועלים גויים בתר בעל המלאי שדינן לה וחייב דישראל חייב במזונתם ואי מלאי של גוי אפילו דפועלים ישראל בתר בעל מלאי שדינן לה ודכוותה איתא בפ' כל שעה גבי חמץ:

פטורה מן החלה. אלמא לאו בתר מגבל אזלינן אלא בתר בעל העיסה אזלינן:

יעשה כקב מכאן וכו'. כלומר היאך יטול ממנה חלה והלא איפשר שרוצה הגוי חלקו באמצע וקב הגוי באמצע מפסיק כדלקמן:

ומשני ואינו מעורב ע"י גידין. כלומר דכיון שהוא מעורב בגידין מעורבין זה בזה הכל כאחד אינו כקב הגוי באמצע:

תמן תנינן. בפרק הזרוע:

עד שלא נתגייר פטור. מן המתנות דכתיב מאת העם זובחי הזבח בשעת שחיטה תלי רחמנא:

מי יאמר לי. דלא מודי תנא דמתני':

שהוא נוטל דמים מן השבט. כלומר שמוכרה לכהן וחייב דקתני היינו דחייב להפריש לפי שאסורה לו מספק:

ויפרש תמן ונוטל וכו'. קושיא היא דברייתא הוה להו לפרושי ונוטל דמים מן השבט:

טבל ובעון מיתה מפריש ולא יטול דמיו מן השבט. כלומר חלה ספק איסורא שיש בה עון מיתה הויא הילכך לא סמכי בה אחזקת ממון אבל מתנות אין בהן קדושה אלא דין ממון והמוציא מחבירו עליו הראיה:

שני גוים שעשו שני קבין. בשותפות ואין בכל אחד כשיעור:

וחלקו והוסיפו. כלומר ונתגיירו וחלקו עיסתן והוסיף כל א' בחלקו עד שיש בכל א' שיעור עיסה:

חייבין. בחלה דגלגול ראשון לא חל דגוים הוי אלא השתא הוא דחייל:

פטורין. שכבר היה להן שעת חובה דישראלים הם ועיסת שותפין חייבת כדתניא בתוספתא וראוי לבילה קרינן ביה ובשעת גלגול דמיקרי גלגול דחיובא מיפטרא ושוב לא מצטרפי עיסה קמייתא לכשיעור. וא"ת היכי מפיק חיובה והא גבי הקדש וגבי מדומע אמרינן דאם הקדיש אחר שגלגל או נפלה התרומה אחרי גלגול לא מצי פקעי לחיובא והכא כיון דנתחייבו שעה אחת שהיו שותפין בשעת הגלגול כי הדר חלקו אמאי פטורין, תריץ כבר פי' הרשב"א ז"ל דשותפות חייב היינו שעשו עיסה בשותפות

ולאפותה בשותפות וזו היתה החיוב פורחת עליה אלא שלא הספיקו ודמיא כי חלקו כאילו נתקנה ושוב לא מיצטרפא עיסה קמייתא לכשיעור שכבר נפטרה ומשו"ה פטורה אבל רישא פנים חדשות באו לכאן וכיון דאשתני מרה אשתני עיסה וחשבינן לה כאילו מעיקרא קמח ולבסוף עיסה:

חלקו של ישראל חייב. כדלעיל דהשתא הוא דחייב:

חלק של גוי. ונתגייר:

מהו. כיון דפיטורו גדול דאפילו בכשיעור שייך ופטורה או דילמא שאני הכא דהויא בשכונת חיוב דהויא לה חיבור עם ישראל ודמיא לשני ישראלים:

ופשיט ליה כלום חלקו של ישראל חייב אלא מחמת חלקו של גוי. דאילו היה שותף עם ישראל פטור דחייל שמא דגלגול ומיפטר אלא דטעמא משום דהוי שותף עם הגוי והשתא הוא דחייל וא"כ כ"ש חלקו דגוי דחייב ודאי דהשתא הוא דחייל הילכך שניהם חייבין. והראב"ד ז"ל רצה לחלוק על הירושלמי הזה וחשב דאפילו בשני שותפין ישראלים חייב דמאי שנא מעושה עיסתו קביים והשיכן או שצירפן בסל שהן חייבין. ולא היא דהתם מעיקרא פטור ולבסוף חייב ועוד דאין כאן דעת אחרת ובדעתו הדבר תלוי וראוי לבילה היה ומשו"ה צירוף סל או נשיכה מהני ליה אבל הכא בעידנא דחיילא חיובא פסקוה וכיון דפרחה פרחה. ועוד דאין ראוי לבילה מקרי חלקו דקדירא דבי שותפא לא חמימא ולא קרירא ואם ירצה זה להוסיף לא ירצה זה ואם ירצה זה לחלוק העיסה ולהוסיף בה זה לא ירצה דיאמר מזלא דבי תרי עדיפי ושמא יתעפש ויתקלקל ואינו רוצה לחלוק הילכך לא חזיא ופטורין כנ"ל. וסוגיא דלקמן דריש שתי נשים דאמרינן נישוכין חייבין וכו' מוכחא הכי:

שגלגולה טובלה. דכי אמר ר' עקיבא בקרימתה חשיבא לחומרא הוא דקאמר ולא לקולא דאילו גלגלה הדיוט והקדישה וקרמה בתנור הגזבר ופדאה הבעל אחר הקרימה מודי דחייב:

שגלגולה פוטרה. ואם פדאה אחר גלגול וקרמה ברשות הדיוט פטורה דדוקא גבי גוי אית ליה דקרימה סתרא לה לגלגול לחומרא אבל לא גבי הקדש וגבי גוי טעמא דיליף מבואכם וכשישראל נכנסו ומצאו עיסה מגולגלת ואפאוה חייבין:

אין מירוח פוטר במקום הקדש. מפ' לקמיה ר' יונה דקסבר כהנא דכולהו מתני' דתני גבי תרומה ומעשר דמירוח הקדש פוטר דלא כר' עקיבא נינהו וגמר תרומה מחלה בג"ש ראשית ראשית וכי היכי דגבי חלה בתר קרימה אזלינן ה"נ גבי תרומה ומעשר אפילו מירח ההקדש אם פדאו קודם שיקרום בתנור חייב בתרומה:

ברם כרבנין. דהיינו ר' הילא וחברייא פליגי עליה דכהנא וסברי דגלגול אינו פוטר ברשות הגוי לר' עקיבא אבל גבי מירוח מודה דפוטר ברשות הגוי:

ה"ג וקשיא על דרבנין מירוח פוטר ברשות הגוי ואין הגלגול פוטר ברשות הגוי. ובשלמא לכהנא ר' עקיבא השוה מדותיו אלא לרבנין מאי טעמא:

מזרע הארץ. מפרי העץ איתקוש כל המעשרות בהדי הדדי וכי היכי דמעשר פירות לית בהו קרימה בתנור אלא מירוח דתנן בהו במעשרות וה"נ גבי תבואה אבל גבי חלה כתיב מלחם הארץ וסתם לחם אפוי הוא וכתיב מלחם ולא כל לחם למעוטי קרמו פניו ביד גוי:

מן הדא דרבנין. כלומר השתא דפרשת טעמייהו דרבנין דיש חילוק בין מעשרות לחלה מצינן למימר דלית הדא דכהנא פליגא על ר' אלעזר דאמרי חברייא משמיה:

כמא דרבנין. החולקין על ר"ע:

אמרי גלגול פוטר מרשות הגוי. מחלה:

ואין מירוח פוטר מרשות הגוי. לענין חלה אע"ג דלענין מעשר ותרומה פטר מירוח דהכא עריסותיכם כתיב ובתר עירוס הוא דאזלינן ולא בתר מירוח:

כן ר"ע אומר אין גלגול פוטר ברשות הגוי. לענין חלה דלחם כתיב כי היכי דאין מירוח פוטר במקום הקדש גבי חלה אלא אם פדאו קודם גלגול חייב בחלה וכהנא טעמא דר' עקיבא הוא דקאמר:

הלכה ה

העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן וכו'. אע"ג דאורז אינו חייב בחלה דתנן בפ"ק דהקטניות פטורין מן החלה ואם עשה עיסה מן האורז וערב בתוכה קמח חטים אם יש בה טעם דגן בגמ' פליגי בה אמוראי איכא מ"ד דוקא ברובא דגן נמי ואיכא מ"ד אע"פ שאורז רב על החטים ואין בחטים חמשת רבעים קמח כל שיש בכל העיסה חמשת רבעים חייבת בחלה כיון דטעמא דגן וכן משמע בפ' התערובת ודייק מהכא דנותן טעם ברוב הוי דאורייתא וטעמא כדאמרינן בפ"ק דמכילתין דקים להו לרבנן דהחטים גוררין האורז עמם לעשות הכל לחם לחייבו בחלה והכל חוזר לחטים משא"כ בשאר כל המינין דאין גוררין את האורז וחטים גופייהו נמי אין גוררין מין אחר אלא אורז לחוד כדאיתא התם:

ויוצא בה ידי חובתו בפסח. דמצה איקרי דכיון דנגרר מחמיץ הוא וכל העולה לחמץ עולה למצה:

מעיסה שלא הורמה חלתה. והיה בה ה' רובעין שיעור דמחייב בחלה והפריש ממנה כשיעור מועט דהיינו רובע לשאור קודם שהפריש החלה בענין שהשאור הוא טבל ונתן

לתוך עיסה שהורמה חלתה ואפילו שהעיסה שהורמה חלתה כ"כ גדולה שהשאור של טבל כנגדה הוי א' למאתים ועוד:

אם יש לו פרנסה ממקום אחר. מפ' בגמ' מביא ד' רובעין ומשיך כלומר אם לא נאכלה אותה שהפריש ממנה השאור שנשארו בה ד' רובעין מביאה ומחברה בזו עד כדי שיהא נושכת ואפילו אם נאכלה מפ' לקמן דמביא עיסה של ד' רובעין שלא נטבלו מעולם ומביאה אצל זו כדי שיהא מוקף אע"ג שאין בה שיעור אלא ד' רובעין וצריכין אנו לצרף הרובע של טבל שכאן כדי שיהיה בה שיעור עיסה כיון דמשיך חשבינן כאילו הרובע סמוך לה ומפריש מזו שמביא כדי חלה דוקא להני ה' רבעין וטעמא משום דנשוך ד"ת כדאיתא בגמ' ולפי חשבון היינו דמפריש א' מכ"ד בשיעור כעיסה ראשונה. וא"ת היאך מצטרף והרי עיסה שהורמה חלתה מפסיקו. הא ליתא דתנן לקמן בפרק בתרא דבר שהורמה חלתה באמצע מצטרף, ואם נפשך לומר והלא השאור הזה בטל במיעוטו והיאך מצטרף והלא מפריש מן הפטור ולדידן דאין כאן שיעור אלא עם השאור המעורב מפטור על הפטור הוא ואין כאן חיוב, תריץ דהיינו חומרא דטבל כדתני סיפא דמין במינו כל שהוא הילכך באיסורו עומד בכל מקום שהוא:

ואם לאו מוציא חלה על הכל. דאפילו החולין המתוקנין חשבינן להו נמי טבל וטעמא מפ' בפרק בתרא דע"ז דטבל איסורו כהתירו מה התירו במשהו כדשמואל דאמר חטה אחת פוטרת כל הכרי אף איסורו במשהו וטעמא נ"ל דלא לימרו כיון דקיל דמן התורה ביבש חד בתרי בטיל דמקדשו ממנו אסמכתא בעלמא היא כדי שיחושו ולא יקלו על גזירת המלך ולומר מה לנו ולהפרישו בטל הוא הילכך כשנתערב אפילו עם אלף לא בטיל וצריך להפריש כאילו כולו טבל וכי תימא הך טעמא שייכא לתרומה אבל לתרומת מעשר דיש שיעור לתרומה מאי איכא למימר, תריץ דלהכי איצטריך טעמא דגרסינן בסוף פרק ג' ארצות דהוי דבר שיש לו מתירין כגון שיבקש פרנסה ממקום אחר, ובעלי התוס' כ' דתרוייהו צריכי וז"ל וי"ל דצריכי תרוייהו דאי ליכא אלא חד טעמא דיש לו מתירין הוה אמינא דוקא היכא דהבעלים בעיר דאז יש לו מתירין שהבעלים יכולין להפריש אבל אי ליכא בעיר אע"ג דיכול לילך למקום שהבעלים שם כיון שיש לו טורח והוצאה חשיב כאין לו מתירין ומשו"ה איצטריך טעמא דהכא משום דכהתירו כך איסורו ואי ליכא אלא חד טעמא דהכא הוה אמינא דלא הוי במשהו אלא דהתירו במשהו אבל מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר דהתירו לא הוי במשהו הוה אמינא דאיסורו נמי לא הוי במשהו משום הכי איצטריך טעמא דיש לו מתירין, והא דנקט שאור לא תימא משום דלטעמא עבידא וטעמא לא בטיל דהה"נ אם לקח קצת מהעיסה שלא נתקנה ולא

נתחמצה עדיין וערב עם עיסה מתוקנת ומחומצת דמפריש על הכל ומשו"ה תני כיוצא בו והתם לא משום דלטעמא עביד אזלינן:

זיתי מיסוק. הוו טבל כמו ענבי בציר דלשון מוסק בזיתים כלשון בוצר בענבים וזיתי ניקוף אין בהם טבל כענבי עוללות מלשון כנוקף זית כעוללות בציר, ונראה דהוו זיתים של פאה דהוו לעניים, ואין לפרש דיש מין זיתים מיוחדים לעניים כמו גבי ענבים עוללות דהא תנא בפ' הזרוע ארבע מתנות לעניים בכרם ושתים באילן ואם איתא ג' באילן נמי איכא אלא כדאמרן וכשנתערבו זיתים דפטורין מן המעשר עם זיתי מיסוק דחייבין וכן ענבים עם ענבים אם יש לו פרנסה ממקום אחר מפריש לפי חשבון כדפירש"י ז"ל גבי חלה ואם לאו רואין כאילו הכל חייב בתרומה ומעשר ומפריש מהן לפי גם מן החולין מתוקנין ואפילו הן אלף וזה פי' התוס' דפ' בתרא דדמאי דנתקשה בה רש"י ז"ל בפ' ראשית הגז דתניא הטבל שנתערב בחולין וכו' נוטל מן החולין כדי תרומה ותרומת מעשר שבטבל וכן מעשר טבל וכו' נוטל מן החולין כדי תרומת מעשר שבמעשר טבל פי' גם מן החולין המתוקנין נוטל תרומה ותרומת מעשר כדאמרן והתיקון שכ' שם הרב ז"ל הכא לא שייך דהא אפילו באלף חולין נוטל מהן כדי תרומה ותרומת מעשר:

ושאר מעשר ומ"ש לפי חשבון, המעשר ראשון שנותן ללוי וכן השני שצריך להפריש אם שנת מעשר שני היא אין מוציא אלא לפי חשבון ולא חמירי כטבל דתרומה ואע"ג דכל המעשרות נמי טבל ה"מ טבל גופיה מקמי דניפרשיה אבל גבי תערובת לא אחמור אלא כשיעור החלקים דחמירי שאסורים לזרים אחר שהופרשו ועוד דרבו ביה דין דמאי והממע"ה ומעשר ראשון יש בו תרומה ומ"ש קדוש ואין צריך לחללו אלא לפי חשבון:

הנוטל שאור מעיסת חטים. שלא נתקנה והויא טבל:

ונותן לתוך עיסת אורז. דאין חייב בחלה ודמי לחולין מתוקנין דרישא:

אם יש טעם דגן. רבותא קמ"ל דאע"ג דאורז גריר בתר לחם והוי שאור דלטעמא עבידא אפ"ה בעינן טעם דגן דהיינו כזית בכדי אכילת פרס ואז מוציא חלה על הכל כלומר אף על האורז או אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ומה שלא פי' כאן לפי שסמך על מה ששנה למעלה, וכן כ' הרשב"א ז"ל:

ואם לאו פטורה. דשלא במינו הוי, ונראה בעיני דצריך להרים משום גזל השבט:

א"כ למה אמרו הטבל בכ"ש. לעיל בבבא קמייתא ותירץ במינו ומתני' דלעיל מינו הוא דהוי והכא שלא במינו הוא הילכך הוי בנותן טעם:

ה"ג מתני' דלא כרשב"ג דתניא רשב"ג אומר לעולם אינה חייבת בחלה וכו'. וכן גריס רבינו שמשון ז"ל והרשב"א ז"ל:

רשב"ג. פלי"ג בתוספתא אתנא דמתני' וקסבר דלעולם בעינן דגן כשיעור:
הלכה כרשב"ג. וכן פסק הראב"ד ז"ל. וכ' הרשב"א ז"ל והכין מסתבר כיון דפסקו כן בירושלמי:
בין כרבנין דהכא. דהיינו מתני':
בין כרבנין דהתם. דהיינו רשב"ג כולהו מודו דבעינן רובא דגן וטעמא דגן דאע"ג דלא בעו דגן כשיעור לעולם אינו גורר אלא ברובא דגן וטעמא דגן ולרשב"ג נמי לא תימא דכי יש בה דגן כשיעור דמחייבא ואפילו ברובא אורז כגון בעיסה שיש בה י"א רבעים ששה דאורז וחמש דחטים דלעולם אורז גורר עד שיהא רובה דגן וטעמא דגן:
ורב הונא פליג עליה וסבר דטעמא דגן גופא אע"פ שאין רובה דגן. לשון אחר ר' הילא היה אומר דבבל לא היה שום אדם חולק אלא רב הונא אבל כו"ע סברי דרובא דגן וטעמא דגן בעינן ורבנן דהכא היינו ר' יוחנן דאסיקנא דר' הילא היה שונה דר' יוחנן אמר טעמא דגן ורובא דגן:
עירב בה שאר מינין. וקס"ד דאפי' אורז עם חטים ומפרקינן במינין אחרים שאין גוררין אבל אורז עם חטים דגורר לעולם אימא לך בטעמא דגן סגי:
אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה. מתני' בסוף פירקין היא אלמא דבטעמא לחוד סגי:
ומשני בגין דבתרה הטבל אוסר בכל שהוא. כלומר אמר לך ר' הילא הא דקתני בשאור אם יש בה טעם דגן חייבת היינו טעמא משום דנטל שאור מעיסה המחוייבת בענין דהשאור טבל הוי ועוד דשאור לטעמא עביד משום הני תרין מילי הוא דתנן דבטעם לחוד סגי כדתני סיפא הטבל וכו' ומהא שמעינן דשאור של טבל הוא ושלא במינו בנותן טעם כנ"ל. ויש להרשב"א ז"ל פי' אחר:
ר' יונה הוה מסמך לר' זעירא. ר' יונה תלמידו של ר' זעירא כדאמרינן לעיל פ"ק ר' יונה ור' יוסי תרוייהון בשם ר' זעירא וכו' גבה דההיא דתנן והמדומע פטורה ולכך היה סומכו כתלמיד משמש לרבו וכשישב ר' זעירא שמע ר' זעירא קולו של ר' יונה שהיה שונה ר' הילא אומר בשם ר' יוחנן טעמא דגן אע"פ שאין רובה דגן ור' יוסי בשם ר' יוחנן עד שיהא רובה דגן וטעמא דגן:
א"ל. ר' זעירא לר' יונה:
ר' יוסי. כרב הונא:
ומוחלפת השיטה בידך. ולענין הלכה קיי"ל כרב הונא דבטעמא דגן סגי דגמרין מסייע ליה ומטעם גרירה אלא דקיי"ל כרשב"ג דבעינן דגן כשיעור הילכך כל העושה עיסה אפילו מן האורז עם החטים ויש בה דגן כשיעור אע"ג דרובה אורז גורר ואעפ"י שאין בדגן

כזית בכדי אכילת פרס כיון דגורר. כן דעת הרשב"א ז"ל והראב"ד ז"ל. אבל הרמב"ם ז"ל סובר דקיי"ל כסתם מתני' דבטעמא דגן סגי ומצטרף עם החטים לשיעורא, ומסתברא כוותיה כיון דרבא דייק ממתני' דנותן טעם ברוב הוי דאורייתא משמע דלא ס"ל כרשב"ג ושאר כל המינין. כגון אורז וקרמית עם שאר מינין אינן גוררין ואם עשה עיסה ויש בה כשיעור מחמשת המינין וערב בה אחד מכל שאר המינין שאינן גוררין אזלינן בתר רובא ואי רובא וטעמא דגן חייבת ואי לית בה רוב דגן לאו לחם הוי ופטורה וכן דעת הרמב"ן ז"ל בענין הפסק אע"פ שאיני מפרש כענין פי' ז"ל:

מנחה שנתערבה בחולין. כגון מנחת הסולת שנתערבה בסולת של חולין מהו שיקמוץ להתיר שירים לכהנים באכילה דהכא ליכא למימר יקמוץ לפי כולה כמו בטבל דמתני' דקיי"ל הוסיף בקומץ פסול:

א"ל. ר' זעירא:

קורא אני עליה והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו. וטעמא מפ' לקמן דכי היכי דניחוש למה שנשאר דהוי קדוש מטעם הכלי ה"נ הוה קדוש הקומץ והותרו השירים באכילה וא"ת דלא קדוש * [הקומץ דהוי חולין ה"נ הנשאר בכלי הוי רובו חולין ולא קדוש] ואפילו דחולין הוי קודם קמיצה מ"מ הקומץ כשמניחו בכלי שרת אזי קדוש דכלי שרת מקדיש הכל ואין חילוק בין סלת לסלת:

ופריך ליה ר' בון בר חייא וכי טבל שנתערב בחולין קורא אני עליו ונתתם ממנו וכו'. כאילו הוי טבל גמור כלומר והא תנא דמתני' דמפליג בין כשמפריש ממנו עליו למפריש ממקום אחר עליו ומסתבר ודאי דיש חילוק אחר נמי דאינו כטבל גמור דעלמא להפריש ממנו על מקום אחר:

א"ל ר' זעירא וכי אמרית לך שהוא מוציא וכו'. וכי שמעת ממני איזה חילוק שהוא מוציא ממנו עליו ולא ממנו על מקום אחר דמה בין מוציא ממנו עליו מה בין מוציא ממנו על מקום אחר:

דאין פשיטא לך דאין מוציא ממנו על מקום אחר. דמפריש מן הפטור על החיוב:

אפילו ממנו עליו נמי אינו מוציא. דנימא דכל מאי דאפריש מן הפיטור מפריש ולעולם נשאר הטבל:

ופריך ר' בון דבמתני' קתני שהוא מוציא ממנו עליו ותו לא ואם איתא ליתני נמי דמוציא ממנו על מקום אחר אלא ודאי דאין מוציא ומפלגינן כי היכי דמפלגינן בין ממנו עליו בין ממקום אחר עליו:

ה"ג אמרין וכו' מה בין המוציא ממנו על מקום אחר בשעה וכו', וה"פ אין תשובתו על ר' זעירא כלום כדי לדחות סברתו של ר' בון עליה דמתני' מתרצתא היא וטעמ' דרבא אית ביה דמאי דאקשי מה חילוק יש בין מוציא ממנו עליו למוציא ממנו על מקום אחר לא דמו כלל דבשעה שהוא מוציא ממנו עליו דין הוא דאהני דההוא טבל קיל דאין יכול לעשותו תרומה על מקום אחר ואפילו כיוצא בו דחולין אין נעשין תרומה לעולם כדתנן אין תרומה אחר תרומה. וא"כ:

חולין שבו מבטלין אותו. כלומר ואפילו שנאמר דכי מפריש על כולו חולין הפטורין הוא דמפריש אין לחוש דחולין שבו מבטלין וכו' כדין יבש ביבש ובדין הוא דאין צריך להפריש ממנו כלל אלא דאחמור רבנן וצריך להפריש ממנו על כולו כאילו טבל לגמרי ומשום קולתו הוא דאחמירו בסופו כדלעיל אבל קושטא דמילתא קל הוא אבל בשעה שמוציא ממנו למקום אחר אותו המקום אחר טבל חמור הוא דראוי לעשות תרומה על מקום אחר כיוצא בו חמור כמוהו:

לא בטיל. אין כחו בטיל כשאתה מוציא מזה הקל עליו כדאמרינן שחולין שבו מבטלין אותו כדאמרינן שאין בו כח לתקנו ולבטל מדין טבל:

הדא אמרה טבל שנתערב וכו'. השתא דאמרת דטעמא דמתני' דפלגינן בין ממנו עליו בין ממנו על מקום אחר דמקום אחר חמיר משום דאותו טבל ראוי ליעשות תרומה על כיוצא בו ולא בטל כחו למדנו מזה דכי נתערב טבל בתרומה בבית כהן אין חילוק בין כשבא להפריש ממנו הכהן עליו דאין צריך אלא כשיעור המגיע לטבל אפילו כי מפריש ממנו עליו ובין כשמפריש ממנו על מקום אחר דהא לא שייך הכא טעמא דלעיל דהא אותו הטבל ראוי ליעשות תרומה על מקום אחר כיוצא בו הילכך אין בו שום חולשא ואינו בטל כחו עכשיו מבראשונה כשלא נתערב:

ולית הדא דר' בון וכו' תתובא על דר' זעירא. אע"ג דפרשינן טעמא למתני' שהקשה ממנה ר' בון אינה קושיא לדינו של ר' זעירא גבי קומץ והלכה כר' זעירא ולא מטעמיה:

דאי של מעלן בטל. דאי סברת דהקומץ לא הוי קדוש דאית ביה חלק חולין ורובו הוי חולין ובטל חלק קדש אגביה א"כ הנותר נמי תשתרי דרובו חולין ויאכל לכהנים ואי הנותר חשיב דהוי קדש א"כ הקומץ נמי קדש שכבר קדשו הכל דכך מעורב למטה כמו למעלה ולמעלה כמו למטה ויש בילה:

ואם לאו מביא ד' רובעין וכו'. אתא לפרושי מתני' דקתני ואם לאו מוציא חלה על הכל דקתני בתוספתא דאם אין לו פרנסה ממקום אחר אין צריך להביא שיעור עיסה שלימה להשיך לזו אלא ד' רובעין ותו לא ואפילו מעלמא שלא נטבלו מעולם ומצטרף שאור

המעורב לגבי עיסה והוי שיעור ותורם כדפרישית במתני' וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז דהל' בכורים וז"ל הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה ונתנו לתוך עיסה שהורמה חלתה ה"ז מביא עיסה שניה שיהיה עם שאור זה שיעור עיסה שחייבת בחלה ונותנה בתוך העיסה שהורמה חלתה ומפריש מן העיסה השניה שיעור חלה עליה ועל השאור כדי שיטול מן המוקף ואם אין לו עיסה שניה נעשית זו כולה טבל ומפריש חלה על הכל שהטבל במינו אוסר בכ"ש ע"כ, ונותנה בתוך דקאמר שמשיך קצותה לתוכה בענין כשיפרידנה ישאר לשם קצת דבוק ולכך קרוי נשוך כדפרישית פ"ק:

טובל ד' רובעין במקום א'. ד' רובעין שלש אותן בפני עצמן ואין בהן שיעור עיסה ונתן רובע שאור שנטבל במקומו אצלן ונשך כאן בהדי רובעין הללו טובלן ומחייבן בחלה שמצטרף דהא הכא מביא ד' רובעין קתני ואפילו מעלמא שלא נטבלו מעולם:

הדא אמרה שהנשוך תורה, מן התורה חשיב נשוך כאילו נתערב כולו ונבלל דאי לא היכי מצטרף כאן במשנתינו ומתיר לד' רובעין ולשאור המעורב דהא אע"ג דנשוך מ"מ ניכר החלק של ד' רובעין:

דתנינן תמן. פ"ק דמס' טבול יום:

המכנס חלות. חלות שקדשום לשם חלות דקדשי כדין תרומה כדתנן בריש מכילתין וכנסן זו על גב זו ואין דעתו להניחן כך לעשותן ככר א' אלא ע"מ להפרישן ולהבדילן זו מזו:

ונשכו. שנדבקו זו בזו כ"כ כשבא להפרידן נתלש קצת מזו לזו:

חיבור בטבול יום. דטבו"י פוסל את התרומה ומיח' דבר הוא כדאיתא בפ"ק דשבת וקסברי ב"ש דאם נגע בא' מהן כנגע בכולן וב"ה סברי דלא נפסל אלא קמייתא:

שאין חייבין עליו משום טמא, דס"ל דאין נשוך ד"ת ואפילו בבצקות של תרומה נושכין אם נגע טמא בקצה אחת לא נטמא השני דלאו מחובר מקרי אלא כשהוא אפוי הוא דהוי מחובר:

שניא היא בטבול יום וכו', לעולם דנשוך הוי חיבור ושאני הכא דאקילו ב"ה דכתיב בפרשת מצורע ורחץ במים וטהר וכתיב בפ' שמיני במים ייבא וטמא עד הערב וטהר ודרשינן בפ' הערל טהור למעשר שני מבעוד יום וטמא לתרומה עד שתחשך כיון דטומאתו קלישא לא גזור גבי כינוס חלות דאפילו אתי למיכל קמייתא שריא נמי מדאורייתא אבל הכא גבי טהור שאכל טמא דטומאתו דאורייתא בעשה הוי חיבור מדאורייתא:

דבר שאינו חיבור בטבו"י תורה היא, דקמייתא נמי שריא מן התורה שהוצרך לפרש כן דמדאורייתא לא הוי טמא גבי טבול יום משום דאיהו סבר דנשוך הוי חיבור:
דו אמר אינו תורה. אין הראשונה מותרת מן התורה הוא שלמד מכאן דאפילו גבי טומאה לא הוי חיבור דסבר דאין הנשוך תורה וכר' אמי:
מביא ד' רובעין ומשיך. ומצטרף ונוטל חלתו מארבעה רובעין ומתיר השאור המעורב בחולין אלמא דחשיב כאילו הוי כאן ה' רובעין וקשיא לריש לקיש:
שבא מעיסת הנשוך. יפרש ריש לקיש דהני ד' רובעין לאו מעלמא קאמר שלא נטבלו מעולם אלא אותן שניטלה שאור מהן וכיון דהאי שאור בא מעיסת טבל ויש כאן עיסת טבל ועשה אותה נשוך הוי חיבור דהאי הוטבלה והאי הוטבלה וכי פליג ריש לקיש היינו שאינו טובל ד' רובעין במקום אחד ודלא כר' זעירא דלעיל, וכבר כ' למעלה שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"י כר' זעירא ולשון התוספתא מוכיח כן דלא קתני מביא הארבעה אלא מביא ארבעה ואפילו מעלמא:
ר' זעירא בעי. רצה לומר:
או מה פליגין בנשוך מאליו, דהיינו מאיליהן אבל אם השיכן בידו כגון מתני' דקתני מביא ד' רובעין ומשיך קתני דהיינו משיך במתכוין ר"ל מודי ליה לר' יוחנן:
טבל בטל ברוב. כדין חד בתרי ביבש דבטל מן התורה אלא דמדרבנן הוא דאחמור דמוציא על הכל מטעמא דלעיל דטעי לומר דחולין מבטלין אותו ומשו"ה פליג דטעמא דלא הוי חיבור דהיינו היכא דאתה בא לבטל התחתונים ולהזיקם ומחזירין לדבר הנופל שיהא כמוהו ממש כמו טמא וטבל הנופל דאדרבא השאור עצמו נתבטל בתוך החולין המתוקנין אבל היכא דלא נתבטל כגון רובע דלא נטבל דהשיך ד' רובעין דלא נטבלו דמאי דטביל היינו מטעם צירוף ולהשלים שיעור הוא דבעינן כן ואילו משעה ראשונה היו כן כו"ע מודו דהוי חיבור:
אין הטבל בטל ברוב. לקמן מפ' במאי קא מפלגי:
שנים רבין על אחד, ובעו למעבד עובדא כר' יוסי בן נהוראי וחזקיה דפליגי אדר' יוחנן ולא שמיע להו דריב"ל נמי הכי ס"ל כר' יוחנן והוו להו תרי ותרי:
ואם לאו מוציא מאחד על הכל. מתני' היא וקשיא לריש לקיש דסבר דטבל בטל ברוב:
חושש להפרשה שניה. כלומר למתני' דכו"ע לא פליגי דכוליה הוי טבל ומטעמא דלעיל דמשום דהויתו במשהו וכו'. כי פליגי בהפרשה שניה כגון אם תרומה של טבל זו המעורב בחולין נפלה במקום אחר לריש לקיש אינה מדמעת דהיא גופה לא הויא תרומה היא:

שנטבל דבר תורה. שנכנס לבית ולמ"ד אפילו לחצר אחר שנגמרה מלאכתו:
כל עמא מודו שהטבל בטל ברוב. ואפילו להפרשה ראשונה לא חיישינן כדין כל דבר יבש:
זיתי מיסוק וענבי בציר. וסתם זיתים וענבים לדריכה קיימי ולא נגמרה מלאכתן דלא הוי טבל אלא מדרבנן:
בשמן של זיתי מיסוק. דנגמרה מלאכתו הוי:
והתנינן. לקמן בפרק בתרא:
נוטל אדם כדי חלה. טורטיל בלע"ז גדולה שמפרישה מעיסה שלא הורמה חלתה ומחשב בלבו התרומה של זו העיסה תהא בזו העוגה:
לעשותה בטהרה. כדי שאם ילוש עיסה אחרת תהא זו חלה עליה דעליה סומך והולך ולש עיסות אחרות ואין מפריש מהן כלום על סמך אותה חלה כ"ז שיש בה כשיעור:
והא מכיון דקדשה לשם חלה. שכבר קדש בה חלה אחת והנשאר בה אכתי הוי חולין כ"ז שלא לש שאר עיסות ולא קרא שם:
תיבטל ברוב. ואמאי מפריש עליה והולך והא תרומה ראשונה אזלא לה ומפריש מן הפטור על החיוב:
ומשני ריש לקיש ברושם. עד כאן הוי חולין כ"ז שלא לש שאר וסיים מקומה כרשב"ג דלקמן גבי דלעת:
דתנינן תמן. במס' דמאי פ' הלוקח מן הנחתום:
הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת, ותני התם נוטל אחד מל"ג ושליש וכו' ותנן זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו ומ"ש בצפונו ובדרומו ומחולל על המעות וקא מייתי ראיה לדידך דסבירא לך דאין טבל בטל ברוב אמאי אצריך למיתני התם גבי מעשר לצפונו או לדרומו אם לא שלא יבטל ברוב:
ומשני ר' יצחק בן אלעזר מהכא לא תידוק דטעמא שלא יאמר תרומת הכרי הזה וזה בזה. כלומר אמר תחלה תרומת הכרי הזה כאן בכרי הזה לצפונו או לדרומו והדר אמר ושל כרי זה נמי בזה ולא אמר לצפונו לא הויא תרומה דכי היכי דכי קרא תרומה צריך לומר לצפונו ה"נ כי קרא מעשר לעשות בו תרומת מעשר צריך לומר נמי לדרומו:
לא אמרנא כלום. הך תירוצא דתרצת לר' יוסי לא סליק דר' יוחנן ס"ל דכיון דנסתיימה שם התרומה ה"נ בסמוך לו נסתיימה התרומה שבכרי אחר והכי אית ליה במס' תרומות פ' התורם קישות ולא משני, וצ"ל דתנא ליה גבי מעשר ועיקרו אכולה מתני' דתרומה לא קדשה אא"כ קבע לה מקום כדאיתא התם:

לוקט דלעת. לעשותה תרומה ומלקט דלועין לאכול ואין מפריש מהן על סמך אותה הדלעת:
עד כאן תרומה ועד כאן תרומה. כלומר כשלקט דילועין מחשב חלק אחד מחמשים ורושם בה וכשמלקט ד' אחרות מחשב חלק א' מחמשים ורושם בה וכך לעולם כ"ז שנשאר בה על מה שיסמוך:
ומחשב. באומד בלב ואין צריך לרשום דכתיב גבי תרומה ונחשב:
טבל בטל ברוב. ומשו"ה צריך לרשום כי היכי דלא תיבטל ופליגי בה תנאי במאי דפליגי אמוראי:
ומשני ר' בא כדי שיהא זקוק ליתן לשבט ביניהן. לעולם דכו"ע אין הטבל בטל ברוב ומה שנחלקו התנאים היינו אם זקוק ליתן לשבט או ימתין עד שתשלם הדלעת להיותה תרומה כולה מאן דבעי רושם סבר אם בא כהן נותן לו ומאן דלא מצריך רושם סבר אין צריך ליתן לו:
מעלה הראשונה על פי הבור. וכן שניה וכן שלישית וקורא להם שם קודם שיעלה כולן מן הבור דס"ל דצריך ליזהר שלא יחזור ויפול ועבדינן תקנה שלא יהא בהול הילכך אחת אחת כשתבא לידו שומרה דס"ל דטבל בטל ברוב ואם מעלה ג' וד' וקורא להם שם אולי יתערבו וטבל בטל ברוב:
ומ"ד מעלה כולן. לא חייש:
מעלה כולן על פי הבור. סבר אכתי תורמין במוקף וחשוב כמו ההיא דחמשה שקין בגורן ואף מעלה כולן וכו' קאמר:
ומ"ד מעלה את הראשונה וכו'. קסבר לאו תורם מן המוקף חשוב ואילו מעלה כולן ע"פ הבור כיון דלא חשש לקרות שם על קמא קמא כיון דיין שבבור למטה ותרו' למעלה ולא דמי לה' שקין דחשוב מוקף דאיכא הוכחה:
מעלה את הראשונה על פי הבור. סבר אף בזו תורם מן המוקף חשיבא וכ"ש אם מעלה כולן על פי הבור דכולן חוץ ומגיען על פי הבור א"כ חייש למוקף:
ומ"ד מעלה כולן על פי הבור. קסבר דמאי דקאמר ת"ק לא חשיב מוקף דאין סמוך מה שבבור למה שבחוץ:
ופריך ליה ר' זעירא ואמאי ואינו מעורב ע"י גידין. שנשפך ממה שבחוץ אל תוך הבור דכל חדא עושה קילוחין אל תוך הבור וחשיבי מוקף אלא מחוורתא כדר' אבהו כלישנא קמא:
הדרן עלך אוכלין עראי בסייעתא דשמיא

פרק ד

הלכה א

שעשו שני קבין. קב כל אחת שאין בקב שיעור עיסה דשיעור עיסה ז' לוגין וחומש לוג:
ונגעו זה בזה. ואפילו בנשיכה והוא דנשכו מאליהן ואפילו הן ממין אחד כדמפ' מתני' וחטים עם כוסמין או שעורים עם שבולת שועל או שעורים עם שיפון או שעורים עם כוסמין פטורין כדמפ' טעמא בגמ' דסתם ב' נשים דמקפידות וסופן לחלק הילכך לא חשיב חיבור:
ובזמן שהם של אשה אחת. דסתמא אינה מקפדת:
מין במינו חייב. ובנשיכת העיסה:
שלא במינו פטור. בנשוך אבל בבלול הא אסיקנא בפ"ק דכל ה' מינין מצטרפין זה עם זה:
שאר המינין מצטרפין. בגמ' מפ' מהו שיירתה כלומר מה הן השירים הללו דשייר ת"ק דפליג ר' יוחנן בן נורי בהו דהא לא מיירי ת"ק אלא בחטים ושעורים דשעורים אין מצטרפין עם החטים וחטים אין מצטרפין אלא עם הכוסמין אבל שאר כלהו מצטרפין וא"כ היינו ר' יוחנן בן נורי ובמאי פליג ומשני לה דת"ק ה"ק דחטים אב ותולדותיו היינו כוסמין ושיפון והיינו דמצטרפין עם כוסמין וכי קתני ואינו מצטרף עם חטים גופייהו ולא עם שעורים אלא עם תולדותיו דוקא דחטים חמירי דשעורים קילי דמצטרפי אב ותולדותיו עם תולדת חטים אבל פשיטא דאינו מצטרף עם חטים גופייהו ואפילו תולדיו עם חטים גופייהו וכי קתני השעורים ותולדתו ומודי דהאי תולדה דהיינו שבולת שועל לא מצטרפא עם החטים עצמן כדאיתא בגמ' וכ"ש חטים גופייהו עם שעורים גופייהו ומודי ת"ק דשעורים ושבולת שועל מצטרפי עם כוסמין ושיפון דכוסמין לאו חטים גמורין חשיבי דתולדה עם תולדה הוי דהא דאמרינן דתולדת חטים כחטים דמו היינו לגבי חטים לקולא להצטרף עם החטים עצמן אבל לא לחומרא לו' דכי היכי דחטים לא מצטרפי עם שעורי' תולדתן וכן תולדתן דשעורי' עם החטי' אסור ה"נ תולדת חטים לא מצטרפי עם תולדת שעורים הא ליתא דתנן השעורים מצטרפין עם הכל ואין תימר דלא מצטרפי שעורים אלא עם שבולת שועל מאי עם הכל אלא ודאי כדאמרן ועלה פליג ר' יוחנן ואמר ליה לת"ק דדוקא אבות זה עם זה שמנו חכמים ולא תולדות וכי היכי דאתה מודי דשעורים מצטרפים עם תולדת חטים ה"נ חטים מצטרפי עם תולדת שעורים וכ"ש שבולת שועל מצטרף עם החטים וכ"ש עם תולדותיו דהיינו עם כוסמין ושיפון ואין צריך לומר שעורים גופייהו דמצטרפין עם תולדת חטים, כללא דמילתא לת"ק חטים גופייהו אין מצטרפין לא עם שעורים ולא עם תולדותם אלא עם תולדותן דחטים דהיינו כוסמין

ושיפון ולא שעורים ותולדתם עם חטים דוקא אבל תולדת חטים שרי ור' יוחנן בן נורי פליג דכי היכי דשעורים עם תולדה דחטים שרי ה"נ חטים דהוא אב עם תולדה דאב עם אב לחוד הוא דלא מצטרפי:

סתם אשה אחת אינה מקפדת שתים וכו'. כלומר והיינו טעמא דמתני' ושמעית מינה דאשה אחת שהיא מקפדת עשו אותה כשתי נשים:

שתי נשים וכו'. ופריך אם אינה מקפדת למה היא עושה בשני מקומות:

ומשני בשאין לה מקום. שמחזיק כל מה שרוצה ללוש ולכך לשה במקום אחד:

נקי וקיבר. עיסה של נקי ועיסה של קיבר מידיינא' בלע"ז סתמא מקפדת:

שתי דעות עשו אותן כשתי נשים ואפילו רוצות. שאם אינן קרובות זה לזה אפילו רוצות בחיבור כיון דלשה זו לעצמה וזו לעצמה ואין להם איקרובי דעתא בודאי מקפדת חד מנייהו והא דרוצות היינו משום שמתביישות זו מזו וכי אמר ר' יוחנן דשתי נשים שאין מקפידות דמהני להו נשיכה לחבר היינו דוקא דאית להו איקרובי דעתא:

דתנינן תמן. פ"ב דמס' טבול יום והכי תנן התם בשר הקדש שקרם עליה הקיפה ונגע טבול יום בקיפה חתיכות מותרות נגע בחתיכה חתיכה וכל העולה נעשה חיבור, וה"פ שקרם עליו הקיפה מפ' בהעור והרוטב מאי קיפה פרמא והיינו פידורי בשר ותבלין שנשארו בשולי הקערה ונקרש וקתני דאם נגע טבול יום בקיפה לא נפסל דהא אינו עולה עמו אבל נגע בחתיכות הבשר כל העולה עם הבשר נפסל וחשיב חיבור ואע"ג דכי מחממין הקיפה באור מתפרר:

הא שאר כל הקיפה חיבור. אריש דייק דקתני נגע טבול יום בקיפה חתיכות מותרות חתיכות הוא דלא הוו חיבור עם הקיפה הא שאר כל הקיפה הוי חיבור ומי התבשיל לא שייך בהו דינא דמשקין:

ואין סופו לחתכו. בתמיה דהא מחממו באור ומתפשר ואילו גבי חלה קאמר ר' יוחנן לעיל פ"ק העושה עיסה ע"מ לחלקה בצק פטורה מן החלה:

אם אומר את וכו'. היינו כרבנין אם תפרש כן דברי ת"ק א"ש דפליג ר' יוחנן בן נורי ואמר דשאר מינין וכו' כדפרישית במכילתין דאמרי הכי ואיכא תנא בפ' כל שעה דאמר דשבולת שועל ושיפון תרוייהו מין שעורים ולדידיה חטים אין מצטרפין אלא בהדי כוסמין לחוד וכן שעורים ותולדתם דהיינו כוסמין ושבולת שועל אין מצטרפין עם חטים גופייהו ובמתני' פירשתי:

אית תנאי תני כל המינין וכו'. דאית תנא דתני בדר' יוחנן בן נורי כל המינין ואפילו חטים כדאיתא לעיל פ"ק:

מה בין נשוך מה בין בלול. וכי אין לו שום חילוק בין בלול לנשוך בתמיה:
ומשני כשחלקן והוסיף עליהן נישוכין חייבין בלולין פטורין, כלומר קב חטים וקב שעורים שנשכו וחלקן והוסיף על קב חטים רובע חטים ועל קב שעורים רובע שעורים דהוה אמינא דנשוך הוי חיבור לכל דבר הרי אע"ג דנתחייבו בחלה גלי דעתיה דקפיד על חיבורן וחלקן ומה שהוסיף פטור כדאמרינן לעיל פ' אוכלין עראי שני ישראלים שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו פטורין שכבר היה להם שעת חובה ונפטרו דנראה דקפדי על חיבורן ואשמעינן דבענין זה יש חילוק בין נשוך ובין בלול דאע"ג דשניהן חיבור לחייב בחלה מיהו סבר האי תנא ברא דנשוך מין בשאינו מינו הוי חיבור להחמיר גם כשחלק דנשוך תורה כר' יוחנן אבל אינו חיובן חיוב עצמי אלא בעודן נישוכין דוקא אבל כי חלקן לא נתבטל מהן חיוב כיון דלא חל לגמרי הילכך נישוכין וחלקן והוסיף חייבין אבל בלולין וחלקן והוסיף פטורין דגלי דעתיה דלא ניחא ליה לחיובי בהו בנשיכה אלא בבלול ולא מחייבי כדאמרינן בעלמא בנפילה ניחא ליה דליקני בתקנתא דרבנן לא ניחא ליה דליקני הילכך לא קנה, ומצאתי שפי' כן ר"י ז"ל והוכיח כן ממקום שהוכחתי, והקשה רבינו שמשון ז"ל מיהו תימה כשהוסיף עליה שכבר נתחייב למה לא יצטרף לחייב את התוספת כמו שפירשנו בפרקין דלעיל גבי שאור שנטל מעיסה שלא הורמה חלתה ונתנתו לתוך עיסה שהורמה חלתה כדמפ' בתוספתא שמביא קמח ממקום אחר ומצטרף לחמשה רבעים לחייב עליו לפי חשבון ת"ל דהכא מיירי בשהפריש חלתו ואח"כ הוסיף וכן ההיא דשני ישראלים שעשו שני קבין כשהפרישו חלה מיירי עכ"ד, ואינן נכונים דהא ישראלים דומיא דשני גוים תני לה ובעודן גוים לא הפרישו אלא כשעשו ע"מ לחלק מיירי ופטורין כר' יוחנן דר' יוחנן מריה דהך תלמודא הוא ומה שמביא ראיה מן התוספתא איני שומע לו דבגמ' לא מייתינן לה אלא מביא ד' רובעין ומשיך וא"כ הכא שאני מההיא דמתני' דשאור דנטבל הנשאר במקומו טבול לגמרי וטובל במקום שנתערבה וכיון דנטבל מצטרף טבל בהדי טבל כדפרישנא אבל הכא כי הוה חזי לחיובא חלקו ונפטר שכבר כ' הרשב"א ז"ל השותפות בעיסה חייבת היינו שעשו עיסה בשותפות ולאפותה בשותפות וא"כ כשקודם אפייה חלקו ואפאו שלא נשאר במקום הראשון חיובא ובצק שחלקו הוא דהוי ואפילו לפי דברי התוספתא דמייתי קמח היינו דברי ר' זעירא דאמר אפילו ד' רובעין דלא נטבלו במקומן והוה שאור שנטבל טובלן והיינו משום דשאור טבל גמור הוא ומטעם נשוך מחבר לאלו הד' שלא נתחייבו עמו אבל הכא לא הראשון ולא האחרון הוי טבל:

הלכה ב

שני קבין. של חטים שלש כל קב בפ"ע בענין שהן פטורין מן החלה:

וקב אורז או קב תרומה באמצע. ונושך בזה ובזה אפ"ה אין שני הקבין של החטים מצטרפין ותרומה פטורה מן החלה היא כדתניא בספרי וכתבתיה במס' דמאי פ' הלוקח מן הנחתום ובגמ' מפ' אמאי תני אורז ותרומה:

שניטלה חלתה באמצע מצטרפין. כלומר לא חשיב הפסק כמו מין אחר דהא נתחייב בחלה אלא שתרומה כבר:

שהיא אינה נגררת אינה מצטרפת. שהייתי טועה לפרש משנתינו דקתני דתרומה אינה מצטרפת דמיירי בתרומה דאינה גוררת כגון תרומת עיסת דוחן או קרמית בין שני קבין דחטים דאינו נגרר עם העיסה אבל תרומה דחטים עם החטים דהא נגררת מצטרף להכי תני אורז דאפילו דגריר עם החטים לא מצטרף ומינה שמעינן דתרומה דקתני כי האי גונא הוא דקתני לה קב הגוי אין מצטרף, ואפילו נתגייר אח"כ דבעידנא דהשיכן עיסת גוי הויא ולית בה שום חיוב דעריסותיכם כתיב ודמי לתרומה:

קב תרומה וכו'. קא יהיב טעמא למילתיה מ"ט מדומע אינו מצטרף משום דקב תרומה וכו':

קב מין אחר מצטרף. מפ' לקמן דאף שעורים באמצע חטים וטעמא דאע"ג דשנינו דאין מצטרף לשיעור עיסה אבל לענין הפסקה לא שנינו ולקמן יתבאר היינו דאין מפסיק:

קב אשה אחרת מצטרף. דאף על גב דמקפדת היינו דאינה מצטרפת לכשיעור אבל אפסוקי לא מפסקא:

קב חדש מצטרף. דאע"ג דאין תורמין מן החדש על הישן מ"מ אינו מפסיק דהא מיחייב בחלה:

קב דבר שניטלה חלתו מצטרף. כדתנן במס' ערכין:

חלה אינו ראוי לפדותה ולחייבה. מיירי שנאכלה העיסה או מסרה לכהן דאי לא הא אמרינן בפ' הנודר מן הירק אי בעי מתשיל עלה:

נוטל מן הכוסמין. לפי מה שהן, דכיון דליכא אלא חצי קב בכל אחד וליכא שיעורא עד שיצטרפו שלשתן והרי הן חייבין נוטל מן הכוסמין דדמי לשניהם דאע"ג דשעורים בחטים לענין נשוך לא מהני לענין הפסקה לא מפסקי הכוסמין דהוי מינן והכי אמרינן בפ' כל שעה כוסמין מין חטים הילכך נוטל מן הכוסמין לבדן לפי מה שהן ויכול שיוציא מהן גם כן על החטים ועל השעורים דכוסמין דמי לחטים ודמי לשעורים ומצטרף לשניהן ואע"ג דהוו כלאים חטים וכוסמין ושעורים וכוסמין כדמשמע בריש כלאים ותנן אין תורמין ממין על שאינו מינו ואם תרם אין תרומתו תרומה וקתני התם כל שהוא כלאים

זה עם זה אין תורמין מזה על זה גבי עיסות שאני כיון דעיסות דומות מצטרפין ונשוך דבר תורה כדלעיל:

תורם מכל א' וא' לפי מה שהוא. ומיירי שהשלשה המינין נושכין כסדר שהן שנויין דעיסת כוסמין לאחרונה ומשו"ה תורם מכל מין ומין כיון דקב שעורים קרוב יש בו ומעט חסר ועוד שהשנים מחויבין בלא השלישי אבל ברישא דבעינן כלהו לצרף נוטל מן הכוסמין שעיסתו דומה לחטים ואפילו חצי קב כוסמין לבסוף מודו כו"ע דנוטל מן הכוסמין:

וקב כוסמין באמצע וכו' לא בדא. דכיון דכוסמין דמי לשניהן אף כאן תורם מן הכוסמין על כולהו דמהיות טוב אל תקרי רע וכדמפ' ר' בון בר חייא:

מפני שהוא מינו. דהא אינו מינו כדמשמע בריש כלאים:

מכיון שהוא רחוק ממנו אינו מדמה לו. נ"ל אינו מדמה לו לגמרי הילכך כשהוא רחוק ממנו דנשוך על גב השעורים ואינו סמוך עם החטים ומוציא ממנו לעצמו לפי מה שהוא ומן החטים כמו כן וכן על השעורים אבל כשהוא קרוב לו דומה לו לגמרי ויש מקום ליטול ממנו על שניהם, ויש מי שפי' דהכוונה היא הילכך בין בבא דקב בין בבא דחצי קב בעינן כוסמין באמצע, וכן פסק הרשב"א ז"ל וכן הסכים רבינו שמשון ז"ל בפ"ק דכלאים דדוקא בכוסמין באמצע משום דאינו מין חטים לגמרי ולא אמרו מצטרף אלא בשביל שהוא דומה לעיסתו אבל מין אחר כגון קב חטים וקב שעורים וקב חטים אע"פ שהשעורים באמצע אינן מצטרפין ומפסיקין ואין דעת הרמב"ם ז"ל כן אלא לפסוק כסתמא דברייתא דצירוף לחוד והפסקה לחוד ודעתו כמי שפירשתי אני דאינו חוזר עתה ממה שאמר למעלה:

אף לענין מעשר בהמה. דמצוה לעשר הטלאים הנולדים בכל שנה ותנן בפ' מעשר בהמה מעשר בהמה מצטרף במלא רגל בהמה רועה וכמה י"ו מיל ומפ' טעמא בגמ' משום דכתיב עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה וקים להו לרבנן דשיתסר מיל קא שלטא ביה עינא דרועה ותנן התם היו לו באמצע אם אין מן הצדדין עד האימצעות אלא י"ו מיל דהיינו ל"ב מיל מן הרחוקות לרחוקות מביא ומעשרן באמצע ומצטרפין והתם אמרינן מכפר עותנאי לכפר חניניה ל"ב מיל וצפרי מצרפתן באמצע והשתא בעי כי היכי דהכא אמרינן דדבר שניטלה חלתו באמצע אינו מפסיק אף התם כן:

או נאמר שאני חלה שהיא בנשוך. והתם לא שייך נשוך, ונראה דסברי הכא כרב דאמר התם דבעינן חמש באמצע דאילו לשמואל אפילו כליו של רועה מצרפן וכ"ש הכא דבעי דאיכא בהמות:

ומשני מצינו חלה מהלכה. מדרבנן כגון בסוריא ולכך החמירו שלא יפסיק ניטלה חלתו אבל מעשר בהמה לא מצינו בה חיוב דרבנן:

קב חדש וקב ישן. שעיסה זו הביאה שליש לפני ר"ה והיתה זו עשבים לפני ר"ה שאין תורמין ומעשרין מן החדש על הישן וחלה ותרומה שוין:

שנגעו זה בזה. שנשכו:

יטול מן האמצע, ממקום שנושכין זה בזה ונמצא מפריש מזה ומזה:

וחכמים אוסרין. בגמ' מפ' במאי פליגי:

מן הקב. שאין בו שיעור חלה:

ר"ע אומר חלה. והא דתנן בפ' שני יעשנה בטומאה ואל יעשנה קביים הא פריך לה התם ומשני דהכא בדיעבד ומתני' דהתם לכתחלה:

וחכמים אומרין אינה חלה. בגמ' מפ' טעמייהו:

ועשאן עיסה א'. והשתא יש כשיעור:

ר' עקיבא פוטר. משום דקסבר חלה מן הקב תרומה הויא הרי כבר הורמה חלתה ונפטרה אבל לרבנן דאינה תרומה השתא הוא דחל חיובא:

נמצא חומרו קולו. אדר' עקיבא קאי כדמפ' בגמ':

יאות אמר ר' ישמעאל. כלומר שפיר קאמר ר' ישמעאל מק"ו דאילו כוסמין וחטים דשני מינין הן גבי כלאים ע"י שעיסתן דומות כדלעיל מצטרף לחמש רובעין כדתנן בריש פירקין חדש וכו':

אם אומר את כן. אם אתה אומר נוטל מאמצע סבורין לומר שתורמין וכו' הילכך צריך להפריש על כל אחת מעיסה אחרת מחדש על חדש ומישן על ישן:

אין דומין לפירות שלא נגמרה מלאכתן. דאלו נגמרה מלאכתן הוו דהא גלגל ועוד דקב זה מצטרף עם אחרים ומתחייב:

ולא לתבואה שלא הביאה שליש. דאלו הביאו שליש:

לכשיתלשו. ונתלשו דאמרינן בפ"ק דתרומות ובפ' האומר דבריו קיימין דלר' עקיבא נמי לא הוי חלה אלא לכשישלים לעיסה כשיעור וטעמא דסיפא דפטר דכיון דנשלם השיעור הויא חלה למפרע:

חומרו קולו. אליבא דר' עקיבא קאמר דאמר הנוטל חלה מן הקב ה"ז חלה לדידיה הוא דאמרינן בסיפא דנמצא מפני שהחמיר בחלה שיש לה קדושת חלה ברישא היקל בסיפא וממילא דלרבנן דסברי אינה חלה ואין לה קדושה משו"ה החמירו בסיפא דהשתא נתחייבה וקיי"ל כרבנן:

הלכה ג

נוטל אדם כדי חלה. מוכח בפרקין דלעיל שפירוש משנתנו כך, נוטל אדם מעיסה שלא הורמה חלתה כדי חלה לשאר עיסות שרוצה ללוש אח"כ והיינו דתנן להיות מפריש עליה והולך שלש והולך עיסות אחרות ואין מפריש מהן כלום על סמך אותה החלה שהפריש כ"ז שיש כדי חלה דהיינו אחד מכ"ד לבעל הבית והיינו כ"ז שהיא יפה לאכילה ומפ' מתני' שעושה זה לעשותה בטהרה שעכשיו יש ספק בידו לעשותה בטהרה ואולי מה שילוש אחרי כן לא יהא ספק בידו ואע"ג דשאר עיסות לא הוי מוקף כיון דחלה הראשונה קורא לה שם במוקף שרי ומהכא פריך לריש לקיש דאמר דטבל בטל ברוב, ורבינו שמשון ז"ל פירשה מדעתו בדרך אחרת שלא על דרך הגמ', ועוד קשה לפירושו מאי כדי חלה, ועוד מאי להיות מפריש עליה והולך:

חלת דמאי עד שתסרח. אם חלה זו גדולה כ"כ שראויה גם לשיעור עיסות אחרות והפרישה מעיסת דמאי ובא לתקן בחלה זו עיסת דמאי שכל ככרות שלוקח מע"ה יקבע חלתן בזו החלה יכול לעשות כן עד שתסרח אותה החלה מאוכל אדם דכמו שהקילו בחלת דמאי להיותה ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף כך הקילו בה נמי להיותה ניטלת מן הרע על היפה, והקשו רבינו שמשון ז"ל והרא"ש ז"ל תימה חלת דמאי היכי משכחת לה אי בלוקח עיסה או לחם מע"ה שצריך להפריש חלה מספק דשמא לא הפרישה ע"ה הא ליתא דכי היכי דלא נחשדו עמי הארץ על תרומה גדולה ה"נ לא נחשדו על החלה דשתיהן במיתה, ורבינו שמשון ז"ל תירץ דהכא בתבואה שלקחה מע"ה והאכיל הלוקח מאותה תבואה לאכסניא כדתנן מאכילין את העניים דמאי וכשהפריש החלה ונתנוה לכהן עשיר צריך הכהן להפריש אותה חלה ומותר להפריש מעשרותיה מן הרע על היפה. ועוד האריך ונלאיתי לסבלו ותמהני איך שכח הרב משנת פ' חמישי דמס' דמאי הלוקח מן הנחתום נוטל ממנה תרומת מעשר וחלה ומוקמינן לה בנחתום העושה בטומאה דכיון דחשיד אהא חשיד נמי אהא, ועוד יש דרך אחר כגון שלש ע"ה קב קב דפטור מן החלה ואח"כ נצטרפו בסל דע"ה דילמא כיון דלא גמיר לא חייש לצירוף סל והא אית ליה למיחש:

נשמעינה מן הדא. ברייתא היא והובאה פ' אלו עוברין:

נסרחה מאוכל אדם. נתקלקלה בעיפושה ממאכל אדם ואכתי חזיא לכלב:

מטמאה טומאת אוכלין. דכ"ז שהיא ראויה לכלב לא פקע תורת אוכל מינה ואם טמאה היא בכביצה מטמאה אוכל אחר:

ונשרפת עם הטמאה בפסח. אם תרומה טהורה היא בערב פסח שרי לטמוייה בידים דלא זו היא תרומה שאני מוזהר בשמירתה:
ומטמאה טומאת אוכלין. בתמיה כלומר ע"כ פשיטא דלא אהני להפריש מעיסות אחרות עליה אלא דיש בה מיהת דין אוכל דראויה לטמא טומאת אוכלין דאי לא עפרא בעלמא היא והיכי ס"ד למימר דמתני' בנפסל מאוכל הכלב קאמר והא אין טומאת אוכלין בנפסל לכלב דתנן כלל אמרו בטהרות כל המיוחד לאוכל אדם טמא עד שיפסל לאכול לכלב:
אלא ודאי נסרחה מאוכל אדם. היא מתני' דבעיא שיהא בה תורת אוכל דאי לית בה תורת אוכל עפרא בעלמא היא:
הדא אמרה שתורמין מן הרע על היפה. כלומר בחלת דמאי ולכתחלה:
אסטפניני. שם מין ירק ועלין שלהן לא חזו לאכילה אלא ע"י הדחק, וכתב בעל הערוך שהן אסאנורייש בלע"ז:
קניבה. לשון קניבת ירק ולקחן מע"ה דהוו דמאי:
תני ותרומת מעשר של דמאי. ברייתא היא דתני בה דתרומת מעשר של דמאי נמי ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף:
איתא חמי. לשון קושיא היא כלומר בא וראה היאך יתכן להשמיענו זה דאפילו תרומת מעשר של ודאי ניטלת מן הטהור על הטמא כדילפינן מקרא פ' אין תורמין וכ"ש תרומת מעשר של דמאי ומאי קמ"ל:
ומשני לה ר' יוסי הך ברייתא לאו דוקא דמאי:
אלא מספק תרומה. דנסתפק על המעשר על סאה אחת אם הרים ממנה תרומת מעשר והויא כמו דמאי וצריך להפריש עליה ובא להפריש עליה ממקום אחר וקאמר דלא בעיא מן הטהור על הטהור ולא מוקף וכו' (ב) ופריך דהיכי לא תני דתרומה דתורם מספק על ספק הוי אותה תרומה עצמה יחזור ויתרום דניחוש דדילמא האי דתרים מיניה השתא ודאי לא עישר ע"ה מיניה או איהו והראשון דילמא ודאי מעשר והוי מן החיוב על הפטור ותנן בפ' הלוקח מן הנחתום תרם מן הדמאי על הדמאי תרומה ויחזור ויתרום מן הראשון עצמו ומן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשר ממקום אחר וטעמא דהך תרומה דקא יהיב דדילמא הויא טבל דמפריש מן החיוב על הפיטור הילכך לא תאכל תרומה והתם פרכינן עלה נמי דאפילו מן הדמאי על הדמאי הוה לן למימר דלא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשר ממקום אחר והתם משני לה והיכי תני הכא דתורמין שלא מן המוקף על ספק תרומה ואפילו תימר דהמקום האחר בספק איירי אפ"ה הוי מן הספק על הספק והיינו דקאמר ואמור מן הדמאי על הדמאי כן,

כלומר דהו"ל למימר הכי בספק על ספק דדמי כמו מן הדמאי על הדמאי דהכי פרכינן לה התם ואמאי שרית את לכתחלה לתרום גם על הטמא ושלא מן המוקף ואפילו תקנתא דהתם לא תני על הראשונים אנו מצטערים ואתה באת להוסיף:

ומשני מתני' דהתם ברוצה לאכלה. ומשו"ה תני תקנתא:

אבל הכא ברוצה לשורפה. כגון שמן וכיון דשורף הראשונה ואינו אוכלה ומשום גזל השבט ליכא דהא יהיב ליה מאידך ספק שרי, כך נראה בעיני לפ' סוגיא זו וה' ילמדני טוב טעם ודעת:

הלכה ד

שהיו אריסים לגוים בסוריא. בגמ' מפ' לה ר' יוחנן דבחכירות בתי אבות מיירי דהיינו שקבלה אביו בין עבדא בין לא עבדא בכך וכך כורין לשנה ובנו ירד בה בתנאי הזה דכיון דקיימא עליה באחריותה כדידיה דמיא ואילו קבלה הכי בארץ ישראל תנן בפ' המקבל במס' דמאי דכי מחלק לבעל הבית דתורם ואח"כ נותן לו כי היכי דלא יפרע חובו מן הטבל כדאיתא התם:

מחייב פירותיהן במעשרות ובשביעית. דכבעלים דמו אעפ"י שאין להם קרקע:

ור"ג פוטר. דאין להם קרקע הכי מפרש פלוגתייהו בפ' בתרא דמעשרות ונראה מסיפא דמתני' דפליגי בכיבוש יחיד אי שמיה כיבוש דר' אליעזר סבר שמיה כיבוש ועולי בבל נמי כבשוה ואית ליה קדושת ארץ ישראל ומעשר ונותן לו כמו גבי ארץ ישראל ור"ג סבר לא שמיה כיבוש ולא גזור אלא בקונה קרקע ותו לא:

שתי חלות בסוריא. כדין מהנהר ומאמנום ולפנים דלקמן דאע"ג דהם מצרים של ארץ ישראל כדאיתא במס' שביעית פ' שלש ארצות דלא כבשום עולי מצרים וכיון דלא כבשום עולי מצרים לא נתקדשו כלל ודינן כחוצה לארץ לכל דבר דהא לא נאכל ונעבד כדתנן התם ומשו"ה נמי אמרינן של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור ולקמן מפ' טעמא וה"נ סוריא:

חלה אחת. דכיבוש יחיד שמיה כיבוש וקדושת עולי בבל נמי אית בה הילכך לאותן שהחזיקו בהן עולי בבל דמיא דתנן בהו בסמוך חלה אחת וכיון דקתני חלה אחת משמע דנאכלת כאותה של א"י של עולי בבל דלא אשכחן חלה אחת ונשרפת אלא מימי ר"ג ואילך, והרמב"ם ז"ל פי' דס"ל לר' אלעזר דאין עפרה טמא, ונ"ל דמיירי בסוריא סמוכה לא"י קאמר ותנן באהלות דכשהיא סמוכה יכול ליכנס לה בטהרה ותניא בתוספתא דצריך שלא יפסיק בינה ובין א"י אפילו תלם:

קולו של ר"ג. דפטר מן המעשרות:

וקולו של ר' אליעזר דאמר חלה אחת:
לנהוג כר"ג בשתיהן. ולא כר' אליעזר דשמותי הוא ולא נהגו חומרא דזה וזה דאמרי' בפ"ק דעירובין אי כב"ש כקוליהן וכחומריהן:
שלש ארצות לחלה. שלש ארצות חלוקות בתוך ארץ ישראל האמורה למשה רבינו בפרשת מסעי וסוריא וכ"ש בבל לא קא חשיב הכא דההיא דין רביעי אית לה כדאיתא בפ' עד כמה:
מא"י ועד כזיב חלה אחת. כעין משנה זו שנויה פ' שלש ארצות במס' שביעית והתם תני כל שהחזיקו עולי בבל ועד כזיב לא נאכל ולא נעבד והיינו משום דקסבר דקדושה שניה אין אחריה היתר ובאותו פרק במס' שביעית מפ' העיירות שיקדשו עולי בבל מא"י כלומר מנינא דאשקלון עד כזיב וכי קתני הכא עד כזיב ולא כזיב בכלל קאמר דכזיב לא כבשוה עולי בבל כדאיתא בפ"ק דמס' דמאי ובפ' שלש ארצות ציירתי צורת הארץ בגבוליה ומ"מ הנני מטריח עצמי לציירה כאן. דע דעכו מא"י היא כדכתיב בשופטים אשר לא הוריש את יושבי עכו ומשמע בפ"ק דגיטין דעכו בעיקר צפונה של א"י בקרן צפונית מערבית וכזיב משוכה ממנה לצד דרום והיא נגד חוט מזרח ובתורה כתיב דטורי אמנום הן סוף קו מערב ומשם מתחיל קו צפון ואנטקיא היא בקרן צפונית מזרחית דכתיב וירד הגבול משפם הרבלה ומתרגם משפם לרבלה ותרגם ירושלמי מקלקיא לאנטוקיא וכן פי' רבותינו כל רבלתא שבנביאים אנטוכיא בענין דאנטיקיא היא בקרן צפונית מזרחית והים הגדול עולה ומגיע אליהן של טורי אמנום ונכנסים תוך הים הרבה וכל שיפוע ששופעים לצד ארץ ישראל דהיינו לצד דרום אמרינן לקמן דהוי קדוש והיינו דתנן מטורי אמנום ולפנים ונחל מצרים הוא בצד דרומית מערבית ככתוב בתורה ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה דהיינו מערב וסמיך ליה וגבול ים וקא מפרש חוט קו של מערב ומדבר סין הוא קרן דרומית מזרחית ומשמע ממתני' דלא כבשו עולי בבל אלא מכזיב להלן מצד דרום והשתא ה"ק כל מה שכבשו עולי בבל דהיינו מכזיב ולצד דרום ועד כזיב ולא כזיב בכלל מפרישין חלה אחת ונאכלת חדא מתרי טעמי דאין בה טומאת אויר דכל שכבשו עולי בבל טהור ואם כהנים הדרים שם אירעה להן טומאה יכולין ליטהר דהא אפילו בימי האמוראים היה להן עדיין אפר פרה מזמן הבית כדאיתא בפ"ק דנדה חבריא מדכן בגלילא וכ"ש בימי התנאים וכן כ' סה"ג בהדיא בשם ריב"א, ועוד האריך בזה רבינו ברוך בס' התרומה:
מכזיב ועד הנהר ועד אמנום. והיינו משום דנהר דקתני במתני' היינו נחלה מצרים וכן פי' הרמב"ם ז"ל פ"א דהל' תרומות והוא בקרן דרומית מערבית כדפרישית וטורי אמנום

הן הור ההר האמורין בתורה והם בקרן מערבית צפונית ומתני' מיפרשא כמין טבלא משולשת תרגום ירושלמי של הור ההר טורי אמנום:

ואחת של אור. דיש לה טומאת אויר ואין שום תרומה בה טהורה דדוקא כפר קיני ואשקלון וכפר סיסאי מפני שהן מובלעות טהורות דאי לאו הכי טמאות הן:

של אור יש לה שיעור. כי הא דתנן הנחתום אחד ממ"ח וכו' וטעמא דאינה קדושה כמו אותה שכבשו עולי בבל ולכך טמאוה:

ועד אמנום. ולא אמנום בכלל דכל השפוע ששופעין ההרים לא כבשו עולי מצרים ובגמ' מפ' טעמא:

ומהנהר ומאמנום ולפנים. מפ' בגמ' מנחל מצרים כל עיירות שכנגדו וכן כל השיפוע ששופעין טורי אמנום לצד ארץ ישראל דבגמ' קאמר דגבול קדושת הור ההר היינו קו של סוף גבהו וכל מה ששופע לצד דרום דוקא הוא דקדוש ואילו כבשוה עולי מצרים היה בו קצת קדושה אבל כיון שלא כבשו כלל דנו בה דין חו"ל ומה"ט תני בפ' שלש ארצות דנאכל ונעבד ובפ' שלש ארצות הארכתי לבאר אם הלכה כאותה משנה או לא ובריש כל הבשר נמי קרי להאי גבול חוצה לארץ כדאיתא התם אבל מ"מ כיון שהוא מגבול ארץ הניתן לנו ע"י מרע"ה עבדו ביה רבנן הכירא משאר חו"ל דאילו חו"ל אי איכא כהן קטן אין צריך להפריש אלא חלה אחת ועוד דאי ליכא כהן קטן מפריש שתים של אור אין לה שיעור ושל כהן אוכלה ואפילו הוא טמא בלא טבילה ואפילו טומאה יוצאה מגופו כדאיתא בפ' עד כמה, ועוד דאוכל והולך ואח"כ מפריש ואילו הכא אחמירו בה תרתי דאפילו דאיכא כהן קטן צריך להפריש שנים דהשנית של כהן לא יאכלנה לרבנן ואפילו הוא טמא מת שאין טומאה יוצאה מגופו אא"כ טבל ולר' יוסי לא בעי טבילה אא"כ טומאה יוצאה מגופו. ומנא אמינא לה דגרסינן בפ' עד כמה אמר שמואל אין תרומת חו"ל אסורה אלא למי שטומאה יוצאה מגופו פי' כגון זב ומצורע הילכך נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן שלא ראה קרי מימיו ואע"ג דהוא טמא משום ארץ העמים וטמא מת והתרומה נמי היא טמאה וה"ה כהן בר עונשין שטבל לקירויו ואפילו הוא טמא מת שהרי אין הזאה בחו"ל ואי ליכא כהן קטן שתתקיים בו תורת נתינה שקיל לה בריש מסא ראש המרדה שקורין פלא ושדיא ליה בתנורא והדר מפריש חלה אחריתי כי היכי דלא תשתכח תורת חלה ואכיל ליה כהן ואפילו גדול שלא טבל ואפילו אשתו, למדנו שני דברים למדנו שבמקום שיש כהן קטן או גדול שטבל ואפילו לא העריב שמשו אינו מפריש אלא אחת ועוד קולא אחרת שבאותה הארץ של משה לכל הפחות בעי טבילה אלא דלא בעי הערב שמש למר אפילו אין טומאה יוצאה מגופו ולמר דוקא בטומאה

יוצאה מגופו וכו' גלו בבבל וכיוצא בה אי דמפריש שתים שריא השנית אפילו למי שהטומאה יוצאה מגופו ובלא טבילה, וכן פסק סה"ג אלא שלא יישב הרב ז"ל גירסא דולפנים ות"ל עלה בידינו כהוגן:

וטבול יום אוכלה. דלא בעי הערב שמש אבל טבילה בעי ואפילו הוי טמא מת:

ר' יוסי אומר אין צריך טבילה. קסבר כיון דמצינו דטמא מת מותר אפילו במחנה לויה וכ"ש במחנה ישראל הילכך לא בעי טבילה אלא כי טומאה יוצאה מגופו דמשולח מן השתים כדאיתא בפסחים ההוא בעי טבילה ולא בעי הערב שמש:

ואסורה לזבים. אא"כ טבלו שטומאתן יוצאה מגופם וה"ה לבעל קרי ומצורע ותנא ושייר ובגמ' מפ' דר' יוסי קתני לה ולדידיה איצטריכא לאשמועינן דבהא מודי לרבנן:

ונאכלת עם הזר על השלחן. ולא גזרינן דילמא שקיל זר מינה ואכיל דהא ליכא למיגזר אטו חלת הארץ שכבשו עולי בבל דליכא ובגמ' מפ' לה:

וניתנת לכל כהן. בגמ' מפ' לה:

לכל כהן. בגמ' מפ' לה דלצדדין קתני לה יש מהן בין למשמר בין חוץ למשמר ויש מהן דוקא למשמר אלא בין חבר בין ע"ה:

החרמין. מי שאמר שדהו חרם נחלק אל המשמרה שעובדת במקדש באותה שבת שהחרים זה קרקע שלו ובגמ' נפקא לן דחרמין דקרקע לבני המשמרה דוקא מתחלקים אחד חבר ואחד ע"ה והא נמי כדאיתא לעיל, והא דלא תני שדה אחוזה משום דאיתקוש לחרמין ובכלל חרמין איתיה:

והבכורות. אי תם פשיטא דלאנשי משמר הוא ואי בעל מום הוא ברשותא דכהן הומם והילכך הראוי לאכלו תם זכי ביה כי הומם:

פדיון הבן. פטר רחם זכר פדיונו ה' סלעים ובהאי לא בעי משמר:

פדיון פטר חמור. שאסור בהנאה אא"כ פודה בשה ושה נותנו לכהן:

ראשית הגז. שיעורו מפו' בפ' ראשית הגז אחת מס' כשגוזזין בכל שנה:

שמן שריפה. שמן תרומה שנטמא ודרשינן בפ' במה מדליקין משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה להסיקה תחת תבשילו:

קדשי המקדש. כגון שיירי מנחות דכתיב כל זכר בכהנים יאכלוה והא בעי משמר והבכורים תנן במס' בכורים בכורים נותנין אותן לאנשי משמר והן מחלקין ביניהם כקדשי המקדש וטעמא דהא אית בהו קרבן כדתנן התם ר' יהודה אוסר בבכורים למוסרן לכהן ע"ה דכיון דאכילתן תוך החומה כמו מעשר שני אי ע"ה הוא חיישינן דילמא מפיק

להו חוץ לחומה ואכיל להו כיון דלא גמיר או שמא אכיל להו בטומאה ואיתקוש למ"ש בקרא דלא תוכל כדאיתא בפ' הערל:

ר' עקיבא מתיר. למוסרן לכהן ע"ה ואע"ג דמחזקינן להו בטומאה דעיקר אכילתן לבהמה:

וחכמים אוסרין. בגמ' מפ' טעמייהו:

בחכירי בתי אבות. דאביו קבלה בחכירות ובנו ירד בה תחת אביו דכיון דנשתקעה כ"כ בידו כדידיה דמיא:

קנס קנסן ר' אליעזר. לפי שהן אריסין לגוים א"נ שלא ישתקעו בסוריא כן כ' רבינו שמשון ז"ל ואין דבריו מחוורין דהא ר' אליעזר אית ליה במתני' דכיבוש יחיד שמיה כיבוש ואמאי יקנוס ר' אליעזר אלא נראה דטעמא דקניס כי היכי דיקננה דמתוך שיכבד עליו שמעשר לאחרים ויבוזו זרים חילו ויגיעו יקחנה מן הגוי והכי איתא בפ' המקבל:

אריס לשעה. דעתה מחדש בחכירות ירד לתוכה:

מ"ד משום קנס חייב. כדי שיקחנה:

ומ"ד בחכירי בתי אבות. דמגו דחביבא ליה לא יניחנה בורה וכדי שיקחנה קנסינן ליה אבל אריס לשעה לא קנסינן אלא דחיישינן שמא יניחנה בורה ודמיא הך פלוגתא לפלוגתא דהמקבל:

צריך להפריש חלת דמאי. נראה בעיני לפרש דהיינו טעמא דר"ג דכיון דעפרה טמא כעפר חו"ל והרוצה ליכנס לה בטהרה נכנס במקום שאין מפסיק בינה ובין א"י תלם של טומאה וכדאמרן, א"נ כדאיתא בפ"ק דגיטין וחשידי לגבל בטומאה וכיון דחשידי אהא חשידי נמי שלא להפריש חלה ומשו"ה פריך שפיר קאמר ר"ג:

לא נחשדו על חלה בסוריא. דכולהו אחזוק בה:

ודכוותה שתי תרומות בסוריא. ותהא אחת נשרפת ואחת לכהן:

תרומה יש אחריה כלום. דקא בעי לעשורי מעשר ראשון ומעשר שני ואם אתה מפריש תרומה שנייה חלו בה מעשרות ומעשרותיו מקולקלין כדמפ' ואזיל משא"כ בחלה:

להנהיג את הדמאי בסוריא. כיון דנהוג כר"ג זקנו גבי חלה אמר נעשה תקנה גבי מעשרו' נמי שהלוקח מע"ה יחזור ויעשר:

על חלתן. כשקורא ע"ה לגבל חבר צריך לחוש על החלה דאימור לא עישר מעשרות כתקנן:

תמן את אמרת אימת קדשים. בפ"ק דדמאי היא דתנן וחלת ע"ה פטורה מן הדמאי ומפ' ר' אושעיא טעמא דאימת קדשים עליו דכיון דתיקן עיסתו ונתן לכהן שיעור חלה ודאי

מתוקנת היא מחמת טבל של מעשר וא"כ היכי קאמר הכא דיחוש הכהן על החלה דדילמא אית בה טבל:

אותה של אור נתן לו. חששא דחלה דקאמר ר' הושעיא בסוריא שאני דמפריש בה חלת האור דאין בה שיעור והדר מפריש השניה לשם חלה דקסבר ע"ה כיון שאני נותן שתי חלות למה לי כ"כ אקרא שם לתרומת מעשר שלא הפרשתי על זה של אור ונחלף לו נותן לו של אור ואוכלה הכהן ומעקרא תקנתא דרבנן:

וא"ל ר' מנא. לר' בון לית אנן צריכין לדחוקי אנפשין ולתרוצי לר' אושעיא מדידיה לדידיה דלא קשיא כלל דבשעת התקנה הוא דקאמר אם כך אתה מתקן להפריש דמאי בסוריא כל חלות העשויות כבר בטהרה יש לחוש בהן מטעם טבל מטעם גזירתך דהא מעתה קאמר:

מן הנחתום. דרגילי אינשי ביה ולקמן מוקי לה בחו"ל:

ומן האשה שהיא עושה למכור בשוק. שאפתה פת למכור:

צריך להפריש חלתו וכו'. חלתו שנותן לכהן צריך להפריש הכהן עליה משום דמאי דמעשרות ואע"ג דמכנסו משלו משום טירדא דרבים לא טרח:

מבעל הבית. דאין דרכו לאפות לאחרים ובודאי מן המתוקן לעצמו זבין:

במתארח אצלו. גבי אורחים הקילו:

במתארח אצלו לעיסתו. משו"ה הקילו כדתנן ואת האכסניא דמאי אבל מתארח אצלו משום יינו או משום פזרנותו גזור דהא בתריה גריר ולאו אורח הוי:

מגבל אצל חבר. דזהיר להפריש חלתו בטהרה אבל אי לא זהיר פושע הוא:

אין צריך להפריש חלת דמאי. דרוב מכנסו משלו ומעשר דליכא למיתלי אבל אם יודע שאין רוב מכנסו משלו חיישינן דלא עישר דתלי נפשיה לומר שמא מי שמכר לו עישר או דילמא אמר חברי נאמן לי וצריך להפריש מהחלה עצמה כדי טבל:

ופליגא על ר' אושעיא. דאמר לעיל אימת קדשים עליו דמתירא ואמאי אמרינן הכא כהני תרתי ברייתות דצריך לתקן חלתו וסתמא קאמר ואפילו דיהיב חלת האור לאור:

מכזיב ועד הנהר ומכזיב ועד אמנום. פי' במשנתנו:

איזהו ארץ ואיזה הוא חו"ל. הך ברייתא מייתי לה פ"ק דגיטין ופירש"י ז"ל מקצוע צפונית מערבית של א"י הוא הר ההר ובתרגום ירושלמי הור ההר טורי אמנום ואין זה הר ההר שנקבר בו אהרן דכתיב זה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר ש"מ הור ההר יש שקצתו הים מכה בו וההר גבול צפוני לארץ ישראל הוא וסתם הרים משופעים הן ויש ששפוע רחב כמהלך יום או יומים וקאמר השתא מהיכן היא

הארץ מרגל ההר או מראשו ומפ' כל שהוא שופע ויורד מטורי אמנום ולפנים לצד דרום הוי א"י דגובה ההר הוא הגבול:

מטורי אמנום ולחוץ. לצד צפון העולם כל שיפוע אמנום לאותו הצד חו"ל, ואיכא למידק דאמאי לא תני מנחל מצרים ולפנים א"י מנחל מצרים ולחוץ חו"ל כי היכי דתני הכי גבי טורי אמנום, וי"ל דגבי טורי אמנום תחלתן וסופן נגד הקו ונחל מצרים מושך מרחוק ואין לפנים ממנו קדושת הארץ כמו גבי טורי אמנום:

והניסין שבים. איי הים שבמערב תרגום יונתן יושב האי בספר ישעיה יתיב ניסא ומאיי הים ומן ניסי ימא:

חוט מתוח מטורי אמנום עד נחל מצרים. נחל מצרים הוא תחום א"י במקצוע מערבי דרומית ומחובר לים הגדול דכתיב בגבול נגב ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה נמצאית א"י בין הור ההר לנחל מצרים זה מקרן דרומי מערבי וזה מקרן צפוני מערבי והים במערב ויש מקום שהיה נכנס לתוך א"י מהלך ימים רבים בין הור ההר ונחל מצרים ובאותה כניסה יש ניסין והן מתפשטין למערב לתוך הים חוץ מבין מקצועות תחומי א"י שהן הר ההר ונחל מצרים הילכך רואין כאילו חוט מתוח מסוף הור ההר במערבו עד נחל מצרים שהרי כל מה שיכנסו בתוך מקצועות הללו א"י היא:

ומן החוט ולפנים א"י וכו'. חוט היורד מנגד ראש גובה ההר לים עד חוט הנחל וכן חוט היורד מן הנחל מצרים לים עד נגד חוט אמנום כל שבתוך חוטים הללו א"י והיינו ולפנים דקתני הכא לגבי ניסין קתני וזהו כמין גם:

ר' יהודה אומר כל שהוא כנגד א"י וכו'. ר' יהודה סבר כל הים שכנגד אויר א"י ואפילו עד ים אוקיינוס למערב שהוא בסוף העולם הרי הוא כא"י שנא' והיה לכם הים הגדול וכו' האי וגבול קרא יתירא הוא למימר דאף רוחב הים בכלל התחום:

ושבצדיהן מהן. ניסין שבצדדי צפון ודרום כלו' ואם יש לנו לחלק בניסין לא לצד מערב יש חילוק אלא לצד דרום ולצד צפון שיש ניסין בים מתפשטין לאורך הים לצפון ולדרום עד שמגיעין ומושכין מכנגד א"י ושם ראוי למתוח החוט ממזרח למערב ולהבדיל מה שכנגד אויר א"י ומה הוא חוצה לארץ:

חוט מתוח מקפלוריא ועד אוקיינוס. קפלוריא היא עיר היושבת בחודו של הור ההר בראש גבהו שהוא תחום צפוני ועד אוקיינוס שהוא בסוף העולם במערב ומנחל מצרים ג"כ ועד ים אוקיינוס של צפון העולם:

מן החוט ולפנים. לצד חברו דהיינו לפנים כלומר בין שני החוטין הוו הניסין א"י וה"ה לפנים וניסין דנקט משום דחורשין וזורעין בהן וחייבין במעשר ושביעית ע"כ, והתם מפ'

ורבנן האי וגבול מאי עבדי ליה ומשני מבעי להו לניסין דמן החוט ולפנים לצד מזרח דלא תימא שפת הים הוא הגבול ואפילו למקום שהוא מתפשט ונכנס לתוך בין שני המקצועות דתחומין ופריך ניסין לר' יהודה מנא ליה ומשני ניסין לא צריך קרא כיון שבתוך התחומין הן:

תשורי מראש אמנה. ראש אמנה תרגום טורי אמנום תשורי לשון שירה והגליות יבאו מצד צפון א"י וכן כתוב אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון:

ומשני דהכא בחו"ל היינו סוריא דחייבת במעשרות ושביעית כדאיתא בפ"ק דגיטין וקסבר ע"ה כיון דמעשרותיה מדרבנן שרי להקל בהן ומיקל נפשיה אבל בארץ ליכא למיתלי ומתירא דאימת קדשים עליו:

אית תנאי תני הירדן מא"י הוא. ר' שמעון בן יוחאי הוא דאמר הכי בפ' מעשר בהמה:

הירדן מחו"ל. ר' יהודה בן בתירא הוא שם:

גבול בפ"ע. ואינו לא מן הארץ ולא מחו"ל ור"מ הוא שם:

והערבה והירדן וגבול. בסוף פרשת דברים ומשמע דהירדן וגבולו מכנרת הכל נמשך אחר כנרת:

כי אתם עוברים את הירדן ליכנס אל הארץ כנען. אחר עברתו ובפ' מעשר בהמה דייק הכי הארץ ארץ כנען ולא הירדן ארץ כנען:

והירדן יגבול אותו לפאת קדמה, בספר יהושע בגבול בנימין ומשמע והירדן יגבול עצמו משמע שהוא גבול בפ"ע:

והוא שיהא במקום אחד. כלומר ובמה אמרו שהוא גבול בפ"ע כשהוא מכונס במקום אחד דאז חשוב ומפסיק כגון לענין מעשר בהמה שאם יש לו חמש בהמות מכאן וחמש מכאן וירדן באמצע אין מצטרפות ופטורות כדאיתא התם אבל אם נחלק בטל חשיבותו התם ואינו מפסיק:

ירדן שנטל מזה ונתן לזה וכו'. כדמפ' ואזיל במקום שהיה ארץ ישראל ונעשה כסוריא שחפר לצד א"י ונשאר מעבר שלו הראשון לצד סוריא בענין שנתראה לצד סוריא חזקתו מועלת למעשרות ולשביעית אין לו למה שהותיר קדושת א"י לענין מעשרות ולא לענין שביעית כא"י אלא כדין סוריא דתנן בשביעית עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר וכן לענין מעשרות ואין תורמין מפירותיה על פירות הארץ דקסבר דכיבוש יחיד לא שמיה כיבוש וכן אם חפר לצד סוריא ונתן לצד ארץ ישראל חזקתו מועלת ויש לו קדושת הארץ וחייב במעשרות ובשביעית:

לחזקות ולביעור ולמעשר בהמה, קסבר ריש לקיש דכי אמרינן מה שנתן נתן אין צריך לומר לענין קדושה אלא אפילו ליחשב אפרכיות הוא דאמרו לחזקות דתנן בפ' חזקת הבתים שלש ארצות לחזקות יהודה ועבר הירדן וגליל וכו' כדאיתא התם וקמ"ל הכא דאם נתעקם הירדן פרסאות רבות בענין לצד אותו הרוח שהיה יושב והרי הוא עומד עתה מן הירדן ולפנים יש למחות ואילו לא מיחה הוייא חזקה:

ולביעור. דתנן בפ' הפיגם שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן וגליל וכולה כדאיתא התם:

ולמעשר בהמה. דתנן בפ' מעשר בהמה והירדן מפסיק למעשר בהמה ואשמעינן דאם נתעקם בתר השתא אזלינן ולא בתר מעיקרא:

שמשך עפר, כי אמרינן דמה שנטל נטל ומה שנתן נתן היינו שחפר הארץ ומשך העפר בענין שקבע מקומו אבל אם מחמת תגבורת המים הלך במקום אחר לא קביע והדר לדוכתיה:

שהיא דבר תורה. לאו דוקא דבר תורה ממש דהא אמרינן בפ' האשה שנתאלמנה דאפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן דתניא אילו נאמר כי תבואו הייתי אומר משעה שנכנסו שנים ושלשה מרגלי' ת"ל בבואכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם וכי כבש עזרא לאו כלהו ישראל הוו הילכך משגלו ראשונה לא נתחייבו בחלה דבר תורה אלא דרבנן ומפני שהיתה עד שלא גלו דאורייתא ואף כשעלה עזרא קדשה קרי לה דאורייתא הילכך יפריש כשיעור עיסה טמאה אחד ממ"ח וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ח דהל' חלה, ובפ' האשה משמע דתנאי היא, ואיכא מ"ד דהשתא הוי חלה דאורייתא, וכן נראה מדברי הגאון הרי"ף ז"ל דמדאורייתא היא בזמן הזה:

ראינו תרומה טהורה נשרפת, לפי שזו אין לה טומאה ידועה:

ראינו תרומה טמאה נאכלת. שזו הארץ טמאה היא כארץ העמים כיון שלא כבשוה עולי בבל הילכך תקנו להפריש שתי חלות ודבר תימה הוא ונותן אל לבו להבין טעם הדבר ואם אינו יודע להבין ישאל ויגידו לו:

זו וזו מדבריהם. כי שתיהם אין בהם ריח תורה דהא לא כבשום לא עולי בבל ולא עולי מצרים ודין חו"ל אית לה כדתנן נאכל ונעבד הילכך מוטב לרבות בנאכלת, וכ' בה"ג דהאידנא בא"י אין מפרישין אלא חלה אחת ושורפין אותה דהא פסק מאצלנו אפר פרה ותרומה טמאה היא ואית בה לכהן איסור עשה וכיון דאין בשום אופן אלא חלה א' דהא אין שום חלה נאכלת אין מפרישין בחו"ל ולא בסוריא אלא אחת וכן נהגו ואפילו במקום שאין כהן:

שהיא צריכה רוב. ולא סגי בא' וא' ובפ' עד כמה נמי גרסינן רבה מבטלה ברוב לכתחלה ואכיל לה בימי טומאתו:

שהיא עולה בפחות ממאה. אלא בס' בטלה כתבשיל:

ואפילו אחד באחד. אם נתערבה דיעבד שריא ואפילו שוה בשוה ולא מצרכינן רוב אלא לכתחלה:

דתנינן ונאכלת עם הזר על השולחן. ולא גזרינן דילמא תתערב עם לחמו של זר ואכיל לה וסתמא שוה בשוה הוא, ופסק הרמב"ם ז"ל פ"ה דהל' בכורים לפי שאינה מדמעת ואפילו נתערבה שוה בשוה כר' זעירא והקשו עליו דמשמע בפרק ר' ישמעאל דמנחות דמדמעת דגרסינן התם תרומת הגוי בחו"ל אינה מדמעת ומשמע הא דישראל מדמעת. ונ"ל דאין כאן קושיא דשאני תרומה דלא בעיא שיעור דאפילו חיטתא קדשה כדאיתא בקידושין הילכך מדרבנן בחו"ל מדמעת דגזרינן אטו בארץ ועוד דקמ"ל הא בארץ מדמעת, ומצאתי שכ' רבינו שמחה תלמידו של רש"י ז"ל והא דמצריך רביה בפ' עד כמה היינו לכתחלה אבל בדיעבד אפילו אחד באחד נוטל אחד מהן ואוכל כדאיתא הכא וזה דעת הרמב"ם ז"ל וכן פסק בה"ג ז"ל:

היו מפרישין תרומות ומעשרות. בירק בבבל משום דגזור החרש והמסגר שבאו לשם עם יהויכין:

תרגומניא. לא איתפרשו:

אוכל והולך. דאינה טובלת:

ואחר כך מפריש. מפרישה לבסוף:

לתרומת דגן ותירוש ויצהר. והוא הדין למעשרותיהן אבל בשאר פירות לא חשו אלא לתרומה גדולה כדמפרש ר' הילא לא חשו אלא לתרומה גדולה אבל לירקות אפילו לתרומה גדולה לא חשו וטעמא כדמפרש דאפילו בארץ עצמה ירקות דרבנן הוו ומה שחלקו בין תירוש ויצהר לשאר פירות היינו משום דהני כתיבי להדיא והני אתו מדרשא כדאיתא בריש מעשרות:

חלת הגוי בארץ. כלומר אפילו מתבואה הגדלה בארץ ותרומתו מתבואת חו"ל:

מודיעין אותו שאינו צריך. ומפ' במנחות דהאי תנא סבר דמירוח הגוי אינו פוטר ואיתיה בתרומה דנפשיה ובארץ מדמעת ואפ"ה סבר דגלגול גוי פוטר:

בין לכהן חבר בין לכהן ע"ה. דאפילו שהוא ע"ה שאין משמרה בטהרה מוסרה לו דהא טמאה משום ארץ העמים משא"כ בחלת הארץ דכתיב לתת מנת לכהנים דמחזיקים בתורת ה' מחזיקים וכו' יש להם מנת ולא שאין מחזיקים כן כ' רש"י ז"ל בפ' כל הבשר

והקשה עליו רבינו שמשון ז"ל דליתה דהא הוי דומיא דהכא דשונה בתר הכי דקתני ואלו ניתנין לכל כהן וחשיב בהדייהו הזרוע והלחיים והקיבה ואמרינן בפ' הזרוע שאין ניתנות אלא למי שמחזיק בתורת ה' וכבר תיקנו זה בעלי התוס' ז"ל בפרק כל הבשר דמתני' מיירי בדליכא כהן חבר א"נ איכא כהן חבר שהוא עשיר ואינו רוצה לקבל כיון דאין צריך וזה ע"ה עני וצדיק שמצווים להחיותו שאם לא יתנו לו יצטרכו לתת לו מחולין וקמ"ל דיכול ליתן אע"פ שאינו בקי בטומאה וטהרה אבל חלת הארץ אינה ניתנת אלא לכהן חבר שישמרנה בטהרה ואפילו ליכא עתה כהן חבר לא יתננה לכהן ע"ה אלא ימתין עד שיזדמן לו כהן חבר ע"כ:

יש מהן ניתנין לאנשי משמר. דוקא אלא שניתנין בין לחבר בין לע"ה דטובא גוונו ע"ה איכא כדתניא קרא ושנה ולא שמש ת"ח ה"ז ע"ה:

כשדה החרם לכהן. בפת"ח ומשמע לכהן הידוע דהיינו של אנשי משמר:

אחוזה עצמה. מנין שתהא לאנשי המשמר המקדיש שדה אחוזה ולא פדאו יוצא ביובל לכהן כדכתיב והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' וקא בעי מנא לך דהוי לכהנים של משמר אי משום דכתיב לכהן והא גבי מתנות כתיב נמי לכהן ואפ"ה תנן בהו במתני' דלכל כהן שירצה ופירש"י ז"ל ואפילו דלאו בני משמר:

ומסיק כל חרם קדש קדשים הוא לה' מה קדשי קדשים לאנשי משמר כדכתיב לבד ממכריו על האבות:

אף המטלטלין. כשהחרים מטלטלין דנתפשין כיון דכתיב כל חרם וכו' ותני בברייתא וכו' ומסיק דנחלה הוא דאיתקוש לאישים ולא מטלטלין ובפ' המקדיש שדהו יליף לה הכי החרים מטלטלין נותנן לכל כהן שירצה דכתיב כל חרם בישראל לך יהיה ופירש"י ז"ל לאהרן קאמר ליה רחמנא וכל זרעו בכלל החרים שדותיו נותנן לכהן שבאותו משמר שנאמר כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו וגמר לכהן לכהן מגזל הגר והתם מנא לך דתניא לה' לכהן קנאו השם ונתנו לכהן שבאותו משמר או אינו אלא לכל כהן שירצה כשהוא אומר מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו הרי לכהן שבאו"מ הכתוב מדבר ע"כ:

כ"ד מתנות כהונה ניתנו לאהרן, בשלהי הגוזל קמא דייק מהכא דכהנים בגזל הגר מקבלי מתנות הוו ונפק"מ כגון דנפלו עשר טלאים בגזל הגר דמקבלי מתנות הוו ופטורין ממעשר בהמה:

עשר במקדש. ונאכלין לפנים מן הקלעים:

ארבע בירושלם. בכל העיר:

ועשר בגבולין. בערי ארץ ישראל:
חטאת. חטאת בהמה החלב ודם קרבי לגבי מזבח והבשר נאכל לזכרי כהונה:
האשם. אשם ודאי וחמשה הן כדתנן בפ' איזהו מקומן של זבחים אשם גזלות אשם מעילות אשם שפחה חרופה אשם נזיר אשם מצורע וחד חשיב להו:
וזבחי שלמי צבור. כבשי עצרת שנקראו שלמים כדכתיב ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים וקדשי קדשים הן כדכתיב קדש יהיו לה' לכהן ונאכלין לפנים מן הקלעים:
וחטאת העוף. שמולקין אותה וממצין דמה בקיר המזבח למטה מחוט הסיקרא ובשרה נאכל לכהנים:
ואשם תלוי. בא על ספק כרת שלא נודע לו שעבר ודאי כדי שיביא חטאת ובמסכת כריתות פליגי אי הספק הוא חתיכה משתי חתיכות דאיתחזק איסורא או אפילו מחתיכה אחת:
ולוג שמן של מצורע. מה שנשאר בלוג מיציקת כף הכהן השמאלית נאכל לכהנים דתניא במס' מנחות ובזבחים לכל קרבנם לרבות לוג שמן של מצורע דהוא נמי קרוי קרבן דכתיב והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן וסמיך ליה בקרא קמא בקדש הקדשים תאכלנו בויקח קרח:
ב' הלחם. שעושין מחטים של חדש ושיעור כל לחם עשרון ומחמצן ומניפן עם שני כבשים של עצרת שקרויין זבחי שלמי צבור ושוחטין הכבשים ומקריבין חלבן ודמן ואוכלין החלות הכהנים לפנים מן הקלעים:
לחם הפנים. שמסלקין אותו בכל שבת מעל השולחן ומקטירין הבזיכין שעליו ואוכלין הלחם לפנים מן הקלעים ושיעור כל לחם שתי עשרונים:
ושיירי מנחות. כל מנחות הנקמצות מנחת נדבה ומנחת חוטא ומנחת סוטה:
ושיירי העומר. גרסינן ול"ג מותר העומר דמותר העומר היינו כשמודדין מהשעורים עומר נשאר לשם מותר קמח ופליגי ביה תנאי אי מיחייב בחלה כדתנן בריש מכלתין והכא מיירי כשקומצין מנחת העומר ושיריה נאכלין וכל המנחות קדשי קדשים כדכתיב לא תאפה חמץ חלקם וגו' קדש קדשים היא:
הבכורות. בכור תם נאכל בכל העיר וכן בבכורים צריכין חומה כדכתיב ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך וכו' ואמר מר ותרומת אלו הבכורים:
ומורם מן התודה. חזה ושוק וד' חלות מארבעה מינין שבה חלות ורקיקין ורבוכה וחמץ:

ומורם מאיל נזיר. זרוע בשלה וחלה ורקיק וחזה ושוק של שלמים בכלל תודה הוא ותודה שלמים איקרי והנך תרתי תודה ואיל נזיר משום דדמיין להדדי חשיב להו בחדא כדאיתא במס' חולין פ' הזרוע:

ועורות המוקדשין. עורות עולות וחטאות ואשמות אבל קדשים קלים עורותיהן לבעלים כדאמרינן בזבחים פ' טבול יום ומשו"ה קא חשיב להו בהדי הנך דבירושלם למעוטי דאין נחשבין בהדי הנך דגבולין דהני עורות לא זכי בירושלם ובהדי הנך דמקדש לא חשיבי דלא חשיב אלא הנהו דאי נפקי חוץ לקלעים מפסלי ביוצא:

וגזל הגר. דתנן בהגוזל קמא הגוזל את הגר ונשבע לו ה"ז משלם קרן וחומש ואשם למזבח:

וחרמים. ישראל שהחרים קרקעותיו:

ושדה אחוזה. שהקדישו בעלים ולא גאלה ומכרה הגזבר ובא היובל והלוקח מחזירה מתחלקת לכהנים:

וגזל הגר. קרי ליה מתנות גבולין שאם נתנו לכהן המשמר חוץ לירושלם יצא ואיל אשמו יעלה לירושלם להקריב:

דר' יהודה אמר אין נותנין. ר' יהודה קאמר הכי בפ' בתרא דבכורים:

וכל מעשיהן בטומאה. בפ' שני דמעשר שני ובפ"ק דעדיות תני לה ר"ע:

מיחלפא שיטתיה. ויסבור התם דשורין ושפין בטהרה כרבנן מצי פליג הכא גבי מסירת לע"ה דמאכילה ור"ע ה"ק אודו לי מיהת בתרומה כרשינין דנותנה לע"ה כיון שנותנה לבהמה דלבהמה אינן צריכין תיקון כלל הילכך טומאה אינה מצויה בהן דאין צריך לשרותן ולהכשירן:

מפני מה לא גזרו על הבקייא. בקיא היא מין ירק אמרו שנקראת אורבא לוצא בלע"ז בפ' בתרא דמעשרות תנינן לה בברייתא דפטורה מן המעשרות ונקחת מכל אדם בשביעית ולפעמים אוכלין אותה בני אדם טפי מכרשינין:

במנעליהן יצתה עמהן וכו'. שמלך מצרים לא רצה שתצא ממלכותו כמו המוסטיכי בזמנינו והוכרחו להוציאה במנעליהן שלא נתפשטה ולא היתה מצויה בזמן ב"ד גוזרי גזרות לא גזרו עליה וכיון שלא גזרו שוב לא גזרו ואפילו שעכשיו מגידולי א"י:

אימתי גזרו על הכרשינין. לגזור עליהן שיוציאו מהן תרומה ומעשרות דהא אוכלי בהמה נינהו:

ומשני בימי רעבון שהיה בימי דוד שלש שנים וסמכו עליהן בני אדם והיו אוכלין אותן:

הלכה ה

תקוע. שם מקום דכתיב אשר היה בנוקדים מתקוע:

ביתיר. שם מקום מחו"ל:

ולא קבלו ממנו. דהא תנן פ' שלש ארצות אין מביאין תרומה מחו"ל וחלה ותרומה שוין:

אנשי אלכסנדריא. נראה בעיני דהדר ותנא ליה משום דחניו עשה שם בית כדאיתא בסוף פ' בתרא דמנחות והוה אמינא דליקבלו מינייהו דלא ליטעו לומר הא דלא קבלו משום דהא מצו אכלי להו כהנים התם דיש שם בית קמ"ל ועוד נראה משום דאלכסנדריא נחל מצרים מהתם מתחיל וארץ ישראל הויא אלא דלא כבשוה משו"ה תני לה:

הר צבועים. שם מקום בארץ ישראל כדכתיב בשמואל ג' הצבועים ותרגם יונתן מישר אפעיא וברדלס נקרא צבוע ואפא בב"ק פ"ק:

הביאו בכורים קודם לעצרת. ותנן בפ' ר' ישמעאל במנחות אין מביאין מנחות וביכורים קודם לשתי הלחם ואפילו בעצרת עצמה ומפ' טעמא בפ' כל קרבנות הציבור משום דכתיב חדשה חדשה שתי פעמים:

מפני שכתוב בתורה וחג הקציר ביכורי מעשיך. בפ' כל קרבנות הציבור מיתניא הכי ומנין שתהא עצרת קודם לבכורים ת"ל חג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים ואין לי אלא בכורי קציר חטים בכורי קציר שעורים מנין ת"ל וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה ופירש"י ז"ל מנין שתהא שתי הלחם קודם לבכורים שלא יביא בכורים קודם לשתי הלחם ת"ל בכורי קציר חטים כלומר שתי הלחם יהא קודם לכל קציר חטים ואפילו קציר בכורים ת"ל חג הקציר בכורי מעשיך חג שאתה מביא בכורים שתי הלחם יהא קודם לכל מעשיך אשר תזרע בשדה ואפילו לחדש של שעורים:

בן אבטינס. שם איש:

העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו. בתמורה פ' אילו קדשים נפקא לן מקראי דאע"ג דבכורות בהמה טהורה של חו"ל קדושים מ"מ אין מחויבין להעלותו ולהקריב ע"ג המזבח דכתיב ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה בכור וממקום שאין אתה מעלה מעשר דגן אי אתה מעלה בכור אבל אם העלוהו מקריבין והכא משום דבן אבטינס היה אדם מסויים ויקבעו הדבר חובה לא קבלו:

הביא בכורים יין ושמן. ונפקא לן בפרק העור והרוטב דקדושים ואינו מביא ודרשינן פרי האדמה אשר תביא פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה:

בניו ובני ביתו. בניו הקטנים ואשתו:

פסח קטן. פסח שני:

והחזירוהו. מפ' בגמ' דאתיא כר' יהודה דאמר בגמ' אשה בראשון חובה ובשני רשות והחזירוהו דקתני בשביל שהיתה לעצמה עם בניו ולא בטפלה ואיכא מ"ד דהיה אדם רשום ויקבעו הדבר שילמדו ממנו:

מאפמיא. גרסינן והיא עיר בסוריא כדקתני:

מפני שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרוודי ירושלם. והיינו פילכי ירושלם כדאמרינן בבל וכל פרודאהא ומפ' בפ"ק דגיטין דנפ"מ דכותבין עליו אונו ואפילו בשבת:

והחזירום למקומן. החלות:

איפשר. בתמיה איפשר איתא לדר' חייא כדמפ' ואזיל:

תרומה טמאה שנאכלת. דכיון דנכנסה לארץ חשבינן לה כתרומה בארץ העמים:

תרומה טהורה שנשרפת. דהא לא ידעינן לה טומאה ודאית ואאוירא לתלות גזור כדאיתא בפ"ק דשבת:

מניחה עד הפסח ושורפה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ה וז"ל ואין מביאין חלות מחו"ל כשם שאין מביאין תרומה ואם הביא מניחה עד ערב הפסח ותשרף כתרומה ודלא כר' חייא:

מקליקיא. שם מקום בא"י שמינו בחו"ל:

מן החוט ולחוץ וכו'. מסוף גובה טורי אמנום ולצד חלל הארץ קרוי לפנים ולצד הים קרוי חוץ ויש בעכו מקום שנתקדש בכלל ארץ ישראל כדאיתא פרק שלש ארצות:

חד קיסם נחצי שיני. שאל להביא לו קיסם מן הגדר ולחצות בו שניו:

אזיל סייגא דגברא. הולכת הסייג של האיש דכוליה עלמא שקל מניה:

מובל דקיסין. טעון משוי של עצים:

לא דר' זעירא כשר כל כך אלא מלין דיצרן שמע לך נעבדינן, כלומר לא אמר ר' זעירא זה שיהא האדם כשר כל כך שיהא מדת חסידות שלא לקחת קיסם מן הגדר דאין לחוש על זה אלא אמר לנו כדי שנבין בדברים שהיצר תאב להן השמיענו שנעשה דוגמא זו כגון שלא לקחת פרי אחד קטן מסל של פירות שילמדו כל אדם וילך לו הסל להפקר:

ולאו כר' חייא רבא היא. כלומר ואי קשיא לך לא אתיא הך מתניתא כר' חייא רבא דאמר לעיל גזרו עליהם והחזירום למקומן לחלות ניתאי דבסיפא דאנשי אלכסנדריא יש להשיב שהיו רבים ויש לחוש לכבודם שלא לזלזל בהם כ"כ לא תימר הכי דבסיפא נמי ר' חייא תני הכי:

תמן תנינן אין מביאין בכורים משקין. בפ' בתרא דתרומות ומשמע בפ' העור והרוטב דאפילו הביא פירות ודרכן לא יביא והיינו דמפ' ר' הילא ואפילו משזכו בעלים בהן כלומר שטרחו בהם בעלים וזיכו אותן לכהן דגזרינן אטו קודם שזכו:

משלקטן משעה ראשונה על מנת כן. ומשו"ה קדוש משקין ומביאין:

עושה פסח ראשון חובה לעצמה. מפ' התם תני לעצמן והיינו נשים ועבדים וקטנים לכולהו תלתא:

טפילה. חיבור:

ואינה עושה פסח שני כל עיקר. ואפילו טפילה דלא שייכא ביה ואי אכלה הוי פסח נאכל שלא למנויו דאפילו מרשות נמי אמעיטא כדלקמן:

אם רצו שה לבית. ובית היינו אשה וה"ק קרא איש שה לבית אבות דהיינו זכרים ואם רצו שה לבית והיינו בשני דאילו בראשון הא כתיב במכסת נפשות ואפילו נשים ומהאי קרא דריש ליה ר' יהודה פ' האשה בזמן:

לבית אבות. שאין קרובים לו כ"כ וכ"ש לבית דכגופיה דמיא ומפ' בפ' האשה דכתיב בפסח שני ונכרתה הנפש ההיא נפש ואפילו נשים דהכי משמע ליה קרא והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח דהיינו ראשון כי קרבן ה' לא הקריב אשני קאי וכתיב חטאו ישא האיש ההוא וגמרינן מונשא חטאו דמברך את השם ומשו"ה דוחה את השבת:

איש ולא אשה. דכתיב בראשון איש ומפ' התם דהיינו קרא דאיש לפי אכלו וכי תימא א"ה אפילו טפלה אהני ליה במכסת נפשות לטפלה וכ"ת אפילו בשני נמי מיעט רחמנא חטאו ישא האיש ההוא איש אין אשה לא ממאי קא ממעט ליה אי מחיובא השתא בראשון לא בשני מבעיא אלא לאו מטפלה:

מה מקיימין רבנין. ר' יהודה ור' יוסי דכולהו מודו דאשה בראשון חובה:

איש ולא קטן. איש זוכה ואין קטן זוכה דאם לקח קטן שה לצורך אחרים אין זכות להם ואפילו נשחט לא יצאו וקמ"ל אע"ג דקטן נמנה כדאיתא בריש האיש מקדש:

למ"ד חובה בשני כר' יוסי שאני הכא שהדבר היה מסוים ולא יבינו משום דנטמא בראשון כדאמרינן התם מעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח וטימאוהו חכמים בע"כ ואשתו דהכא נטמאת בראשון דאחותה של ראשונה היתה בבית הקברות אמר לה פרנסי בני אחותיך כדאמרינן בפ' אלו מגלחין ולא יבינו משום דנטמאו ויחשבו דאע"ג דהקריבה בראשון טפל חובה להקריב בשני לעצמה וכללו אותה בקרבנו דהא חייבת כרת היתה לר' יוסי:

ואם הביא כשר. מפרש טעמא בפ' ר' ישמעאל דהא הותר מכללו אצל הדיוט דמשקרב העומר הותר החדש כלומר וקשיא דאמאי לא קבלו מאנשי הר צבועים וכ"ש דהוו דאיכא זילותא טפי אלא ע"כ טעמא הוא שהדבר מסוים כלומר שאנשים גדולים היו וסמכו עליהן וה"נ טעמא דיוסף הכהן:

ולא כן תנינן. במס' תמורה פ' ואלו קדשים:
ואם באו תמימים מחו"ל יקרבו. וקשיא אמאי לא קבל מבן אטיטס:
אין מביאין תרומה מח"ל. משנה היא סוף פ' שלש ארצות ומשמע התם דאפילו מסוריא אין מביאין:
ופריך ויביאו בכורים. כלומר תרומה דאין בה שום קרבן ולא בעיא מחיצה אין מביאין ואפילו בדיעבד ובכורים דחמירי דבעי תנופה והגשה לגבי מזבח וקרבן וחומה תני מתני' דבדיעבד מביאין יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא:
ומשני ר' הושעיא בכורים באחריות בעלים. כלומר לאו משום טומאה הוא דגזור אלא משום ישיבת א"י ובכורים על כרחייהו דבעלים צריכין להביאן לירושלים כדתנן אגריפס מלך ישראל מניח הסל על כתיפו הילכך לא קנסי להו:
אבל תרומה אינה באחריות בעלים. ואין על הבעלי' להביאה ואי שרינן לכהנים שבארץ לקבלה יש לחוש שמא יצאו הכהנים לחוץ לארץ כדי להביאה הלכך קנסינן להו אפילו בדיעבד ואמרינן תרומה טמאה הויא:
הדרן עלך שתי נשים וסליקא לה מס' חלה בס"ד.